

Kesk- ja Ida- Euroopa

REGIONAALNE KESKKONNAKESKUS

Sihtasutus REC Estonia

AS MAVES

EESTI RIIKLIK ARENGUKAVA

EUROOPA LIIDU STRUKTUURIFONDIDE

KASUTUSELEVÕTUKS –

ÜHTNE PROGRAMMDOKUMENT 2003-2006

(täisversioon 10.02.03)

STRATEEGILINE KESKKONNAMÕJU HINDAMINE

13.02.2003

Sisukord

1.	Kokkuvõte.....	3
2.	Sissejuhatus.....	4
3.	Strateegilise keskkonnamõju hindamise ülevaade.....	5
4.	Eesmärk ja määratlus.....	6
5.	SMH meetodika.....	7
6.	Strateegiline keskkonnamõju hindamine.....	10
6.1.	Analüütiline osa ja strateegia.....	10
6.2.	Läbivate keskkonnaeesmärkide valik.....	11
6.2.1.	Eesti keskkonnaseisund ja keskkonnaprobleemid.....	11
6.2.2.	Keskkonnastrateegia eesmärgid.....	12
6.2.3.	RAK läbivad keskkonnaeesmärgid.....	15
6.2.4.	Keskkonnaseisundi indikaatorid.....	18
6.3.	RAK meetmete hinnang prioriteetide kaupa.....	19
6.3.1.	Inimressursi arendamine (meetmed 1-5).....	19
6.3.2.	Ettevõtluse konkurentsivõime (meetmed 6-8).....	20
6.3.3.	Maaelu ja põllumajandus (meetmed 9-20).....	20
6.3.4.	Kohalik areng ja infrastruktuur (meetmed 21-27).....	22
6.3.5.	Tehniline abi (28 ja 29).....	24
6.3.6.	Meetmete hinnangu kokkuvõte.....	24
7.	Järelevalve ja kontroll.....	24
8.	SMH ettepanekute senine arvestamine.....	26
9.	SMH Kogemus ja soovitused edaspidiseks.....	27
10.	Kasutatud materjalid.....	29
11.	Lisad (sisukord).....	30
11.0.	SMH märkused RAK täisversioonis (10.02.03) lõppversiooniga (12.11.03) võrreldes muudetud osade kohta.....	31
11.1.	Eesti RAK koostamise protsessis osalevad koostööpartnerid.....	33
11.2.	RAK meetmete keskkonnamõju hindamise koondtabel.....	34
11.3.	SMH tegevuste ajakava.....	38
11.4.	SMH programm.....	40
11.5.	Avalikustamiskoosolekute protokollid.....	43
11.6.	Üldsuse arvamused ja vastused.....	59

1. KOKKUVÕTE

Eesti riikliku arengukava EL struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument 2003-2006” (RAK) on heaks lähtematerjaliks Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks Eesti jätkusuutliku arengu tagamisel.

RAKi keskkonnaülevaade annab piisava ülevaate keskkonna olukorrast. Koostöös strateegilise keskkonnamõju hindamise (SMH) töörühmaga täiendati dokumenti keskkonnapoliitika aspektidega. Näiteks lisati jääkreostuse ja maastike allakäigu ülevaade. Oluliselt täiendati keskkonnavalaste leevendusmeetmetega transpordimeetme kirjeldust.

Edaspidi tuleb ühtlustada eri keskkonnavaldkondade seisundi kvantitatiivset määratlemist, sealhulgas on vaja sisse viia rikutud maastike ja jääkreostuse mõju all olevate alade arvestus.

Suurimat mõju keskkonnale omavad maaelu ja põllumajanduse prioriteedi meetmed ja infrastruktuuri transpordi arendamise meede. Energeetikat arendatakse suures osas väljaspool vaadeldavat arengukava. Maaelu, põllumajandus ja keskkond on praktiliselt üks tervik, mille areng peab tuginema selgele poliitikale. Transpordi infrastruktuuri arendamisel tuleb saavutada projektide väljaarendamine koos keskkonnarajatistega ning negatiivsete keskkonnamõjude maksimaalne leevendamine.

EL keskkonnapoliitika on ühildatud riigi arengukavasse. Analüüsi ja täpsustamist vajab kiiruga EL õigusega ühildatud Eesti keskkonnaõigus. Õigusaktidega määratud keskkonnanõuete saavutamise tähtaegu tuleb osaliselt korrigeerida. See on tingitud rahaliste vahendite nappusest ning mitmete sotsiaalprobleemide samaaegse lahendamise vajadusest.

Edasi ei saa lükata keskkonnaohutuse tagamisega seotud tegevusi. Samuti tuleb kiiresti määratleda kaitstavad väärtuslikud maastikud ja elupaigad. Täielik inventuur neist seni puudub ning mõned väärtuslikud maastikud on tähelepanu alt kõrvale jäänud. Näiteks pole tagatud unikaalsete allikate kaitse.

Inimressursi, haldussuutlikkuse ja ettevõtluse meetmete rakendamine tuleb ühildada keskkonnanõuete, keskkonnajuhtimissüsteemide ja parima võimaliku tehnika rakendamise toetamisega.

Planeerimise lihtsustamiseks tuleb järgmisel programmiperioodil koostada ühtne programmdokument struktuurifondide ja Ühtekuuluvusfondi kasutamiseks.

RAKis esitatud järelevalve põhimõtted ja Eesti keskkonnajärelevalve süsteem välistab olulise negatiivse keskkonnamõjuga projektide rahastamise. Siiski on mitmete projektide võimaliku negatiivse kaasmõju välistamine keerukam. Mõnel juhul (näiteks hüdroenergia kasutuselevõtt, kalakasvatuste rajamine) tuleb selle vältimiseks koostada vastav teemaplaneering koos keskkonnamõju hindamisega.

RAKi rakendamist toetab avaliku sektori haldussuutlikkuse ja horisontaalse koostöövalmiduse parandamine ja projektide ettevalmistuse parandamine EL tehnilist abi kasutades.

Keskkonnapoliitika tuleb sisuliselt ühildada kõigi sektorite poliitikatesse eesmärgiga tagada sotsiaal-, majandus- ja keskkonnavaldkonna tasakaalustatud areng. Iga ametkond peab hoolitsema keskkonna eest oma haldusalal, ohjeldades varasemast tegevusest tulenevaid ohte (jääkreostus, võõrliikide leviku ohjeldamine, kasutute objektide likvideerimine) ja suunates uute projektide terviklikku elluviimist.

Keskkonnameetmete ühildamine RAKi poolt toetatavatesse tegevustesse koos Ühtekuuluvusfondi meetmetega aitab säilitada Eestis tervikuna hea keskkonnaseisundi.

2. SISSEJUHATUS

Käesolev strateegilise keskkonnamõju hindamise (SMH) aruanne kuulub “Eesti riikliku arengukava EL struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument 2003-2006” (RAK) juurde.

Ühinemine Euroopa Liiduga (EL) on Eesti valitsuse üks põhieesmärke. Liitu astumise eelduseks on võime rakendada EL poliitikaid. EL liikmeks saades avaneb Eestile võimalus osaleda EL regionaalpoliitikas ja saada rahalist toetust EL eelarvest. Toetust antakse **EL struktuurifondide** kaudu, milleks on:

- Euroopa Regionaalarengu Fond (ERDF)
- Euroopa Sotsiaalfond (ESF)
- Euroopa Põllumajanduse Arendus- ja Tagatisfondi arendussektsioon (EAGGF Guidance section)
- Kalanduse Arendusfond (FIFG)

Lisaks struktuurifondidele antakse mahajäänud riikidele abi ka **Ühtekuuluvusfondist**, mis toetab keskkonnaprojekte ning üleeuroopaliste võrkude projekte transpordi valdkonnas.

Abi saamiseks peab liikmesriik koostama programmdokumendi, mis leiab heakskiitmist Komisjoni poolt ning kindlustama programmi nõuetekohaseks elluviimiseks vajalikud haldusstruktuurid ja protseduurid. **“Eesti riiklik arengukava EL struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument 2003-2006” ongi sellise programmdokumendi (lühendatult RAK) eelnõu.**

Arendaja. RAKi koostamise eest vastutab Rahandusministeerium. Aadress: Suur-Ameerika 1, 15006 Tallinn. Telefon: (0) 611 3558. Faks: (0) 696 6810 (kontaktisik on Kerli Lorvi E-post: kerli.lorvi@fin.ee). RAK eelnõu tekst, ülevaade selle koostamise kohta ja hindamiste (sealhulgas Ex Ante, Strateegiline keskkonnamõju hindamine) kohta on toodud Rahandusministeeriumi (RM) kodulehel: <http://www.fin.ee/index.html?id=3229>.

Otsustaja RAK eelnõu osas. Eesti Vabariigi Valitsus. Aadress: Stenbocki maja, Rahukohtu 3, 15161 Tallinn. Telefon: (0) 693 5860. Faks: (0) 693 5914. E-post: valitsus@rk.ee.

Otsustaja SMH osas. Keskkonnaministeerium (KKM). Aadress: Toompuiestee 24, 15172 Tallinn. Telefon: (0) 626 2800. Faks: (0) 626 2801. KKM kontaktisik on Veronika Verš, E-post: Veronika.Vers@ekm.envir.ee.

SMH ekspert: AS MAVES. Aadress: Marja 4d, 10617 Tallinn, Telefon: 6567300, faks 6565429, E-post: madis@maves.ee.

Käesolev strateegilise keskkonnamõju hindamine (SMH) on tehtud REC Estonia (Kesk- ja Ida- Euroopa Regionaalne Keskkonnakeskus Sihtasutus REC Estonia) tellimisel (kontaktisik Tuuli Rasso E-post: tuuli.rasso@recestonia.ee. Regionaalse Keskkonnakeskuse ekspert, Jifí Dusik, konsulteeris SMH ekspertrühma metodoloogia ja teiste maades läbi viidud samalaadsete tööde kogemuste osas. Strateegilise keskkonnamõju hindamise protseduuri analüüsil on kasutatud Tuuli Rasso (REC Estonia) materjale.

Töö finantseerimisel osales Norra keskkonnaministeerium.

SMH töörühm tänab kõiki protsessis osalenud inimesi koostöö ja mõistva suhtumise eest.

3. STRATEEGILISE KESKKONNAMÕJU HINDAMISE ÜLEVAADE

Riikliku arengukava – ühtse programmdokumendi 2003-2006 strateegiline keskkonnamõju hindamine algatati Rahandusministri käskkirjaga 12.03.2002, millega moodustati komisjon keskkonnamõju hindamise läbiviimise korraldamiseks.

Strateegilise keskkonnamõju hindamise programm (vaata lisa 11.4) kinnitati Keskkonnaministeeriumi poolt 25.04.2002.

SMH eksperdid on alates käesoleva aasta märtsist osalenud RAK meetodilise töörühma töös. RAK ja SMH protsessi osapooled ja koostööpartnerid on toodud joonisel lisas 11.1.

Keskkonnahinnang RAK strateegilise aluse osa keskkonnakaalutlustele tehti RAK 08.05.2002 versioonile 03.06.2002 SMH vahearuanandes (*Hinnang RAK strateegilise aluse osa keskkonnakaalutlustele, keskkonnaeesmärkide valimine, keskkonnaseisundi indikaatorite määratlemine*). Selle töö raames esitati kommentaarid RAK tollaegse versiooni analüütilise osa kohta ja arutati need läbi konsultatsioonidel vastavate peatükkide koostamise eest vastutavate ministeeriumide esindajatega (vaata peatükk 6.1 ja lisa 11.3). Konsultatsioonidel vastava ministeeriumi esindajatega läbiti nende juhitava valdkonna peamised keskkonnameetmed ja keskkonnameetmete ühildamise võimalused nende poolt kavandatavatesse meetmetesse.

SMH töörühm vaatas läbi seniste dokumentidega kehtestatud keskkonnaeesmärgid ja indikaatorid. Need üldistati koostöös Keskkonnaministeeriumi osakondadega RAK läbivateks keskkonnaeesmärkideks ja indikaatoriteks (vaata peatükk 6.2.). Keskkonnaeesmärkide seotus RAK meetmetega on toodud RAK peatüki 4.2.2 tabelis 43. *Keskkonnaeesmärkide ja meetmete seosed*.

RAKis seni kasutatud keskkonnaindikaatorid leiab RAK peatüki 2.4 tabelis 42. *Programmi ja selle prioriteetide eesmärkide peamised saavutustasemed*. Prioriteetide ja meetmespetsiifiliste eesmärkide ja indikaatorite koostamine polnud antud SMH raames võimalik põhidokumendi koostamise venimise ja SMH piiratud töömahu tõttu. See töö tuleb teha programmitäiendi koostamisel ja RAK elluviimise käigus.

RAK meetmete keskkonnamõju esimene hindamine ja ettepanek meetmekirjelduste täiendamiseks tehti SMH ekspertide poolt RAK meetmete 19.07.2002 versiooni alusel 30.07.2002. SMH ekspertide meetmete täiendusetpanekuid tutvustati 07.08.2002 meetodilises töörühmas. Käesoleva hindamise aluseks olevas RAK 12.11.2002 lõppversioonis on SMH ettepanekuid arvestatud. Selle versiooni täpsustatud meetmete hinnang on toodud peatükis 6.3 ja meetmete hindamise koondtabelis lisas 11.2.

SMH eksperdid võtsid osa Ex-ante töörühma tööst (vaata lisa 11.3), Ex-ante töörühm arvestas SMH ekspertide ettepanekutega.

Lisaks eeltoodule koostasid SMH eksperdid mitmeid vahekommentaare ja täiendusettepanekuid RAK-le (vaata lisa 11.3). Eraldi võib märkida keskkonnaosa täiendamise ettepanekut (16.08.2002) ja jääkreostuse osa lisamise ettepanekut (28.08.2002).

SMH avalikustamine algas programmi avaliku aruteluga 26.03.2002. Kuna esimesel arutelul esitati seisukohti, et materjali läbivaatamiseks ei jäänud piisavalt aega, arutati programmi täiendavalt 03.04.2002 (vaata lisa 11.4). Riikliku arengukava Keskkonnaministeeriumi osakondadega läbiarutatud keskkonnaeesmärkide (vaata peatükk 6.2) arutelu toimus 07.11.2002 ning meetmekava ja järelvalvekava arutelu 03.12.2002.

RAK SMHi aruannet tutvustati Keskkonnaministeeriumis 09.01.2003 (vaata lisa 11.5), aruande projekti avalik arutelu toimus 13.01.2003 (vaata lisa 11.5).

Avalikkuse arvamused, vastused neile ning ettepanekutega arvestamise ning mitteametamise põhjused on toodud lisa 11.6. Suur osa avalikkuse küsimusi RAKi ja SMH läbiviimise ja meetoodika osas oli tingitud avalikkuse kaasamise katkemisest suveperioodil, mis oli tingitud RAK strateegia osa valmimise venimisest. SMH aruande projekti puuduseks on meetoodika vähene käsitlemine.

Aruande projekti täpsustati avaliku arutamise (13.01.2003 – vaata lisa 11.5.6) tulemuste ja laekunud arvamuste alusel (vastused avalikkuse seisukohtadele, korrektuur ja meetoodika ning ettepanekute osa pikem lahtikirjutamine, viited põhidokumendile) ja esitati SMH lõpparuanne (27.01.2003).

RAK SMH läbiviimise korraldamise komisjon arutas RAK strateegilise keskkonnamõju lõpparuannet 06.02.2003. Otsustati, et AS Maves vaatab uue RAK versiooni läbi ning selle põhjal teeb oma täiendused SMH aruandesse (lisana) ning esitab aruande lõppversiooni koos lisaga Rahandusministeeriumile 12. veebruaril.

Käesoleva aruande (27.01.2003/13.02.2003) lisa 11.0 on esitatud RAK eelnõu projekti (seisuga 10.02.03) läbivaatamise tulemusel koostatud SMH aruande täiendus. SMH aruande (27.01.2003) teksti on ka keeleliselt korrigeeritud.

SMH läbiviijad. Käesolev strateegilise keskkonnamõju hindamine (SMH) on tehtud REC Estonia (Kesk- ja Ida- Euroopa Regionaalne Keskkonnakeskus Sihtasutus REC Estonia) tellimisel AS Mavesi ja kaasatud keskkonnaekspertide poolt.

Ekspertide gruppi kuulusid:

- Madis Metsur (AS Maves) - ekspertgrupi juht - koordineerimine, SMH töögrupi esindamine, vee ja loodusvarade probleemid;
- Toomas Ideon (AS Maves) - jäätmed;
- Margus Kört (OÜ Eesti Keskkonnauuringute Keskus) - välisõhk;
- Jaak Tambets (Eesti Loodushoiu Keskus) – maastikud, looduslik mitmekesisus.

Regionaalse Keskkonnakeskuse ekspert, Jifí Dusik, konsulteeris SMH ekspertrühma metodoloogia ja teiste maades läbi viidud samalaadsete tööde kogemuste osas.

4. EESMÄRK JA MÄÄRATLUS

Riikliku arengukava – ühtse programmdokumendi 2003-2006 eelnõu koostamisel on osalenud lisaks protsessi koordineerivale Rahandusministeeriumile Majandusministeerium, Sotsiaalministeerium, Põllumajandusministeerium, Teede- ja Sideministeerium, Keskkonnaministeerium, Haridusministeerium, Siseministeerium ja rahvastikuministri büroo. Eelnõu koostamine algas augustis 2001.a.

Programmdokumendi eelnõu esitati 12. novembril 2002. a. konsultatsiooniks ja arvamuste kogumiseks sotsiaal-majanduslikele partneritele ja Euroopa Komisjonile. Samaaegselt alustati strateegilise keskkonnamõju lõpparuande ettevalmistamist ning eelhindamise (Ex Ante) läbiviimist, mis mõlemad toovad kaasa täiendavaid ettepanekuid programmi eelnõu parandamiseks. Pärast saadud ettepanekute läbikaalumist ja asjakohast arvessevõtmist

esitatakse dokument Vabariigi Valitsusele. Heakskiidu saanud eelnõu edastatakse Euroopa Komisjonile abi taotlemiseks 2003. a. I kvartalis.

RAK üldeesmärk. Eesti riigi kõige üldisem mõte on Eesti elanikkonna heaolu kasv ja rahvuskultuuri areng. Nende sihtide saavutamise üheks peamiseks tingimuseks on majanduse kiire areng. Et majanduskasv teeniks ühiskonna kõigi liikmete heaolu tõusu ja oleks jätkusuutlik, peab see olema ühtaegu looduskeskkonda säästev ning sotsiaalselt ja regionaalselt tasakaalustatud. Majanduskasvu jätkusuutlikkuse kindlustamiseks peab osutama piisavat tähelepanu inimressursi arendamisele, eriti elukestvate õppele ja teadmispõhise ühiskonna väljakujundamisele.

EL liikmeks astumine avab Eestile võimaluse kasutada majandusliku ja sotsiaalse arengu kiirendamiseks EL poolt antavat abi. Riigina, mille SKP ühe elaniku kohta jääb alla 75% EL keskmisest, on Eesti EL regionaalpoliitika eesmärgi 1 – mahajäänud piirkondade arengu ja struktuurilise kohandamise edendamine – sihtpiirkond. Vastavalt Nõukogu määruse nr 1260/1999 artiklile 8(1) täiendavad ühenduse meetmed siseriiklikke ettevõtmisi või aitavad neile kaasa. Seega on nii Eesti majanduspoliitikal kui seda toetavatel EL poliitikatel Eesti suhtes ühine üldeesmärk: **kiire, sotsiaalselt ja regionaalselt tasakaalustatud jätkusuutlik majanduslik areng.**

Käesolev programmdokument suunab EL struktuurifondide ja Eesti avaliku sektori vahendite kooskõlastatud kasutamist Eesti majandusstruktuuri arendamisel vastavalt ülaltoodud eesmärgile. RAK seos teiste arengukavade ja programmidega on põhjalikult käsitletud põhidokumendi 4. peatükis.

SMH eesmärgiks on:

- hinnangu andmine riikliku arengukava (RAK) analüütilisele osale ja keskkonnaeesmärkide valimine prioriteetsetes valdkondades;
- RAK rakenduskava meetmete ja järelevalve kava hindamine;
- SMH vahearuande ja lõpparuande koostamine;
- SHM läbiviimise käigu ja kasutatud meetodika analüüsimine ning soovitude andmine edaspidisteks samalaadseteks protsessideks.

SMH töögrupp hindas RAK erinevaid versioone kuni 12.11.2002 lõppversioonini, mis avaldati sel kuupäeval Rahandusministeeriumi koduleheküljel.

SMH ekspertgrupp ei hinnanud RAK sotsiaalseid ja majanduslikke mõjusid. Selles osas tegi SMH ekspertgrupp koostööd Ex Ante töörühmaga.

5. SMH METOODIKA

SMH läbiviimisel lähtuti vastavast EL direktiivist [1] ja juhendmaterjalidest [4; 5; 6], keskkonnajuhtimissüsteemide juhenditest [8; 9] ja juhistest, mis on antud EL vastavas SMH käsiraamatus [7].

Direktiiv 2001/42/EC annab üldised põhimõtted SMH tegemiseks teatud plaanidele ja arengukavadele. SMH peab aitama kaasa keskkonnainformatsiooni kasutamisele otsuste tegemisel. SMH ja KMH hierarhia peab olema mõistlik vältimaks tühja dubleerimist planeerimise ja projektide elluviimise eri tasanditel. Oma töö mahu määratlemisel lähtusime neist põhimõtetest.

Juhendmaterjalid [4; 5; 6] kirjeldavad programmdokumendi koosseisu. Dokumentides on ära näidatud ka SMH koht ja vajalik maht programmdokumendis Ex-Ante hinnangu osana (vaata [5] - Annex III) ning indikaatorite valimise üldpõhimõtted.

SMH programm on koostatud SMH käsiraamatus [7] esitatud metoodikat arvestades (tõlgitud protsessi kirjeldav joonis on toodud järgmisel leheküljel). Kavandatud SMH metoodilisi põhimõtteid täielikult järgida ei õnnestunud. Protsess takerdus 2002 aasta juunis RAKi strateegia väljatöötamisel (vaata ka lisa 11.3).

Töö alguses (19.04.2002) lepiti RAK SMH metoodika osas kokku lähtuda keskkonnanjuhtimise põhimõtetest. Igasugune plaan on juhtimissüsteemi osa. Paljud EL keskkonnavalasid õigusaktid (näiteks *Veepoliitika Raamdirektiiv*) on kirjutatud "**jätkuva täiustamise** [9]" loogikat järgides. Neil põhimõtetel toimub juba planeerimine veemajanduses ja hakkab toimuma muudes keskkonnavaldkondades.

RAK koostamine järgis suures osas seni Eestis väljakujunenud tegevuste jätkamist EL struktuurifondide abil. Senise tegevuse jätkamisel poleks SMH tegemine metoodiliselt tingimata vajalik. Keskkonnakaitse alase tegevuse otstarbekaks ühildamiseks avaliku sektori juhtimisse on vajalik pigem senise tegevuse keskkonnanjuhtimise audit ja koolitus. Samuti vajavad koolitust valitsusvälised organisatsioonid. SMH protsessi kohaldamine vastavalt eesti *Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnanauditeerimise seadusele* tagab töö läbiviimiseks formaalse raamistiku, ilma milleta võivad keskkonnaaspektid jääda pealiskaudsemalt käsitletuks.

Strateegilise keskkonnamõjude hindamisel on lähtuti keskkonnanäesmärkidest [10; 11], järgides samal ajal säästva arengu üldiseid eesmärke [2; 3; 12]. Keskkonnanäesmärgid süstematiseeriti SMH käigus, RAK meetmete keskkonnamõju hindamisel lähtuti keskkonnaseisundi (õhk, vesi, jäätmed, müra, kiirguskaitse, maastikud) indikaatoritest.

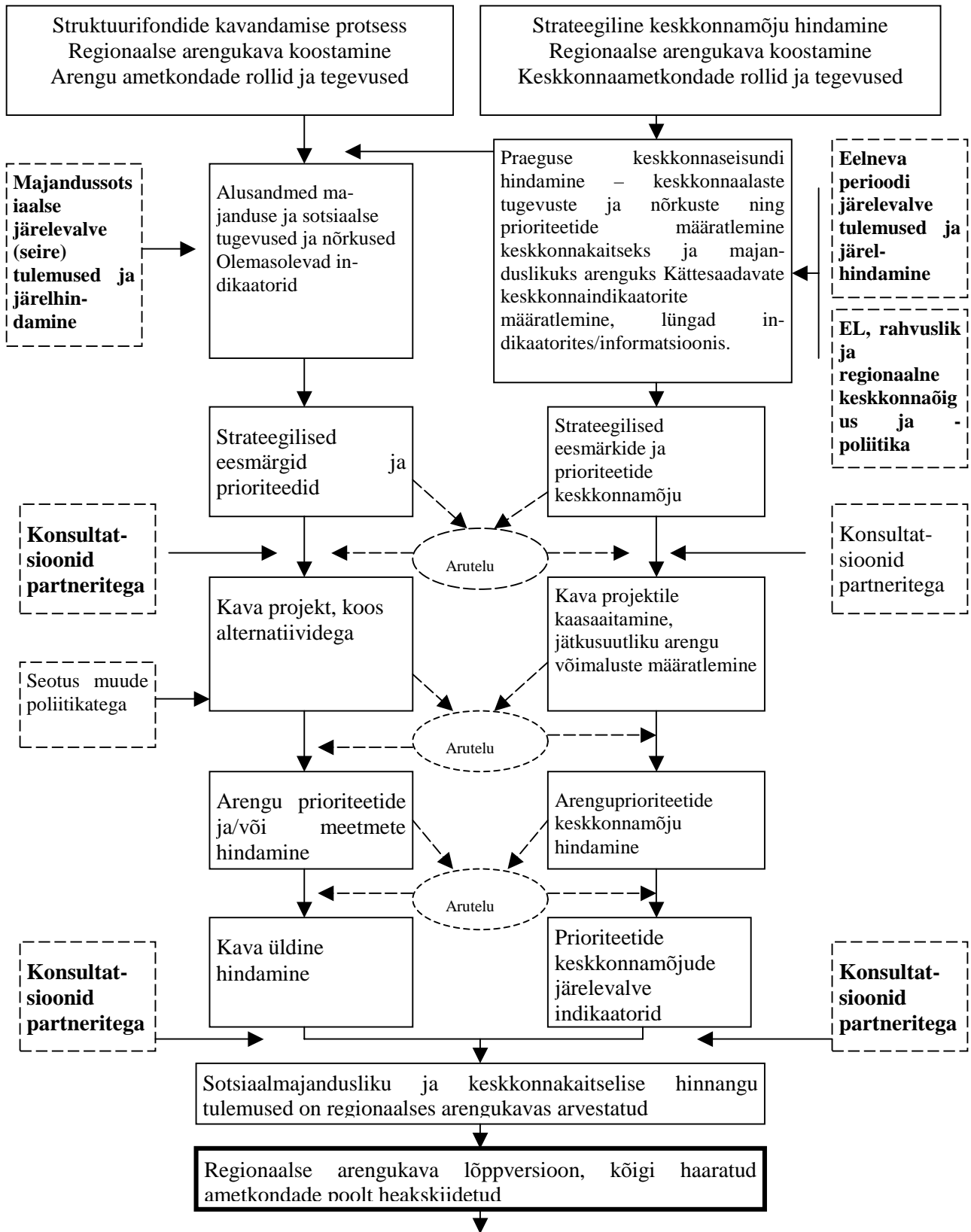
Vastavalt määratletud võimalikele keskkonnariskidele ja olulistele keskkonnamõjudele jagati keskkonnanäesmärgid kahte gruppi. I grupi eesmärgid on seotud keskkonnohutuse ja sellega otseselt seotud riskide vähendamisega ning väärtuslike maastike säilitamisega. II grupi eesmärgid on seotud hea keskkonnaseisundi säilitamise ja saavutamise ning loodusvarade säästva kasutamisega.

Töö erineval etappidel selgitasime metoodilisele töörühmale ja üldsusele majanduse ja keskkonna vastastikuseid seoseid ning jätkusuutliku (säästva) arengu põhimõtteid. SMH töörühm esitas töö eri etappidel oma ettepanekud RAKi täiendamiseks ja meetmete ümberformuleerimiseks (vaata lisa 11.3).

Meetmete keskkonnamõju hinnati SMH ekspertide kogemusele tuginedes arvestades kavandatava tegevusega sarnase tegevuse senisest mõju. Hinnati meetmete võimalikku otsest (esmast) mõju keskkonnale ja anti otsese mõju koondhinnang (vaata lisa 11.2). Anti ka võimaliku kaudse mõju hinnang, mis sõltub suuresti põhiprojekti raames rakendatavatest keskkonnategevustest ja osapoolte keskkonna alasest haritusest. Keskkonnamõjude hindamise metodoloogilised põhimõtted on eesti keeles kirjeldatud KMH käsiraamatus [16]. Tähelepanu pöörati RAK meetmete võimalikele kumulatiivse iseloomuga mõjudele, kuid RAK materjali üldistustase ei võimaldanud selles osas olulisi järeldusi teha. Võimaliku negatiivse koosmõju riskid õnnestus mõnel juhul välja tuua.

Alternatiive projektipõhise KMH mõistes sellise laiaulatusliku programmi SMH protsessis käsitleda ei saa. Sisuliselt tegime SMH käigus rea põhidokumendi täiendamisetpanekuid, mis loovad eeldused keskkonnapoliitika paremaks järgimiseks RAK elluviimisel.

REGIONAALSED ARENGUKAVAD [7]

SMH meetodilist tööd raskendas RAKi koosseisu pidev muutumine, RAKi kõigi osade praktiliselt samaaegne koostamine ja korrigeerimine ning eriti RAK strateegia ning eesmärkide osa koostamise venimine. Polnud selgust otsustamise mehhanismide osas – miks üks või teine meede välja jäeti, kuidas otsustati eelistused ja nende rahastamise osakaalud.

Peamiste kasutatud materjalide nimekiri on toodud aruande lõpus. Jooksev informatsioon avaldati Rahandusministeeriumi koduleheküljel. Käesoleva SMH töömaterjalid on toodud SMH vahearuannetes ja säilitatakse AS Maveses. SMH programm, avaliku arutelude protokollid, kolmandate isikute ettepanekud ja vastused neile koos arvestamise või mitte-arvestamine põhjustega on aruandele lisatud.

Käesolev SMH aruanne ei dubleeri RAKi põhidokumendi keskkonnaosi. RAK, Ex-Ante [13] ja SMH aruanded koos sisaldavad olulisema keskkonnainformatsiooni ja vajalikud hinnangud. Seega on põhjaliku ülevaate saamiseks struktuurifondide kasutamise planeerimisest vajalik tutvuda kõigi eelnimetatud dokumentidega. Struktuurifondide kasutuselevõtuks tehtav töö jätkub programmitäiendi koostamise ja projektide ettevalmistamisega. Käesolevat SMH-d tuleb vaadelda põhidokumendi (RAK), Eesti ja EL arengu kontekstis.

6. STRATEEGILINE KESKKONNAMÕJU HINDAMINE

6.1. Analüütiline osa ja strateegia

RAK materjali üldistustase. Suur töö taustainfo kogumisel ja kokkukirjutamisel on jäänud piisavalt üldistamata. RAK I peatüki lõppu tuleb lisada taustamaterjalist tulenev kokkuvõte - esmatähtsad eesmärgid ja ülesanded majanduse, inimarengu ja keskkonna valdkondades. Samuti tuleb määratleda, millised tegevused on kiireloomulised oluliste tagasilöökide vältimiseks (näiteks keskkonnavaldkonnas on hüljatud ohtlike jäätmete kogumisega venitamine viinud piirkonniti joogivee reostumiseni ja võib kaasa tuua toiduainete saastumise).

Segab riigi üldise strateegilise dokumendi puudumine. Lähemad eesmärgid: ühinemine EL ja NATO-ga on täitumas, valdab ebaselgus edasise tegevuse sihtide osas. Visiooni koostamisel tuleb järgida EL säästva arengu strateegia [3] põhimõtteid, mis rõhutavad positiivse laia pikaajalise visiooni vajadust.

Seni puuduvad poliitika ning arengukavad mitmes sektoris, eriti vajalik oleks maaelu ja põllumajanduspoliitika selge määratlemine. Segadus ja populism selles valdkonnas on kaasa toonud maaelanike asjatuid pingutusi väiketalude taastamisel ja riiklike vahendite tulemusteta kulutamist.

Prioriteetid ja eesmärgid. RAK elluviimine peab RAK prioriteetide eesmärkide kõrval tagama ka keskkonnaeesmärkide (vaata peatükk 6.2) järgimise.

Selgete eelistuste välja toomata jätmine võib luua olukorra, kus piisavalt vahendeid ei suunata strateegilise edu tagamiseks vajalikele projektidele ega kogu riigile ohtlike arengute neutraliseerimiseks. Nimetagem näiteks keskkonnoaohutuse tagamist, millest “säästetud” vahendid on senini mitmekordselt kulutatud tagajärgede likvideerimisele. Kohest tegutsemist nõudvate ohtude, sealhulgas inimese tervist ohustavatele keskkonnaprobleemidele keskendumist soovitab ka EL jätkusuutlik arengu strateegia [2] ning keskkonnapoliitika [3].

EL poolt kandidaatriikidele püstitatud majanduseesmärgi (EL keskmisele lähedase SKP saavutamine) ja EL keskkonnapoliitika täitmise ühildamine on raske.

Tasakaalustatud ja jätkusuutlik majanduskasv on fikseeritud Eesti majanduspoliitika ja RAK põhieesmärgina. Samas pole see meetmete tasandil selgelt välja toodud. Jätkusuutliku arengu kontseptsiooni ei ole piisavalt lahti mõtestatud ning seda tuleb teha edaspidi. Ka vastavad EL dokumendid on alles töös ning loodusvarade säästva kasutamise meetmed töötatakse välja 2003. aastal [2].

Säästva (jätkusuutliku) arengu määratlus on üldsuse jaoks ebaselge, sellesse suhtutakse kui poliitilise deklaratsiooni. Säästva arengu erinevad määratlused on toodud Säästva Eesti 21 töödokumentides [15]. Jätkusuutliku arengu põhimõtteid on võimalik selgitada “rahvusliku rikkuse” mõiste kaudu, mis hõlmab toodetud kapitali, looduskapitali ja inimkapitali [14]. Säästva arengu **Säästva arengu sisu mõistmiseks on soovitatav RAK eesmärk selgelt välja kirjutada: eesmärk on majanduse-, sotsiaalvaldkonna ja keskkonnakaitse tasakaalustatud areng.**

Keskkonnanäesmärkide järgimine on lühiperspektiivis majandusarengut pidurdav ja lisakulutusi nõudev, kuid paratamatu jätkusuutliku arengu seisukohalt.

Keskkonnanäesmärkide saavutamiseks vajalik tegevus tuleb ühildada kõigisse tegevustesse, see on EL abi saamise loomulik eeltingimus. Suuremal või vähemal määral on see ka RAK dokumendis tehtud. Rakendusosas (programmitäiend) tuleb vastavad protseduurid lahti kirjutada.

Kõik kavandatavad meetmed peavad olema terviklikud ja sisaldama tegevuste rakendamisel vajalikke keskkonnategevusi. Iga ministeerium peab hoolitsema keskkonna eest kogu oma haldusalal. Siia kuulub ka varasemast tegevusest tulenevate ohtude likvideerimine (jääkreostuse ohutustamine ja rikutud territooriumide ettevalmistus tööstusaladeks, sisse toodud võõrliikide leviku ohjeldamine, kasutute objektide likvideerimine jms).

6.2. Läbivate keskkonnanäesmärkide valik

6.2.1. Eesti keskkonnaseisund ja keskkonnaprobleemid

Eesti keskkonnaseisund tervikuna on Euroopa Liidu maadega võrreldes hea. See on tingitud väikesest asustustihedusest, vähem intensiivsest majandusest ja keskkonnasektoris tehtud jõupingutustest. Samas on majandustegevuse negatiivne keskkonnamoju veele ja õhule elanike arvu või majandussektorite tulemuslikkusega võrreldes väga suur.

Eesti on “keskmiselt” puhas maa, kuid Kirde-Eesti, Tallinna ja intensiivsete põllumajandus- tootmisalade keskkonnaseisund on mõnes osas (veekeskkond, maastikud) halb – siin aga elab suur osa elanikkonnast. Majandustegevuse edasisel kontsentreerumisel suureneb surve keskkonnale tööstus- (õhu ja veereostus, jäätmed) ning põllumajanduspiirkondades (maapinnalähedase põhjavee reostamine, veelustik) ja transpordikoridorides (keskkonnavariid, müra, elupaikade rikkumine). Nendel aladel nõuab rahuldava või hea keskkonnaseisundi saavutamise ja säilitamise kestvaid jõupingutusi.

Oluline osa Eesti territooriumist on rikutud jääkreostusega, mis kujutab piirkonniti ohtu ka jääkreostuskoldeid ümbritsevale keskkonnale. Suur on keskkonnavariide sagedus ja nende esinemise tõenäosus. Elanikkonna ning ettevõtjate keskkonnateadlikkus pole piisav. Traditsioonilise maakasutuse vähenemise tõttu nõuab väärtuslike maastike elupaikade säilitamine pidevat hoolt. Maastike kasutamistingimused puhkuseks halvenevad: osa linnade ümbruse puhkemaastikest ehitatakse täis ja või prahistatakse, mujal on eraomanike initsiatiivil alanud maastike sulgemine liikumiseks.

Peame tegelema järgmiste keskkonnaprobleemidega:

- osa elanike, ettevõtete ja organisatsioonide ebapiisav keskkonnateadlikkus ja -hoolivus;
- ohtlike ainete kasutamise kontrolli ebapiisavus, jääkreostus, keskkonnaavariid;
- Kirde-Eesti, Tallinna ja Harjumaa tööstuspiirkondade kohati halb keskkonnaseisund;
- regionaalne põhjavee reostamine intensiivse põllumajandusega aladel;
- väärtuslike maastike ja elupaikade ohustamine nii majandustegevuse intensiivistumise kui selle lakkamise tõttu maapiirkondades, puhkemaastike vähenemine.

Keskkonnakahjustuste likvideerimise ning edasise saastamise vähendamisele suunatud investeeringute kõrval tuleb suuremat tähelepanu pöörata probleemide ennetamisele. Põhjalikum ülevaade keskkonnaseisundist vaata RAK peatükk 1.4.

6.2.2. Keskkonnastrateegia eesmärgid

Viimane ülevaatlik dokument, kus on esitatud Eesti keskkonnaeesmärgid on Eesti keskkonnastrateegia [10]. See dokument on praegu jõus ning suures osas aktuaalne. Järgnevalt toome SMH ekspertide hinnangu 1997. aastal püstitatud keskkonnaeesmärkide täitmisest.

Keskkonnastrateegia keskendus kümne põhieesmärgi saavutamisele:

1. keskkonnateadlikkus;
2. keskkonnahoidliku tehnoloogia rakendamine;
3. energiatootmise negatiivsete keskkonnamõjutuste vähendamine;
4. õhukvaliteedi parandamine;
5. jäätmemajanduse korrastamine;
6. jääkreostuse vähendamine;
7. põhjaveevarude parem kasutamine ja kaitse;
8. pinnaveekogude ja rannikumere kaitse;
9. maastike ja elustiku mitmekesisuse säilitamine;
10. tehiskeskonna muutmine inimsõbralikumaks.

1. **Keskkonnateadlikkuse** edendamise eesmärk on säilitada ja aktiveerida Eesti elanike ajalooliselt väljakujunenud keskkonnateadlikkust; kaasata üldsus keskkonda mõjutavate otsuste tegemisse, aktiivsesse keskkonnakaitsetesse ja järelevalvesse; kasvatada uutes põlvkondades keskkonnahoidlikku tarbijamentaliteeti; toetada keskkonda arvestava tarbimisstruktuuri arengut.

Paranenud on keskkonnainfo kättesaadavus; koostöö teiste riikidega annab infot ja tuge; osa looduskaitse ja maastikukaitsealasid on inimeste külastuseks hästi kohandatud.

Püstitatud eesmärgid saavutatud ei ole. Osa Eesti elanike keskkonnahoolivus on halb. Kohati esineb arusaam, et keskkonnahoiu arvel saab järelemõtlematult kokku hoida, kuna keskkonnaseisund tervikuna on hea. Vastuolu keskkonnakaitse õigusaktidega püstitatud nõuete ja reaalsete võimaluste vahel süvendab osades ettevõtjates käegalöömise meeleolu.

Osa inimesi on oma ümbruse suhtes pahatahtlikult hoolimatud: seadustest mööda hiilides püstitatakse rajatise randadele, ulatuslik on maastike prügistamine, esineb ohtlike jäätmete hulgamist ja kemikaalide matmist. Seetõttu ei anna kulutused keskkonnakaitsele seni sageli nähtavat tulemust.

2. **Keskkonnahoidliku tehnoloogia** rakendamise eesmärk on kasutada keskkonda, tooret ja energiat säästlikult, vähendada saasteainete ja jäätmete teket.

Eesmärk on osaliselt täidetud välisomanikega ettevõtetes. Lähiajal on vajalik keskkonnavalaste õigusaktid korrastamine arusaadavaks kogumiks.

Endiselt on aktuaalseks eesmärgiks parima võimaliku tehnika (BAT) ja parima keskkonnapraktika evitamine tootmises ja olmes ning keskkonnasõbralikkuse arvestamine toote hinnas kogu tema olelutsükli vältel. Osades sektorites, näiteks suured vedelkütusefirmad, on see ka rakendunud. Eriti raske on BAT rakendamine põllumajanduses suurte kulutuste tõttu. Ebaselge on üleminek parimale tehnikale põlevkiviõli tootmisel.

3. **Energeetika** negatiivse keskkonnamõju vähendamise eesmärgiks on suunata energiapoliitika tehnoloogia täiustamisele, et toota ja tarbida energiat efektiivsemalt, rohkem kasutada taastuvaid energiaallikaid, vähendada energia tootmisel kasvuhooneefekti põhjustavate gaaside tekkimist; kõigi energiakasutusega kaasnevate keskkonnakaitsekulude arvamine energia hinna sisse.

Küsimusega tegeletakse intensiivselt Eesti Energia tasemel, on ka esimesed tulemused põlevkivienergeetika negatiivse mõju vähendamisel keskkonnale. Samas on teha veel palju tööd korras majapidamise põhimõtte rakendamisel kohalikes katlamajades.

4. **Õhukvaliteedi parandamise** eesmärk on vähendada saasteainete emissiooni õhku, pöörates peatahelepanu kliimamuutust põhjustavatele ning osoonikihti kahandavatele ainetele ja transpordisaastele.

Tulemused on seni rahuldavad - vajalik on üldine sihtprogramm.

Edasiminekut pole vähemsaastavate transpordiliikide ja -vahendite (raudtee, tramm, troll) ning teiste ühissõidukite kasutamise arendamisel.

Euroopa Liidu norme ületavate saasteainete emissioonide osas said põlevkivi elektrijaamad EL-iga läbirääkimistel ajapikenduse aastani 2015.

5. **Jäätmemajanduse** korrastamise eesmärk on toetada toorme ja materjalide säästlikku kasutamist, piirata jäätmete tekkimist ja soodustada nende taaskasutamist, vähendada jäätmetest põhjustatud keskkonna saastamist ja jäätmetega saastatud alasid, arendada jäätmekäitlust, eriti ohtlike jäätmete käitlust.

Suur töö on tehtud, kuid eesmärgi täitmine tervikuna läheb raskelt. Terviklikult toimivat jäätmekäitlussüsteemi pole veel suudetud luua. Jätkub maastike risustamine ohtlike ja tavajäätmetega. Pole saavutatud kontrolli kõigi oluliste jäätmetekitajate üle – ei toimi (näiteks segadus merega seotud jäätmetekitajate osas). Täidetud on olmeprügilate arvu optimeerimine.

6. **Jääkreostuse** likvideerimise eesmärk on likvideerida tegevuse lõpetanud objektidest põhjustatud jääkreostus ja taastada rikutud maastikud.

Eesmärgi täitmisele on seni pööratud liiga vähe tähelepanu, see on suures osas täitmata.

Seadusega pole selgelt määratletud vastutus vana reostuse eest, samuti vastutus jääkreostuse likvideerimise eest omaniku vahetumisel. Jääkreostuse inventariseerimine ja riski hinnang on lõpuni viimata. Jääkreostus ohustab endiselt põhjavett ja inimeste tervist. Mäetöödega rikutud maad on osaliselt rekultiveerimata, osa mäetöödega rikutud alasid on hüljatud. Tööstus-

jäätmeheidlate sulgemine ja rekultiveerimise tööd on eeluuringute ja projekteerimise staadiumis. Kõrgendatud keskkonnariskiga jääkreostusobjektide isoleerimine looduskeskkonnast on lõppjärgus Sillamäe jäätmeheidlas.

7. Põhjaveevarude parema kasutamise ja kaitse eesmärk on kindlustada põhjaveevarude kvaliteet ning tagada nende säästlik kasutamine ja kaitse.

Eesmärgid on osaliselt täidetud, mahajäämus tuleneb jäätmel- ja jääkreostuse programmi mahajäämusest ning põllumajanduse üleminekuraskustest paremale tehnoloogiale. Piirkonniti (Kirde-Eesti, Tapa jm) on põhjavesi reostunud igavesti ning selle puhastamine pole reaalne.

Keskkonnastrateegia eesmärk rajada tervist ohustavate ohtlike ainetega reostatud veehaaretega asulates joogivee varustussüsteemid – eesmärk on osaliselt täidetud (Tapa, Aruküla, Kärdla). Ülesande täielik täitmine 2005. aastaks on kaheldav.

Eesmärgi tagada Pandivere kõrgustikul põhjavee formeerumisala tõhus kaitse - täitmine 2005 aastaks kaheldav. Uurimised ja ettepanekud õigusaktideks on tehtud, kuid jäänud muude probleemide varju. Vajalik on Keskkonnaministeeriumi ja Põllumajandusministeeriumi koostöö meetmete rakendamisel nitraaditundlikul alal.

Põhjavee reostuse peamised allikate likvideerimine 2005-ndaks aastaks on võimatu.

Eesmärk luua elanikele võimalused kvaliteetse põhjavee saamiseks. Tuleb pöörata tähelepanu hajaasustuse elanike varustamisele tervisele ohutu joogiveega. Eestis on mitmeid piirkondi, kus seni puudub alternatiiv tervisele ohtliku vee kasutamisele oma reostunud kaevust (reostunud õlisaaduste, nitraatidega, mikroorganismidega, looduslik suur fluori sisaldus).

Eelkõige toiduohutuse seisukohalt tuleb selgelt määratleda looduslikult suure radionukleiidide sisaldusega põhjavee kasutamise piirangud.

8. Pinnaveekogude ja rannikumere kaitse eesmärgiks on ratsionaalse kasutamisega tagada siseveekogude ja rannikumere ökoloogiline tasakaal ning kalavarude ja vee-elustiku looduslik taastootmine.

Seni on rannikumeri (meri) nii üleriigiliste kui ka regionaalsete kavade koostamisel sageli unustatud. Kalavarude ja veeelustiku loodusliku taastootmise osas on seni ka väga vähe tehtud. Nüüd on need puudused parandamisel veemajanduskavade kaudu.

9. Maastike ja elustiku mitmekesisuse säilitamise eesmärk on tagada Eestile omaste taime- ja loomaliikide elujõuliste populatsioonide, looduslike ja poollooduslike koosluste ning maastike püsimine.

Väärtuslikud maastikud määratletakse teemaplaneeringutega. Kõigi väärtuslike maastike püsimine on kaheldav – suur osas selles valdkonnas tehtavast tööst toimub ainult kaitsealadel.

Tegeletakse kaitstavate metsade võrgustiku loomisega. Töö põhineb peamiselt kahel inventuuril: metsakaitsealade võrgustiku loomine (finantseerijaks Taani valitsus) ja metsaalade võtmebiotoopide väljaselgitamine (finantseerijaks Rootsi). Esimese tulemused on plaanis realiseerida kaitsealadena, võtmebiotoopide kaitse aluseks on kavas sõlmida lepingud metsaomanikega. Praegu arvatakse range kaitse aluseks 7,2% metsamaast, 10% näib olevat realistlik kava.

Samuti tegeletakse Natura 2000 raames elupaigatüüpidega. Kuna Eestis on väga palju looduslike ja poollooduslike maastikke, on ainuüksi igakülse pildi saamine neist töömahukas. Näiteks on seni vähe tegeldud veeelustiku elupaikade kaitse tagamisega. Euroopa mastaabis unikaalsed looduslikud allikad on aga alles uurimise järjekorras.

Teiselt poolt vajab kaitsealade ja muude keskkonnakaitse alaste kitsenduste süsteem kiiret lõpuleviimist, et mitte põhjendamatult pidurdada majanduse arengut.

10. **Tehiskeskonna** inimsõbralikumaks muutmise eesmärk on viia tehiskeskonna seisund vastavusse tervisekaitse ja säästva arengu põhimõtetega.

Inim- ja loodusesõbraliku tehiskeskonna loomine ja selle alalhoidmine on väga aeganõudev ja kulukas. See eeldab riigi järjekindlat majandus-, regionaal-, maaelu-, elamu- jm poliitikat, mille eesmärk on:

1. pärandkultuurimaastiku säilitamine;
2. maaelu kui elulaadi tähtsustamine;
3. tööstustootmise hajutamine väikelinnadesse ja maa-asulatesse;
4. ehitiste energia- ja vee säästlikuks muutmine;
5. ehitiste materjalimahukuse vähendamine, sealhulgas taastumatute loodusvarade kulu vähendamine;
6. ehitiste eluea pikendamine ja remondimahukuse vähendamine;
7. tarbetuks osutunud ehitiste või nende osade lammutamine, lammutussaaduste ja ehitusel tekkinud jäätmete taaskasutamine;
8. mürataseme alandamine;
9. eramuehituse soodustamine;
10. linnade ja teiste asulate haljastuse suurendamine ja tehiskeskonna esteetilise aspekti väärtustamine.

Neid eesmärgi tuleks võrrelda reaalsete võimalustega ja korduvused muude eesmärgi-gruppidega välja jätta. Mitmed eesmärgid (4; 5; 6; 9) täituvad normaalse majandusarengu tulemusel olulise sekkumiseta, samas nõuab teiste saavutamise nõuab pidevat tegelemist ja suuri kulutusi (1; 2; 3; 7; 8; 10).

Kokkuvõtteks on Eesti Keskkonnastrateegias esitatud keskkonnaeesmärgid aktuaalsed senini. Eesti keskkonnaõiguse ühildamine EL keskkonnaõigusega on muutnud selle dokumendi terminoloogia osaliselt vananenuks. Mõõdetavate indikaatorite saamiseks seda dokumenti täna 1:1 kasutada ei saa.

6.2.3. RAK läbivad keskkonnaeesmärgid

Enamus EL õigusakte on valminud oluliste konkreetsete keskkonnaprobleemide ilmnemisel EL liikmesmaade kogemusest lähtudes. Eesti areng on praegu kiire ja me peaks kasutama EL maade kogemust leevendamaks tulevikus samu probleeme meil.

Keskkonnapoliitika määratlemisel ja keskkonnamõju hindamisel tuleb lähtuda Euroopa Liidu keskkonnapoliitikast, Eesti looduslikest oludest ja maailmas ning kohapeal tehtud uuringutest ja kogemustest.

EL keskkonnavalased direktiivid ja nendega ühildatud Eesti keskkonnavalased õigusaktid esitavad kõikvõimalikke keskkonnanõudeid, millede suur osa on ka kvantitatiivselt määratud. Eri taseme õigusaktid on enamasti poliitilise kompromissi tulemus. Seetõttu ei pruugi ka nende täitmine kaasa tuua õigusaktis deklareeritud eesmärkide täitmist. Üheks sellise õigusakti näiteks on Nitraadidirektiiv, mis väljendab poliitilist tahet kaitsta põhjaveest nitraadi-

reostuse eest, kuid mille nõuete täitmine seda eesmärki ei täida, sest dokument ei kitsenda mineraalväetise kasutamist. Mineraalväetiste suures koguses kasutamine on aga põhjavee nitraatiooniga reostumise peamine põhjus.

Vajalik on keskkonnavalaste õigusaktide analüüs, süstematiseerimine ja rakendamise praktika korrastamine (sealhulgas väheolulistest kitsendustest loobumine).

Riigi tasandil tuleb erinevate valdkondade arengukavad siduda nii EL ja Eesti keskkonnapoliitikaga kui ka omavahel. Eesti keskkonnapoliitika tuleb seoses EL ühinemisega selgelt formuleerida, ühildades eri valdkondade keskkonnaeesmärgid ja indikaatorid. Selline esmane süstematiseerimine on järgnevalt esitatud.

Läbivate keskkonnaeesmärkide määratlemisel lähtusime keskkonnaohutuse ja hea keskkonnanaisundi hoidmise ja saavutamise eesmärkidest keskkonnavaldkondades (õhk, vesi, maastikud). Neid läbivaid keskkonnaeesmärke tuleb kõikide RAKi raames rahastatavate projektide elluviimisel silmas pidada.

Keskkonnaeesmärkide seotus RAK meetmetega on toodud RAK peatüki 4.2.2 tabelis 43. *Keskkonnaeesmärkide ja meetmete seosed*. Meetmetega täpselt sidumata on seni järgi keskkonnajuhtimissüsteemide ja parima võimaliku tehnika rakendamine. Seda tuleb teha projektitasemel enamuste meetmete puhul.

Käesoleva RAK programmiperioodil on soovitatav keskenduda keskkonnainvesteeringud keskkonnaohutuse ja kiiret rakendamist vajavate keskkonnaeesmärkide (I grupp) täitmisele.

Hea keskkonnaseisundi saavutamise ja säästva ressursikasutuse eesmärgid (II grupp) jäävad suures osas ka järgnevate programmiperioodide ülesanneteks.

I grupi keskkonnaeesmärgid

- Keskkonnateadlikkuse ja aktiivse ellusuhtumise edendamine;
- Keskkonna (õhk, vesi, maastikud, tehiskeskond) ohutus inimese tervisele ja elusloodusele;
- Keskkonnavariide ennetamine ja likvideerimise tagamine ning keskkonnariskide vähendamine;
- Keskkonnajuhtimissüsteemide ja parima võimaliku tehnika rakendamine;
- Väärtuslike maastike ja elupaikade säilimise tagamine.

II grupi keskkonnaeesmärgid

- Saavutada keskkonna hea seisund;
- Viia emissioonid keskkonda vastavusse EL ja Eesti nõuetega;
- Energiasääst ja võimalusel taastuvate energiaallikate kasutamine;
- Loodusressursside (mets, vesi, kala, loodusvarad) säästlik kasutamine

RAK keskkonnaeesmärkide ja meetmete seosed on toodud RAK peatükis 4.2 (vaata tabel 43). Samas peatükis on toodud ka lühiülevaade keskkonnapoliitika integreerimisest teistesse poliitikatesse.

Keskkonnaeesmärkide saavutamise mõõtmisvõimalused. Lähemal vaatlemisel näeme, et keskkonnaeesmärgid on oma sisult erinevad. Ühed neist kirjeldavad otseselt soovitud keskkonna seisundit, teised aga inimeste ja organisatsioonide suhtumist keskkonda.

Keskkonnaseisundi eesmärgid kirjeldavad soovitud keskkonnaseisundit ja on lihtsalt mõõdetavad:

- Keskkonna (õhk, vesi, maastikud, tehiskeskond) ohutus inimese tervisele ja elusloodusele;
- Keskkonnaavariide ennetamine ja likvideerimise tagamine ning keskkonnariskide vähendamine;
- Väärtuslike maastike ja elupaikade säilimise tagamine;
- Keskkonna hea seisundi saavutamine;
- Viia emissioonid keskkonda vastavusse EL ja Eesti nõuetega;

Nende keskkonnaeesmärkide osas on võimalik kehtestada mõõdetavad kriteeriumid ja indikaatorid saavutustasemete määramiseks. Õhu ja veekeskkonna osas on need suures osas Eesti erinevate õigusaktidega kehtestatud. Seni on probleemiks detailsete näitajate (näiteks vooluveekogude vee kvaliteet, füüsiline seisund ja veeelustiku elutingimused) arusaadav üldistamine juhtimisotsuste tegemiseks.

Keskkonnaseisundi eesmärkide täitmise kontrolli võimaldavad üldistatud keskkonnaseisundi indikaatorid on toodud järgmises peatükis (6.2.4).

Inimeste ja organisatsioonide **suhtumist ja tegutsemist väljendavad keskkonnaeesmärgid:**

- Keskkonnateadlikkuse ja aktiivse ellusuhtumise edendamine;
- Keskkonnajuhtimissüsteemide ja parima võimaliku tehnika rakendamine;
- Energiasääst ja võimalusel taastuvate energiaallikate kasutamine;
- Loodusressursside (mets, vesi, kala, loodusvarad) säästlik kasutamine.

Need keskkonnaeesmärgid peavad tagama ühiskonna toetuse keskkonnaseisundi eesmärkide saavutamisele ja laiemas plaanis jätkusuutliku arengu. Selliste keskkonnaeesmärkide saavutustaseme kontroll on keerukam ja paljuski subjektiivne. Näiteks tekkis keskkonnateadlikkuse arengu (Keskkonnastrateegia 1997 [10]) osas vaidlus SMH aruande arutelul Keskkonnaministeeriumis (vaata lisa 11.5).

Parima võimaliku tehnika (BAT) rakendamine on nõutud eelkõige “Saastuse kompleksse vältimise ja kontrollimise seaduse” (IPPC) reeglistiku alla minevate ettevõtete jaoks. Kõrgenenud keskkonnariskiga organisatsioonid peavad “Keskkonnamõju hindamise ja keskkonna-auditeerimise seaduse” alusel laskma auditeerida oma keskkonnajuhtimissüsteemi vähemalt üks kord kolme aasta jooksul. Loomulikult eeldab see ka keskkonnajuhtimissüsteemi (KJS) olemasolu. Ülejäänud ettevõtetele ja organisatsioonidele on parima võimaliku tehnika ja keskkonnajuhtimissüsteemide järgimine vajalik EL konkurentsipüsimeks. Keskkonnaeesmärgi saavutustaseme mõõtmise indikaatoriks võib olla BAT ja KJS rakendanud ettevõtete arv (ettevõtete kategooriate lõikes) ja seda on lihtne arengukavadesse lülitada.

Käesoleva töö mahus ei ole esitatud energiasäästu, taastuvate energiaallikate kasutuselevõttu ja loodusressursside (mets, vesi, kala, loodusvarad) säästliku kasutamise indikaatoreid. Selles

osas on veel palju määramatust poliitilise tahte ja reaalsete võimaluste vahel. Suures osas katavad eelnimetatud eesmärgid ka keskkonnaseisundi indikaatorid, käesoleva RAKi perioodil tuleb järgida säästva looduskasutuse üldiseid põhimõtteid, mille kvantitatiivsete indikaatorite määramine jääb tõenäoliselt järgmise perioodi programmdokumendi ülesandeks.

6.2.4. Keskkonnaseisundi indikaatorid

Keskkonnaseisundi eesmärkide üldistatud indikaatorid on esitatud järgnevalt.

Õhk

- Välisõhu kvaliteet vastab Eestis kehtestatud välisõhu saastetaseme piirväärtustele, sh EL direktiivide ja kahepoolsete lepingute nõuetele;
- Tööstusest ja põllumajandusest tekkivate saasteainete heitkoguste vähenemine ja vastavus piirväärtustele;
- Kütuste kvaliteet vastab nõuetele;
- Mootorsõidukite tehniline seisund ja liikluse arendamine ei too kaasa välisõhu kvaliteedi halvenemist;
- Energiasääst ja energeetika negatiivse keskkonnamõju vähenemine, sh võimalusel taastuvate energiaallikate kasutamine.

Vesi

- Tervisele ohutut joogivett ja kvaliteedinõuetele vastavat joogivett tarbivate inimeste osakaal;
- Heas seisundis pinnaveekogude ja rannikumere osakaal;
- Reostunud põhjaveega alade osatähtsus.

Maastikud

- Väärtuslike maastike säilimine on halduslikult tagatud;
- Linnade haljasvõrgu säilimine ja arendamine;
- Üldiseks liikumiseks avatud maastikul olevad mahajäetud rajatised on muudetud ohutuks;
- Riigimetsas ja kaitsealadel on tingimused suunatud matkamiseks ja looduspuhkuseks;
- On tagatud igameheõiguse kasutamine – sh veekogude kallastel ja randades;
- Rikutud maastike osatähtsus on vähenenud;
- On tagatud kaitset vajavate taime- ja loomaliikide ning veelupaikade piisav kaitse.

Kiirguskaitse

- Kiirgusoht looduslikest ja inimtekkelistest allikatest on selgitatud ja kontroll tagatud.

Müra

- Kavandatavate projektide elluviimine ja tulemused ei too kaasa ülenormatiivset mürataset.

Jäätmed

- Nõuetele vastavalt käideldud ohtlike jäätmete osakaal;
- Korraldatud jäätmeveoga haaratud olmejäätmetekitajate osakaal;
- Suletud ja keskkonnaohutustatud prügilate arv ja pindala prügilate kogupindalaga võrreldes;
- Teedel liikumisel ei jää silma prügihunnikuid.

Siin toodud keskkonnaseisundi indikaatoreid on kasutatud lisa 11.3 esitatud RAK meetmete võimaliku keskkonnamõju hindamistabeli koostamisel.

Meetmete keskkonnamõju hinnati SMH ekspertide kogemusele tuginedes. Hinnati meetmete võimalikku otsest (esmast) mõju keskkonnale ja anti otseste mõju koondhinnang (vaata lisa 11.2). Tabeli tulpades on eraldi välja toodud SMH ekspertide poolt hinnatud võimalik mõju õhukeskkonnale, veekeskkonnale, maastikele ja elusloodusele ning kiirguse, müra või jäätmete olulise suurenemise oht. Need mõjud on summeeritud koondhinnanguks.

Anti ka võimaliku kaudse mõju hinnang, mis sõltub suuresti põhiprojekti raames rakendatavatest keskkonnategevustest ja osapoolte keskkonna alasest haritusest.

RAKi tulemuslikkuse mõõtmiseks on seni kavatsatud kasutada keskkonnaindikaatorid, mis on toodud RAKi peatüki 2.4 tabelis 42. *Programmi ja selle prioriteetide eesmärkide peamised saavutustasemed*. Prioriteetide ja meetmespetsiifiliste eesmärkide ja indikaatorite koostamine polnud antud SMH raames võimalik põhidokumendi koostamise venimise ja SMH piiratud töömahu tõttu. See töö tuleb teha programmitäiendi koostamisel ja RAK elluviimise käigus (vaata ka peatükk 7 Järelevalve ja kontroll).

6.3. RAK meetmete hinnang prioriteetide kaupa

6.3.1. Inimressursi arendamine (meetmed 1-5)

Pikemas perspektiivis on inimeste arengutase (teadmised, emotsionaalne intelligents, heatahtlikkus, aktiivsus, ettenägemisvõime) riigi arengu seisukohalt määrava tähtsusega. Inimeste energia suunamiseks peavad olema määratletud arusaadavad, lihtsad ja etapiviisiliselt täidetavad eesmärgid.

Kaaluda võiks **hariduse (1)** kvaliteedikriteeriumide rakendamist (näiteks testid, mida peab eri taseme kooli lõpetanu peast täitma, sh. erinevate teadmiste sidumisvõime tervikuks). Hariduse tulemuslikkus oleks suurem eri õppeainete paremal sidumisel omavahel ja õpetamise sidumine praktilise maailmaga. Keskkaridusega inimene peaks mõistma peamisi aineringeid (näiteks: vesi; N; C) looduses ja inimese osa neis. Kõrgharidusega inimene aga peaks olema valmis koostama ainebilansse ja hindama oma ettevõtte või tegevusala mõju keskkonnale.

Keskkonnaeesmärkide saavutamiseks (eelkõige maastikukaitse ja jäätmemajanduse osas) tuleb tagada elanikkonna soov neid ellu viia, teadvustades sellest igapäevase jõudvat kasu. Selle töö osaks on ka RAK rakendamise raames kavandatav koolitus.

Prioriteedi raames rakendatavad meetmed avaldavad keskkonnale kaudset mõju inimeste tegevuse kaudu.

Majanduse konkurentsivõimet (2) toetavatesse tegevustesse tuleb kvaliteedialase nõustamise ja koolitusega ühildada keskkonnanõustamine ja abi keskkonnajuhtimissüsteemide rakendamiseks ettevõtetes. See abinõu vähendab ettevõtete majandusriske ja on vajalik konkurentsivõime tagamiseks Euroopa Liidu turul.

Keskkonnanõustamise saavutamiseks koos majandusarenguga on hädavajalik piisav **haldussuutlikkus (4)**. Lisaks ametnike koolitusele on haldussuutlikkuse saavutamiseks vajalik tänapäevase juhtimissüsteemi rakendamine nii kohaliku omavalitsuse (KOV) kui riigi tasandil. Samuti on oluline eri ametkondade koostöö arengu toetamine.

Aktiivsete tööturumeetmete ja sotsiaalse kaasatuse suurendamise meetmete raames (3; 5) on võimalik rakendada töötuid ja äärerühmi keskkonnaprojektides. Soovitatav on selliste pilootprojektide lahtikirjutamine programmitäiendis (näiteks Kirde-Eesti ja Paldiski maastiku korrastamise projektid või osalemine suurtes jääkreostusprojektides (koristus, haljastus jms).

6.3.2. Ettevõtluse konkurentsivõime (meetmed 6-8)

6. Ettevõtluse arendamine ja 7. Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni edendamine. Positiivse keskkonnamõju tugevdamiseks on ettepanek ühildada meetme kirjeldusse tugi keskkonnajuhtimissüsteemide ja parima võimaliku tehnika rakendamiseks.

8. Turismi arendamisel on võimalik nii negatiivne (kui turistide ja matkajate voogu ei ohjata ja osade piirkondade keskkond koormatakse üle) kui ka positiivne keskkonnamõju (kui sellega kaasneb maastike avamine matkamiseks ning nende piisav korrashoid ja koormuse reguleerimine).

Riiklikus turismiarenduskavas on käsitletud jalgsi, vee ja jalgrattamarsruutide ettevalmistamine ning erialane loodusturism. Programmitäiendis on soovitatav see osa RAK tasemel paremini välja tuua. Eesti eripärana on võimalik loodusturismi ja matkamise laiendamine, milleks on vajalik koordineeritud ettevalmistustööd. Sellise toote laiendamise võimalus enamuses EL maades puudub. Tõmbekeskustest lähtuvalt tuleks välja arendada matkamarsruudid. Lisaks lühimatkaradadele on vajalik läbivate radade rajamine koos ööbimiskohtadega ning radade sidumine tugimajutuse ning toitlustuskohtadega.

6.3.3. Maaelu ja põllumajandus (meetmed 9-20)

9. Investeeringud põllumajandustootmisse. Võimalik oluline negatiivne (kui ei suudeta vältida tootmise liigset kontsentreerumist ega tagada põllumajandustootmise investeeringute kompleksust ka keskkonnaosas) ja positiivne (kui rakendatakse keskkonnameetmed ja suudetakse ellu viia põllumajanduse ning maamajanduse mitmekesistamine) mõju.

Juba meetme eesmärkidesse on programmeeritud vastuolu põllumajandustootmise konkurentsivõime suurendamine eesmärgi traditsiooniline kultuurimaastiku säilitamise eesmärgi vahel.

Meetme kirjelduses on väide: “Põllumajandustootmise investeeringutoetused aitavad keskkonnasäästliku tootmise kaudu tõsta ka põllumajandustootmise konkurentsivõimet”. Samas pole selge, mida erinevad osapooled keskkonnasäästliku tootmise all mõtleavad. Arutelu sel teemal alles käib. RAK dokumendis või meetmekirjelduses tuleb määratleda keskkonnasäästliku tootmise mõiste!

Dokumendist ei selgu kuidas arendatakse keskkonnasäästlikku põllumajandust. See vajab selgitust vähemalt programmitäiendis.

SMH ekspertide arvates on “Keskkonnasäästlik tootmine”: keskkonnaeesmärkide (vaata peatükk 6.2.3) täitmist taotlev tootmise korraldus, millega kaasneb keskkonnajuhtimissüsteemide ja parima võimaliku tehnika (BAT) rakendamine.

Ettepanek lisada:

- toetatavatesse tegevustes: investeeringud parima võimaliku tehnika (BAT) rakendamiseks, et vältida vananenud tehnika soetamist ja tagada kogu tehnoloogilise protsessi terviklikkus;
- jääkreostuse (ohtlikud ja kasutusest väljajäänud kemikaalide hoidlad, vedelkütuse hoidlad, väetisehoidlad) likvideerimine (võib kaasneda vee ja toiduainete saastumine).

10. Põllumajandustoodete töötlemise ja turustamise parandamise investeeringutoetus. Oodatav tulemus on neutraalne või positiivne. Positiivse tulemi tagamiseks on soovitatav põllumajandussaaduste töötlemise ettevõtetes keskkonnajuhtimissüsteemide rakendamine.

11. Maapiirkondades alternatiivse majandusliku tegevuse arendamise ja mitmekesistamise investeeringutoetus. Neutraalne või positiivne oodatav tulemus. Meetme rakendamisel tuleb teha koostööd kohaliku arengu prioriteedi meetmetega.

12. Integreeritud maaparandus ja maakorraldus. Võimalik negatiivne mõju või neutraalne tulemus. Positiivne mõju on võimalik kui maaparandusalane tegevus läbimõeldult ühildada alamvesikondade veemajanduskavade elluviimisel rakendatava veekogude füüsilise seisundi parandamise meetmega.

Meede tuleb ühildada **keskkonnameetme (24)** vee alameetmega.

Maa väärtust vähendavad sisse toodud võõrliigid, millest kõige ebameeldivam on Sosnovski karuputk. Tuleks kaaluda selle liigi ohutustamise lülitamist põllumajandusmeetmesse. Kui see pole otstarbekas RAKi raames, tuleb seda teha muudest vahenditest.

13. Külade taastamine ja arendamine ja 14. Kohalikul initsiatiivil põhinevate arendusprojektide elluviimine nn. LEADER. Neutraalne või positiivne keskkonnamõju. Vajalik projektide piisav juhendamine ja järelevalve (ka ühekordsed projektid võivad kaasa tuua negatiivse keskkonnamõju – müra, prügistamine).

15. Põllumajanduslik väljaõpe. Neutraalne või positiivne. Soovitatav ühildada keskkonnakoolitus põllumajanduslikku väljaõppesse, sealhulgas koolitajate väljaõpe keskkonnakasutuse, -kaitse, parima võimaliku tehnika ja keskkonnajuhtimise osas. Keskkonnakoolitusel on soovitatav kaasata sõltumatuid keskkonnaeksperte.

16. Metsamajandus. Käsitleb erametsamajandust. Oodatav mõju neutraalne või positiivne.

17. Vähi- ja kalakasvatuse investeeringutoetus. Võimalik oluline negatiivne mõju veekogude seisundile. Keskkonnanõudeid arvestades mõõdukas negatiivne, võimalik osaliselt positiivne mõju.

Negatiivsete mõjudena tuleb vältida eelkõige: veekogude loodusliku seisundi halvendamist (paisud, süvendustööd), väärtuslike allikate rikkumist ja neile juurdepääsu tõkestamist, kalade looduslike kudepaikade rikkumist, kalade haiguste levitamist, jõgede kallasradade sulgemist.

Ettepanek lisada toetatavatesse tegevustes looduslike kalavarude taastamine, koos veekogude füüsilise seisundi parandamisega kalade paljunemis- ja elupaikades. Alternatiiviks on antud meetme sidumine **keskkonnameetmete (24)** vee alameetme tegevustega: veekogude ning rannikumere tervendamine, veekogude puhastamine, väärtuslike elupaikade taastamine.

18. Kala ja kalakasvatussaaduste töötlemise ja turustamise investeeringutoetus. Neutraalne või positiivne eeldatav mõju.

19. Kalasadamate moderniseerimine. Neutraalne. Osade sadamate renoveerimisel tuleb arvestada jääkreostuse likvideerimise kuludega – vastasel juhul võidakse reostus hajutada keskkonda.

Ettepanek lisada toetatavate tegevuste loetelusse:

- kalasadamate keskkonnarajatiste renoveerimine nõuetekohaseks, jääkreostuse likvideerimine;
- sadamapersonali kvalifikatsiooni tagamine, sealhulgas keskkonnakaitse osas.

20. Kalalaevade moderniseerimine. Neutraalne. Arvestatud on SMH ettepanekut lisada toetatavate tegevuste loetelusse vanade kalalaevade keskkonnaohutu utiliseerimine.

6.3.4. Kohalik areng ja infrastruktuur (meetmed 21-27)

21. Kohaliku füüsilise elukeskkonna arendamine. Neutraalne või positiivne. Tuleb tagada projektide käigus rajatavate ning renoveeritavate objektide terviklikkus ka keskkonnarajatiste osas.

Lisada investeeringute abikõlblikkusse hoonete tehnilise vastavuse nõudele ka keskkonna-nõuetele vastavuse nõue. Vajadusel tuleb keskkonnanõuete järgimine tagada teiste meetmete vahendite koostöös abil. Igal juhul tuleb tagada projektide terviklikkus ka keskkonna-osas.

Kas kohalike katlamajade uuendamise (sealhulgas viimaste söekatlamajade likvideerimine ja keskkonnaohtlike vedelkütuse hoidlate likvideerimine või renoveerimine) tegevus tuleb lisada siia meetmesse, kuna iseseisev energeetika meede on likvideeritud (üle viidud Ühtekuuluvusfondi)? Kui see pole RAKi küsimus, tuleb see lahendada rahvuslike programmide ja KOV vahendite arvel, sest need rajatised on keskkonnaohtlikud.

22. Linnalise ja maalise keskkonna väärindamine ning arengupotentsiaali tugevdamine. Keskkonnamõju neutraalne, hea korralduse korral positiivne. Üldise juhtimise puudumisel pole välistatud ka negatiivne keskkonnamõju (näiteks tundlike alade või väärtuslike elupaikade rikkumine teadmatusel).

Väärtuslike maastike korrastamine vajab läbimõeldud tegevust. Selle riiklik koordineerimine peab toimuma koostöös Keskkonnaministeeriumiga.

Ettepanek: RAK **tehnilise abi (TA) meetme (28)** raames võiks kaaluda Natura 2000 rakendamise meetme kaasfinantseerimist, mille arvel toimuks ka KOV juhendamine antud valdkonnas. Kui seda ei loeta vajalikuks, näidata programmitäiendis muu järelevalve ja juhendamise skeem.

23. Transpordi infrastruktuuri arendamine. Praeguse praktika korral on võimalik oluline negatiivne mõju (vana reostuse hülgamine, teeäärte risustamine, õhu reostus liiklusuummikutes, müra) suurenemine. Samas on transpordisektori areng peamine majandusarengu mootor ja sotsiaalselt vajalik. Meetme negatiivse mõju vähendamiseks tuleb rakendada maksimaalselt leevendusmeetmeid. Kuna negatiivset mõju pole võimalik täielikult leevendada, tuleb kasutada ka kompenseerivaid meetmeid.

Meetmekirjelduses on toodud järgmised leevendavad tegevused:

- vananenud keskkonnaohtliku infrastruktuuri ja jääkreostuse likvideerimine raudteed ja maanteed ümbritseval territooriumil, sadamates ning lennuväljadel;
- puhkekohtade rajamine transpordimagistraalide äärde; loomade liikumise ohutuse leevendusmeetmete rakendamine tiheda liiklusega automagistraalidel;
- müratõkete rajamine;
- vaadete avamine teedelt;
- keskkonnajärelevalve ühildamine muu järelevalvesüsteemiga.

Programmitäiendi ja projektide tasandil on soovitatav täiendavalt kaaluda:

- jäätmekäitluse tagamist transpordimagistraalidel ja nendega piirneval alal;
- jalgrattateede rajamist linnades ja maapiirkondades, mida läbib rajatav või renoveeritav maantee;
- sama jalakäijate liikumistingimuste parandamine osas.

Koostöös Siseministeeriumiga tuleb kaaluda:

- transpordi keskkonnaavariide ennetamise ja kiire likvideerimise süsteemi arendamist (sealhulgas juurdepääsudeede tagamine metsatulekahjude puhuks(!?)). Kui see pole RAKis abikõlblik, tuleb näidata, kuidas tagatakse muude vahendite arvelt.

24. Keskkonnavalase infrastruktuuri arendamine. Keskkonnavalase infrastruktuuri arendamine toetab teiste meetmete tegevusi.

Küsitavate dubleerimiste näited:

- õhu alameetme all käsitletakse ühistransporti arengut ja jalgrattateede ehitust – selles osas on pädevam Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium;
- vee alameetmes toetatava tegevusena toodud Põllumajandusministeeriumi tegevus – põllumajandusliku reostuse vähendamine. Investeeringud selleks tagavad tootjad ja Põllumajandusministeerium. Keskkonnaministeerium saab siin aidata õigusaktide koostamise ja koolitusega ning ehk ka toetada mõnevõrra veevarustuse arendamist maapiirkondades.

Energeetika. Antud versioonis taandatud keskkonna alameetmeks. Tegevuse oodatav mõju on positiivne (kui selleks jääb mingi märgatav vahendite hulk). Suuremad investeeringud energeetika keskkonnakaitse meetmete osas viiakse ellu Ühtekuuluvusfondi vahenditega.

Jäätmekäitluse osas tuleb mõelda, kuidas tagada tavajäätmete käitlemise korraldamise üleminek KOV ja nende ühenduste vastutusalasse, suurendades oluliselt ka nende rahalist osalust.

- Kiirgusohutuse alameetme osas on ettepanek programmitäiendis täpsustada tegevusi: kiirgusohutuse radioloogialabori tehnilise baasi tugevdamine ja akrediteerimine, kaasaarvatud põhjavee ja joogivee radioloogiliste uuringute tagamiseks.

RAK-st ei selgu keskkonnavalasemärkide ja õigusaktidega määratud nõuete saavutamise reaalne tähtaeg. Mitmes osas, nagu jääkreostuse likvideerimine ja tervisele ohutu joogivee tagamine, on mahajäämus suur.

Näidata ära, millistest vahenditest väljaspool RAKi tagatakse Natura 2000 väljaarendamine ja loodusliku mitmekesisuse säilimiseks vajalikud investeeringud. Eestis on palju väärtuslikke maastikke, elupaiku ning ürglooduse objekte, mis on EL ainulaadsed ja mille säilimine pole seni veenvalt tagatud.

25. Kutse- ja kõrghariduse infrastruktuuri moderniseerimine. Neutraalne. Ettepanek meetmekirjeldusse (või programmitäiendisse) lisada järgmised tegevused:

- õppehoonete, õppebaaside ja laborite vastavuse tagamine keskkonnanõuetele selliselt, et neis toimuv tegevus oleks õppijatele eeskujuks;
- praktikantide töökohtade loomise toetamine keskkonnakaitse osas eeskujulikes ettevõtetes, kes teevad koostööd ülikoolide ja kutseõppeasutustega.

26. Haiglatevõrgu reorganiseerimine. Neutraalne või positiivne.

27. Kasutajasõbralikud infotehnoloogiad ja infoühiskonna areng. Neutraalse või positiivse keskkonnamõjuga. Tähelepanu tuleb pöörata ka võimalike negatiivsete ilmingute leevendamisele: elektromagnetkiirguse mõju suurenemine; sotsiaalsed mõjud (privaatsuse kadumine ja sundteenused monopoolsete ettevõtete poolt ning IT kuriteod/kelmused).

6.3.5. Tehniline abi (28 ja 29)

Projektide ettevalmistamise ja järelevalve toetamise kaudu on võimalik parandada projektide kvaliteeti ja tagada nende piisav järelevalve. Meetmete tegevused tuleb programmitäiendis põhjalikumalt avada.

6.3.6. Meetmete hinnangu kokkuvõte

Keskkonnameetmete ühildamine RAKi poolt toetatavatesse tegevustesse koos eraldi kavandatavate Ühtekuuluvusfondi meetmetega aitab säilitada Eestis tervikuna hea keskkonnaseisundi. Piirkonniti on paratamatu keskkonnaseisundi väheoluline halvenemine majanduse arenedes. Jääkreostuse ohutustamise ja rikutud maastike korrastamise senine tempo on ebapiisav. Ühtekuuluvusfondi vahendite suunamisel Ida-Virumaale on loota sealse keskkonnaseisundi paranemist.

7. JÄRELEVALVE JA KONTROLL

Projektide vastavus EL keskkonnapoliitikale tagatakse Eesti keskkonnaseadusandluse raames, mis on harmoneeritud EL keskkonnaõigusega.

Keskkonnamõju eelhinnang antakse vastavate kontrolllehtede ja keskkonnamemorandumite abil, mis lülitatakse kõigisse projektitaotluste menetluskordadesse. Kontrollida tuleb ka projektitaotlejate keskkonnalubade vajalikkust, nende kehtivust ning lubadega kehtestatud keskkonnanõuete täitmist. "Saastuse kompleksse vältimise ja kontrollimise seaduse" alusel tuleb lähiajal suurtele ettevõtetele koostada keskkonnakompleksluba (tuntud kui IPPC luba), mida antakse üheaegselt saasteainete välisõhku, veekogusse, pinnasesse või põhjaveekihti viimiseks ning jäätmete käitlemiseks. See luba annab tervikliku ülevaate keskkonnanõuetest ettevõttele.

Kui võib eeldada kavandatud tegevuse olulist keskkonnamõju, rakendatakse vastavalt "Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnamõju hindamise seadusele", keskkonnamõju hindamist. Hindamise viib läbi litsentsitud ekspert, hindamise programm ja aruanne kuulub avalikule läbiarutamisele ning aruanne on pädevale keskkonnakaitse asutusele aluseks tegevusloa andmise otsustamisel.

Kõrgenenud keskkonnamõju organisatsioonid peavad “Keskkonnamõju hindamise ja keskkonna-auditeerimise seaduse” alusel laskma auditeerida oma keskkonnajuhtimissüsteemi vähemalt üks kord kolme aasta jooksul. Selliste auditite materjalid on heaks aluseks kavandatava projekti keskkonnamõju eelhinnangu tegemisel ning hoiavad kokku aega projektide keskkonnaosa koostamisel ning keskkonnajärelevalve kava koostamisel.

Ettevõtetal tuleb mitmete õigusaktide alusel dokumenteerida oma tegevust. Näiteks peab põllumajandustootja “Veeseaduse” alusel pidama põlluraamatut, kuhu kannab andmed haritava maa pindala, mulla omaduste, saagi, kasutatavate väetiste ja taimekaitsevahendite liikide ja koguste ning kasutamise aja kohta. Selline dokumenteerimine annab võimaluse kontrollida väetisekasutuse piirangutest kinnipidamist.

Keskkonnaseisundit jälgitakse nii riigi kui ettevõtte vabatahtliku või keskkonnalubadega määratud seire abil.

Riiklikku keskkonnajärelevalvet teostab Keskkonnainspeksioon, kelle tegevusvaldkonda kuulub looduskeskkonna ja loodusvarade kasutamise- ning kaitsealase järelevalve korraldamine ja teostamine ning seaduses sätestatud alustel ja ulatuses riikliku sunni kohaldamine.

Seega on üldine keskkonnajärelevalvesüsteem Eestis olemas ja võimaldab tagada projektide keskkonnajärelevalve.

Seni ilmnunud probleemid otstarbeka järelevalve tagamisel:

- liigne bürokraatia ja ajakulu vähese keskkonnamõjuga projektide elluviimisel;
- projektide võimaliku negatiivse koosmõju raske määratlemine projektitasandil;
- projektide väiksus ja killustatus ei taga parima ja tervikliku tehnoloogia rakendamist.

Liigse ajakulu vältimiseks tuleb väheolulise mõjuga projektide puhul senisest julgemalt rakendada otsustamist kontrollküsimumstike ja eelhinnangute põhjal. Selleks on soovitatav täpsustada ka “Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnanäiditeerimise seadust”, mis sellist võimalust paljudel juhtudel ette ei näe.

Mõnel juhul (näiteks hüdroenergia kasutuselevõtt, kalakasvatuste rajamine) ei pruugi projektipõhine lähenemine mitme projekti võimalikku olulist negatiivset koosmõju vältida. Selle ennetamiseks tuleb koostada vastav teemaplaneering koos keskkonnamõju hinnanguga.

Kui ettevõtte arenguprojekte rahastatakse osade kaupa peab see lähtuma terviklikust ettevõtte tegevuskavast, mis sisaldab ka vajalikke keskkonnajuhtimissüsteemi elemente. Selline kava peab ära näitama kuidas antud konkreetne investeering on seotud ettevõtte keskkonnakoostamisega vastavuse saavutamiseks.

Järelevalve süsteemi paremat ühildamist RAKi meetmete ja projektide rakendamisega peab toetama avaliku sektori haldussuutlikkuse meede ja projektide ettevalmistuse parandamine EL tehnilist abi kasutades.

RAK meetmete rakendamist peab toetama tegevus keskkonnapoliitika tõhustamisel:

1. Kodanike keskkonnateadlikkuse ja vastutuse suurendamine;
2. Keskkonnaalaste õigusaktide korrastamine ja arusaadav ühildamine muu seadusandlusega;
3. Keskkonnapoliitika ühildamine teiste sektorite poliitikatega;

4. Avaliku sektori keskkonnaalase haldussuutlikkuse ja koostöövalmiduse parandamine;
5. Keskkonnajuhtimissüsteemide ja parima võimaliku tehnika rakendamine organisatsioonides;
6. Keskkonnasõbraliku tootearenduse toetamine;
7. Maakasutuse planeerimine ja suunamine;
8. Keskkonnaprojektide ettevalmistamise ja elluviimise toetamine.

8. SMH ETTEPANEKUTE SENINE ARVESTAMINE

Seni on arvestatud enamuse SMH ekspertide ettepanekutega. Osa ettepanekuid (näiteks Natura 2000 võrgustiku kaasfinantseerimise lülitamine meetmetesse) on tagasi lükatud põhjendusega, et need pole RAKis abikõlblikud.

Keskkonnahinnang RAKi strateegilise aluse osa keskkonnakaalutlustele tehti RAK 08.05.2002 versioonile 03.06.2002 SMH vahearuanandes. Selle töö raames esitati kommentaarid RAK tollaegse versiooni analüütilise osa kohta ja arutati need läbi konsultatsioonidel vastavate peatükkide koostamise eest vastutavate ministriumide esindajatega (vaata peatükk 6.1 ja lisa 11.3).

SMH eksperdid tegid mitmeid täiendusettepanekuid RAKle. Eraldi võib märkida keskkonnaosa täiendamise ettepanekut (16.08.2002) ja jääkreostuse osa lisamise ettepanekut (28.08.2002). Nimetatud ettepanekud leidsid ka heakskiidu ja lülitati RAKi uuendatud versiooni.

SMH töörühm vaatas läbi seniste dokumentidega kehtestatud keskkonnameetmised ja indikaatorid. Need üldistati koostöös Keskkonnaministeriumi osakondadega RAKi läbivateks keskkonnameetmisedeks ja indikaatoriteks (vaata peatükk 6.2.). Prioriteetide ja meetmespetsiifiliste eesmärkide ja indikaatorite koostamine polnud antud etapis võimalik põhidokumendi koostamise venimise tõttu. See töö tuleb teha programmitäiendi koostamisel ja RAKi elluviimise käigus.

Konsultatsioonidel vastava ministriumi esindajatega arutati läbi nende juhitava valdkonna peamised keskkonnameetmised ja keskkonnameetmete ühildamise võimalused kavandatud meetmetesse.

RAK meetmete keskkonnamõju esimene hindamine ja ettepanek meetmekirjelduste täiendamiseks tehti SMH ekspertide poolt 19.07.2002 RAKi meetmete versiooni alusel 30.07.2002. SMH ekspertide meetmete täiendusettepanekuid tutvustati 07.08.2002 metoodilises töörühmas. Käesoleva hindamise aluseks olevas RAK 12.11.2002 lõppversioonis on eelnimetatud SMH ettepanekuid suures osas arvestatud. Selle versiooni täpsustatud meetmete hinnang on toodud peatükis 6.3 ja meetmete hindamise koondtabelis lisa 11.2. Tabeli viimases tulbas on antud ka ligikaudne hinnang SMH täiendusettepanekute arvestamise taseme osas. Toodud hinnang ei pretendeeri absoluutsele tõe, sest RAK dokument areneb pidevalt.

SMH ettepanekul täiendati keskkonnamõjude leevendusmeetmete osas oluliselt transpordi infrastruktuuri arendamise meedet (vaata peatükk 6.3.4 meede 23).

SMH ettepanekut lisada toetatavate tegevuste loetelusse vanade kalalaevade keskkonnohutu utiliseerimine on arvestatud.

SMH eksperdid võtsid osa meetodilise töörühma tööst ja esitasid oma kaalutlused RAKi kohta jooksvalt Ex-ante töörühmale ning osalesid Ex-ante töörühma seminaridel (vaata lisa 11.3). Nii meetodiline töörühm kui Ex-ante töörühm arvestas suures osas SMH töörühma ettepanekutega.

9. SMH KOGEMUS JA SOOVITUSED EDASPIDISEKS

Eri sektorite tegevus peab tuginema Eesti arengu selgele, pikaajalisele ja paindlikule visioonile. Senini on sageli ebaselge arengukavade osa poliitilisel tasemel tehtavate otsuste tegemisel.

Otstarbekas on käsitleda planeerimist ja arengukavade koostamist juhtimistegevuse osana, mitte ühekordse või perioodiliselt korduva projektina. Projektikesksel lähenemisel keskendub huvi uute projektide rahastamise tagamisele. Unustatakse eelneva tegevuse analüüs ja varasematest oma ja naabrite vigadest õppimine. Negatiivse kogemusena võib märkida, et paljude varasemate arengukavade täitmist ei järgita ega analüüsita. Eri sektorite arengukavad on ka tihti omavahel vastuolus, kui mitte vastastikku välistavaid tegevusi sisaldavad.

Näiteks pole teada ametlikku analüüsi Eesti Keskkonnastrateegias püstitatud eesmärkide täitmise ja või nende muutmise kohta. Seda ei asenda Eesti Keskkonnategevuskava täitmise kohta esitatud informatsioon, mis ei analüüsi eesmärkide täitmist sisuliselt.

Probleemiks on ka oluliste probleemide mattumine statistiliste andmete ja paljusõnalisuse alla. Eri aspektide süstematiseerimine, eelistuste ja kiiret sekkumist vajavate probleemide väljatoomine läks vaevarikkalt.

Arengukava koostamise aja jagamisel tuleb kulutada vähem aega taustaandmete kogumisele. Edaspidi peaks olulised lähteandmed koonduma vastavatest ametkondades jooksvalt. Järelevalve indikaatorid peavad olema igapäevase statistika ja katastrite osa. Seni see nii ei ole ja iga arengukava raames tuleb kulutada ekspertide aega koondhinnangu koostamiseks. Sellised eksperthinnangud jäävad aga paratamatult subjektiivseteks ja neid on aja möödudes võimatu võrrelda.

Edaspidi tuleb ühtlustada eri keskkonnavaldkondade seisundi kvantitatiivset määratlemist, nii et oleks kiiresti võimalik leida õhu-, veekeskkonna ja maastike keskkonnaseisundi koondhinnang. On vaja rikutud maastike ja jääkreostuse mõju all olevate alade arvestust. Süsteemsed andmed müra osas praegu puuduvad. Kogu eesmärkide ja indikaatorite temaatika ei saanud kõigile osapooltele selgeks ning seda teemat on otstarbekas edasi arutada ja koostada ka vastavad infomaterjalid.

RAKi koostamise lihtsustamiseks tuleb järgmisel programmiperioodil koostada ühtne programmdokument struktuurifondide ja Ühtekuuluvusfondi kasutamiseks.

Avalikkuse kaasamist raskendas lühikeste kontseptuaalsete kokkuvõtete puudumine arengukava eri osadest, samuti arengukava koostamise pikaks veninud periood.

Metoodilist tööd raskendas veel: RAKi koosseisu pidev muutumine, RAKi kõigi osade praktiliselt samaaegne koostamine ja korrigeerimine ning eriti RAKi strateegia ning eesmärkide osa koostamise venimine. Polnud selgust otsustamise mehhanismide osas – miks üks või teine meede välja jäeti, kuidas otsustati eelistused ja nende rahastamise osakaalud.

SMH hindamist on edaspidi otstarbekas alustada koos põhidokumendi koostamisega. Töö peaks algama nii põhidokumendi kui SMH koosseisu ja eesmärkide määratlemisega.

Veendumaks, et määratlus on arusaadav, tuleb see põhidokumendi koostajate ja keskkonnaekspertide töökoosolekul läbi arutada.

Paremat läbimõtlemit vajab informatsiooni vahetamise skeem. Pärast suvepuhkust tekkis raskusi dokumentide versioonide hulgast arutatava leidmisegagi. Üheks võimaluseks selliseid segadusi vältida on tööpaberite hoidmine ühes serveris, kuhu töö tegejatel on alati juurdepääs. Sellises infobaasis peavad olema jooksev ülevaade ka kõigist muudest töös olevatest hinnangutes lisaks põhidokumendile ja SMH materjalidele. Ideaaljuhul peaks seal kajastuma ka töö eri osade kohta juhtkonna poolt tehtud otsused.

Iga prioriteedi ja meetmekirjelduse koostamise eest vastutaja peab oma personali kasutades määratlema kavandatava tegevusega kaasnevad keskkonnariskid ja olulise keskkonnamõju ning meetmed nende leevendamiseks. See tagab meetmete ja projektide tervikliku läbimõtlemit. SMH keskkonnaekspertid kontrollivad oma kogemuse baasil nende hinnangute piisavust.

Kavandatud metoodilisi põhimõtteid (vaata 5 peatükk) SMH protsessi käigus järgida ei õnnestunud. Edaspidise sarnase protsessi paremaks läbimõtlemitseks võib esitada küsimuse laiaulatuslike riiklike arengukavade SMH-de vajalikkuse kohta üldse.

Hinnatud RAK kavandas Eestis väljakujunenud tegevuste jätkamist EL struktuurifondide abil. Sellisel juhul pole SMH tegemine tingimata vajalik, sest põhimõtteliselt uut tegevust antud programm ette ei näe. Keskkonnakaitse alase tegevuse otstarbekaks ühildamiseks avaliku sektori juhtimisse on vajalik pigem prioriteete vedavate ministeeriumide keskkonnajuhtimise audit ja selle käigus selgunud koolitusvajaduse järgne koolitus.

Horisontaalse koostöö tagamiseks on soovitatav korraldada erinevate ametkondade ühiseminare EL horisontaalpoliitikate selgitamiseks. Prioriteetide eest vastutatavatele ametnikele tulevad kasuks teadmised keskkonnamõju hindamise, keskkonnauditi ja keskkonnajuhtimise osas. See on vajalik juba kasvõi selleks, et suhelda samas "keeles" EL ametnike ja ettevõtete spetsialistidega.

Eelnimetatud toetav tegevus on vajalik eelkõige Põllumajandusministeeriumi poolt juhitava prioriteedi elluviimisel, sest maaelu ja põllumajanduse tegevusvaldkond on kõige komplitseeritum.

Avalikkuse kaasamiseks tuleb planeerida piisavalt aega ja vahendeid. Meie piiratud ressursside juures on valitsusväliste organisatsioonide ja huvirühmade kaasamine riiklike arengukavade koostamisse hädavajalik. Avalikkuse kaasamisel riiklike arengukavade koostamisse on soovitatav arvestada ka valitsusväliste organisatsioonide koolitusvajadusega. Lühikeste avalikustamiskoosolekute tulem võib inimeste üldise ebapiisava informeerituse tõttu jääda ebapiisavaks või isegi suurendada usaldamatust. Kaasatud inimesed on hiljem ka plaanide elluviimise initsiaatorid. Vastasel juhul jääme oma plaanidega üksi ja unustame need järjekordselt.

Avalikkuse kaasamiseks tuleb koostada dokumentide valminud etappide ja RAK ning SMH lõpparuannete mittetehnilised kokkuvõtted. Ideaaljuhul peaks kokkuvõtted koostama protsessis mitteosalenud ekspert. See võimaldab kontrollida, kas tehniline materjal on terviklik ja arusaadav.

10. KASUTATUD MATERJALID

1. Directive 2001/42/EC of the European Parliament and of the Council on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment.
2. A European Union Strategy for Sustainable Development. COM (2001) 264 final.
3. DECISION No 1600/2002/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 22 July 2002 laying down the Sixth Community Environment Action Programme The Sixth Environment Action Programme.
4. DGXVI: The New Programming period 2000-2006, methodological working papers. WORKING PAPER 1 Vademecum for Structural Funds Plans and Programming Documents.
5. DGXVI: The New Programming period 2000-2006, methodological working papers WORKING PAPER 2 The Ex-Ante Evaluation of the Structural Funds interventions.
6. DGXVI: The New Programming period 2000-2006, methodological working papers. WORKING PAPER 3 Indicators for Monitoring and Evaluation: An indicative methodology.
7. DGXI: A Handbook on Environmental Assessment of Regional Development Plans and EU Structural Funds Programmes, august 1998.
8. REGULATION (EC) No 761/2001 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 19 March 2001 allowing voluntary participation by organisations in a Community eco-management and audit scheme (EMAS).
9. Eesti Standard ENV-EN ISO 14001: 1998 *Keskkonnajuhtimissüsteemid. Spetsifikaat ja juhised selle kasutamiseks.*
10. Estonian National Environmental Strategy. 1997. <http://www.envir.ee/eng/strategy.html>
11. Estonian National Environmental Action Plan for 2001 - 2003. <http://www.envir.ee/eng/neap.html>
12. Estonian National Report on Sustainable Development 2002. <http://www.envir.ee/eng/sustainable.html#3>
13. Eelhindamise (*Ex Ante*) aruanne. Eesti Riiklik arengukava (RAK) Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks - Ühtne Programmdokument (RAK) 2003-2006. Tallinn, Detsember 2002.
14. Nõmmann, Tea, Lauri Luiker ja Paavo Eliste. Eesti arengu alternatiivne hindamine – jätkusuutlikkuse näitajad. Tallinn, Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, 2002.
15. Arendustöö strateegia Säästev Eesti 21 materjalid. TPÜ, TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, TPÜ Ökoloogia Instituut ja AS Lõhmus, Haavel ja Viiseman. <http://www.tpu.ee/SE21.html>.
16. Metsur, Madis; Tõnis Põder ja Anne Randmer. Keskkonnamõjude hindamine: Protseduur. Käsiraamat. Eesti Majandusjuhtide Instituut arenguprogrammide keskus. 1996.

RAK SMH ARUANDE LISAD

Sisukord

11.0	SMH märkused RAK täisversioonis (10.02.03) lõppversiooniga (12.11.03) võrreldes muudetud osade kohta	31
11.1	Eesti RAK koostamise protsessis osalevad koostööpartnerid	33
11.2	RAK meetmete keskkonnamõju hindamise koondtabel	34
11.3	SMH tegevuste ajakava	38
11.4	SMH programm	40
11.5	Avalikustamiskoosolekute protokollid	43
11.5.1	Protokoll nr 1 SMH programmi arutelu	43
11.5.2	Protokoll nr 2 SMH programmi arutelu	48
11.5.3	“Riikliku arengukava 2003-2006” keskkonnaeesmärkide arutelu	50
11.5.4	“Riikliku arengukava 2003-2006” meetmekava ja järelvalvekava arutelu	51
11.5.5	Eesti Riikliku Arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument (RAK/SPD) 2003-2006 strateegilise keskkonnamõju hindamise (SMH) aruande tutvustamise koosoleku protokoll	53
11.5.6	“Eesti riikliku arengukava struktuurifondide kasutuselevõtuks - ühtse programmdokumendi 2003-2006 (RAK)” strateegilise keskkonnamõju hindamise (SMH) aruande avaliku arutelu protokoll	55
11.6	Üldsuse arvamused ja vastused	59
11.6.1	Anne Randmer RAK meetmekava ja järelvalvekava arutelu küsimused	59
11.6.2	Madis Metsuri kommentaar (24.01.2003):	60
11.6.3	Tõnis Pöder RAK/SPD 2003- 2006 STRATEEGILINE KESKKONNAMÕJU HINDAMINE (aruande projekt 12.12.02.)	60
11.6.4	Vastused Tõnis Põdra kommentaaridele ja küsimustele lõpparuande aruteluks 13.01.03.	61
11.6.5	Kaja Peterson Riikliku Arengukava strateegilise keskkonnamõju hindamise aruanne 16. jaanuaril 2003	63
11.6.6	Vastus Kaja Petersoni kirjale 16.01.03.	65
11.6.7	Eesti Rohelise Liikumise kommentaarid Riikliku Arengukava 2003-2006	65
11.6.8	Vastused Eesti Rohelise Liikumise kommentaaridele (16.01.2003) Riikliku Arengukava 2003-2006 strateegilise keskkonnamõjude hinnangu lõpparuande kohta	67
11.6.9	Helle Vilu RAK-i SKMH kommentaar, 20.01.03	67
11.6.10	Vastus Helle Vilu RAK-i SKMH kommentaarile, 20.01.03	68

11.0 SMH märkused RAK täisversioonis (10.02.03) lõppversiooniga (12.11.03) võrreldes muudetud osade kohta

Käesolevas SMH aruande (27.01.2003/13.02.2003) lisas on esitatud RAK eelnõu projekti (seisuga 10.02.03) läbivaatamise tulemused.

RAK täisversiooni (10.02.2003) puhul tuleb positiivselt esile tõsta dokumendi alguses toodud kokkuvõtet, mis annab väga hea ülevaate kogu dokumendist. Kokkuvõttest saab selgeks, millisele üldistuse tasemele antud arengukava koostamisel on jõutud. Näiteks ilmneb ebaselgus ülevaatlike võrreldavate keskkonnaindikaatorite osas, mille illustratsiooniks on üllatavad jäätmekäitluse nõuetekohasuse lähtetasemed (nii ohtlike- kui olmejäätmete osas on 2001 lähtetase 0%).

RAK täisversioonile on lisatud ülevaade eelhindamisest ja SMH-st, mis peegeldavad hindamisprotsessi ülevaatlikult ja objektiivselt.

Järgnevalt vaatleme RAKi viimasesse versiooni peatükke lisandunud informatsiooni võimalikke keskkonnamõjusid silmas pidades.

1. Peatükk. Sotsiaal-majanduslik olukord

Peatükki täiendused on peamiselt täpsustavat laadi. Lisatud on peatükk 1.6.4. Euroopa Liiduga ühinemise mõjud. Ülejäänud täpsustuste hulgas on mitmeid, mis toovad paremini esile ka keskkonnaaspekte. Võib nimetada järgmisi märksõnu: kalalaevastiku püügikoormuse reguleerimine; metsatulekahjude kustutamine ja metsatulekahju infosüsteemi haldamine; raudteetranspordi arendamine. Selgemalt on välja toodud ka haldussuutlikkuse peamised puudujäägid ja avaliku teenistuse nõrk koordineeritus.

2. Peatükk. Strateegia lähtekohad

Peatükki on lisatud oluline osa: Struktuurifondide ja Ühtekuuluvusfondi ühtne strateegia transpordi ja keskkonnakaitse valdkonnas. See osa käsitleb ka seni dokumendis käsitlemata olnud looduskaitse alaseid investeeringuid. Kaalutakse nende investeeringuprojektide ettevalmistamist Ühtekuuluvusfondis vahendite arvelt.

3. Peatükk. Prioriteedid

3.1. Prioriteet 1: inimressursi arendamine

Haldussuutlikkuse (4) tõstmise meetmekirjeldust on täiendatud avaliku teenistuse juhtimiskvaliteedi arendamise eesmärgiga.

3.2. Prioriteet 2: ettevõtluse konkurentsivõime

On lisandunud 7. meede: Ettevõtluse infrastruktuuri arendamise toetamine. See meede toetab ettevõtluse infrastruktuuri arendamist vähemarenenud piirkondades. Pole ette näha meetme negatiivset mõju keskkonnale. Äärealade lohakil tööstusalade kasutuselevõtt koos nende korrastamisega on positiivse keskkonnamõjuga.

3.3. Prioriteet 3: maaelu ja põllumajandus

Põllumajandusministeerium on meetmete arvu suurendanud 12-lt meetmelt 13-le. Lisandunud on uute turgude leidmise meede, mis ei oma olulist keskkonnamõju. Lisatud on teave, et meetmete raames toetatakse ka investeeringuid mahepõllumajandustoodete töötlemise ja turustamise parandamiseks.

3.4. Prioriteet 4: infrastruktuur ja kohalik areng

Kohalik tehniline infrastruktuuri arendamisse on lisatud katlamajade renoveerimine. Käsitletud on keskkonnaõnnetuste riskide vähendamist. Küsitavad dubleerimised on keskkonnainvesteeringute meetmekirjeldusest kõrvaldatud.

Haiglavõrgu reorganiseerimise meetmekirjeldusest on viimases versioonis kadunud viide haiglavõrgu ümberkorraldamisega kaasnevatele investeeringutele jäätmeäitluse ja puhastusseadmetesse. Hea tava alusel oleks see haiglavõrgu ümberkorraldamise loomulik osa, kuid viidatud Eesti haiglavõrgu arengukavast 2015 seda internetist kiiresti kontrollida ei õnnestunud.

3.5. Prioriteet 5: tehniline abi

Selgemalt kui varasemas versioonis on avatud teavitamine ja avalikustamine meede, mis aitab struktuurifonde vahendeid paremini kasutada, kaasata üldsus programmi elluviimisele ning tulemusi objektiivselt hinnata.

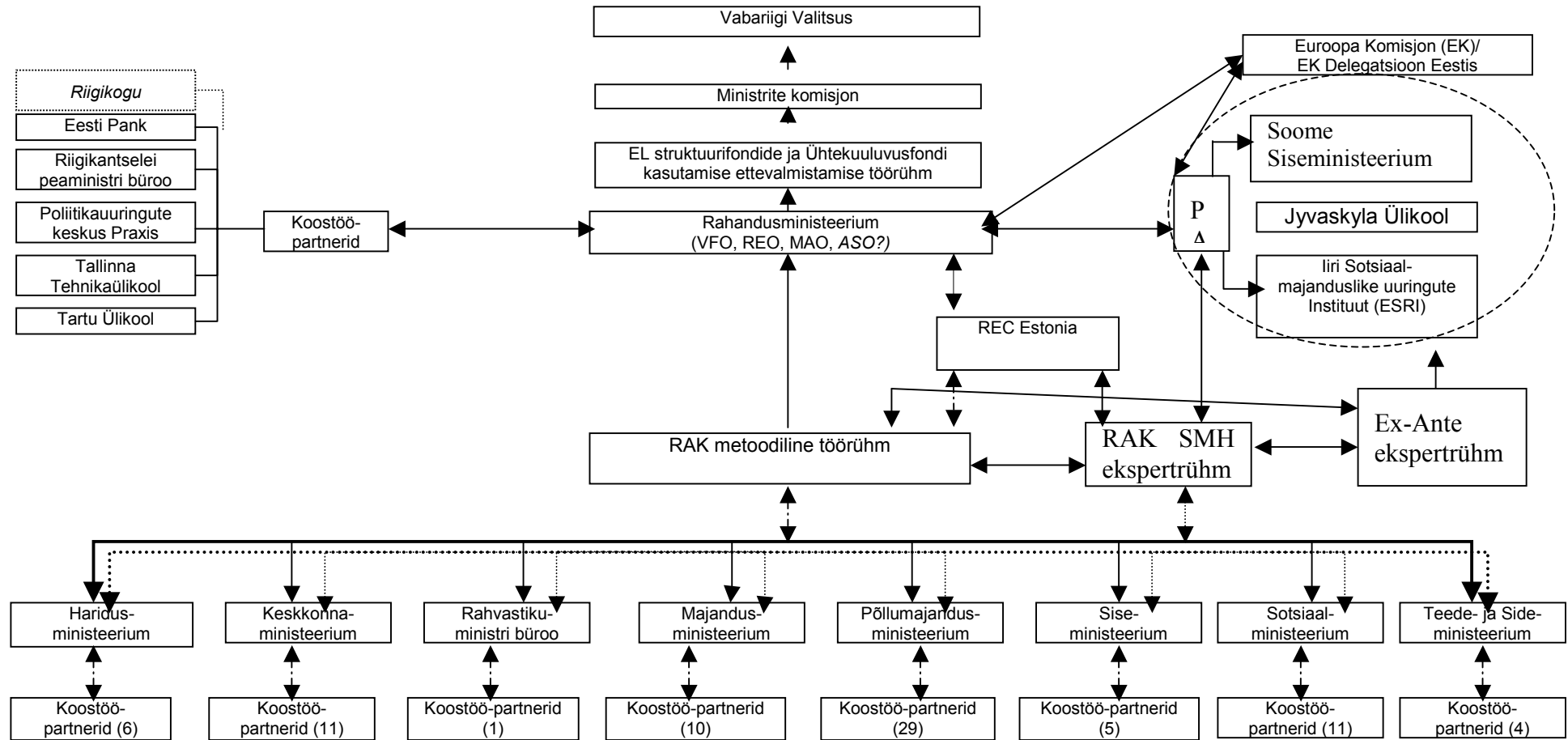
Kokkuvõtteks: RAK dokumendi viimane versioon (10.02.2003) on eelmisest ülevaatlikum ja käsitleb keskkonnaaspekte paremini kui eelmine versioon. Mitmete SMH ettepanekud on RAKi täiendavalt sisse viidud. Käesolevas lisas käsitlemata osas jäävad SMH aruande seisukohad ja ettepanekuid muutmata.

Madis Metsur

12.02.2003

LISAD

11.1 Eesti RAK koostamise protsessis osalevad koostööpartnerid

11.2 RAK meetmete keskkonnamõju hindamise koondtabel

Prioriteet Meede/ mõju	Õhk	Vesi	Maastikud ja elusloodus	Kiirgus Müra Jäätmed	Koond- hinnang	Kaudne mõju	Kommentaariid ja ettepanekud	Arves- tatud
I Inimressurss								
1. Tööjõu paind- likkust..	0	0	0	0	0	0/(+)	Positiivse kaudse mõju saavutamiseks tuleb ühildada keskkonnakaitse baas- teadmised haridusse ja kinnistada need praktiliste harjutuste kaudu.	A
2. Majanduse ..	0	0	0	0	0/(+)	0/+	Positiivse mõju saavutamiseks vajalik keskkonnakaitse alase koolituse ning nõustamise ning ettevõtete keskkonnajuhtimissüsteemide ning parima võimaliku tehnikat rakendamise toetamise ühildamine ettevõtete ja tööjõu arendamise tegevustesse.	O
3. Aktiivsete tööturum...	0	0/(+)	0/(+)	0/(+)	0/(+)	+	Positiivse mõju saavutamiseks on soovitatav tööturumeetmete väljatöötamisel leida võimalused seniste töötute rakendamisel keskkonnaprojektides. Seda on võimalik teha pilootprojektide raames!	O
4. Haldussuut- likkus	?	?	?	?	?	++/-	Lisaks ametnike koolitusele on haldussuutlikkuse saavutamiseks vajalik tänapäevase juhtimissüsteemi rakendamine nii KOV kui riigi tasandil. Samuti on oluline eri ametkondade koostöö arengu toetamine. Samaaegselt koolitusega on vajalik keskkonnaalaste õigusaktide analüüs, süstematiseerimine ja rakendamise praktika korrastamine (sealhulgas väheolulistest kitsendustest loobumine).	O
5. Sotsiaalse kaasatuse ..						+	Positiivse mõju saavutamiseks on võimalik leida võimalusi äärerühmade rakendamisel keskkonnaprojektides.	O
II Ettevõtlus								
6. Ettevõtluse ..	0	0	0	0	0	0/(+)	Positiivse keskkonnamõju tagamiseks on vajalik keskkonnajuhtimissüsteemide rakendamise toetamine koos kvaliteedisüsteemide investeeringutega.	E
7. Teadus-...	0	0	0	0	0	0/(+)	Positiivse mõju saavutamiseks tuleb teadusprogrammidesse lülitada ka keskkonnauuringud ja tehnoloogia	O
8. Turismi ..	0	0/-	-	-	0/-	-(+)	Turismi negatiivne mõju on leevendatav turistide hajutamise ja maastike ette- valmistamisega. Kaudselt võib turismi arendamine ka stimuleerida maastike korrastamist ja mõistliku intensiivsusega kasutamist nende hülgamise asemel.	A

Prioriteet Meede/ mõju	Õhk	Vesi	Maastikud ja elusloodus	Kiirgus Müra Jäätmed	Koond-hinnang	Kaudne mõju	Kommentaariid ja ettepanekud	Arvestatud
III Maaelu ja põllumajandus								
9. Investeeringud põll..	-/+	--/+	--/+	0	--/+	-/+	Pole tagatud põllumajandustootmise tasakaalustatud areng. Investeeringud võivad soodustada põllumajanduse kontsentreerumist tundlikele aladele ning asulate ümbrusse (õhu ja veekeskonna seisundi piirkondlik halvenemine, väärtusliku veelustiku likvideerumine) ja äärealade võsastumist. Suurte mittetootlike keskkonnainvesteeringute allikad pole selged. Kasvab surve keskkonnanõuete "leevendamiseks".	E
10. Põllum. töötlemine	0/+	0/+	0	0/+	+	+	Põllumajandustoodangut ümbertöötavate ettevõtete kaasajastamine koos keskkonnanõuete täitmisega on eeldatavalt neutraalse või positiivse keskkonnamõjuga. Positiivse tulemi tagamiseks soovitatav põllumajandussaaduste töötlemise ettevõtetes keskkonnajuhtimissüsteemide rakendamine.	A
11.	0	-/+	-/+	-/+	-/+	0/+	Väikese ja keskmise suurusega ettevõtetele võib maapiirkondades kujuneda probleemiks keskkonnanõuete täitmine, meetmekirjeldusse tuleb lisada projektide kompleksuse tagamine ka toetavate ettevõtete keskkonnainvesteeringute tagamiseks projektide koosseisus.	A
12.	0	-/+	-/+	0	-/+	0	Maaparanduse renoveerimine võib nii oluliselt halvendada kui ka parandada veekogude seisundit. Positiivse tulemi saavutamiseks tuleb meede ühildada veekogude hea seisundi säilitamise või tagamise eesmärgiga. Toetuste abil rajatud erateed peavad jääma avatuks loodusturismi ja matkamise toetamiseks.	O
13.	0	0	+	-/+	+/-	+	Lisaks rajatiste korrashoiule tuleb KOV või külal tagada ka regulaarsed kulud elementaarse korra hoidmiseks objektidel (jäätmekäitlus jms).	A
14.	0	0	0/(-)	0	0	+	Vajalik projektide piisav juhendamine keskkonnakaitse osas.	O
15.					0	(+)	Kaudne mõju on positiivne, kui kutseõpe sisaldab ka olulisima keskkonnakoolituse	A
16.	+	?	?	0	+?	(+)	Käsitleb ainult erametsi, terviklikku tulemit raske hinnata.	
17.	0	--	--/++	0	--/+	-	Kalakasvatuste rajamine võib omada olulist negatiivset mõju veekogude seisundile ja väärtuslike looduslike kalade arvukusele. Mõju leevendamiseks tuleks ühildada looduslike kalavarude taastamise ja säilitamise ning veekogude hea seisundi tagamise tegevustega.	E

Prioriteet Meede/ mõju	Õhk	Vesi	Maastikud ja elusloodus	Kiirgus Müra Jäätmed	Koond- hinnang	Kaudne mõju	Kommentaariid ja ettepanekud	Arves- tatud
18.	0/+	0/+	0	0/+	+	+	Kalatööstusettevõtete kaasajastamine koos keskkonnanõuete täitmisega on eeldatavalt neutraalse või positiivse keskkonnamõjuga. (Soovitav on tähelepanu pöörata kalasuitsutsehhide ja kalajahutehaste õhureostusele, mille osas seni häid lahendusi pole aga need ettevõtted põhjustavad kohalikke häiringuid)	A
19.	0	+/-	0	+/-	0	(+)	Toetuste rakendamisel peab tagama veekaitsenõuete täitmise ja jäätmekäitluse tagamise, kontrollida tuleb jääkreostuse likvideerimise vajadust.	E
20.	0	+	-/+	+/-	0	(+)	Lisada amortiseerunud kalalaevade keskkonnaohutu likvideerimise tegevus.	A
IV kohalik areng								
21.	0	-/+	0	-/+	0	(+)	Kohalikud arenguobjektid tuleb rajada komplekselt, koos keskkonnarajatistega.	O
22.	0	-/+	-/+	-/+	-/+ ?	(+)?	Osaliselt kattub eelmisega. Loodus- ja kultuuripärandi väärtustamine peaks olema riigi tasandil koordineeritud Natura 2000 elluviimise meetme kaudu. Kui see pole RAK-I osa tuleb see tagada omavahenditest. KOV isetegevus väärtuslike maastike korrastamisel ja kasutuselevõtul võib positiivsete tulemuste kõrval kaasa tuua ka olulise negatiivse keskkonnamõju. Kaaluda KOV juhendamise toetamise TA meetme (28) kaudu.	E
V Infrastruktuur								
23.	-/+	--/+	--	--/+	--/+	+	Transpordi areng on vajalik üldise sotsiaalse arengu tagamiseks, kuid omab paratamatult negatiivset keskkonnamõju, mida tuleb kõigi võimalike vahenditega leevendada ja kompenseerida. Lisaks meetmekirjelduses esitatud leevendusmeetmetele kaaluda veel järgmiste leevendusmeetmete lisamist: jäätmekäitluse tagamine transpordimagistraalidel ja nendega piirneval alal; jalgrattateede rajamist linnades ja maapiirkondades, mida läbib uus või renoveeritav maantee; jalakäijate ohutute liikumistingimuste tagamine. Koostöös Siseministeriumiga tuleb kaaluda: transpordi keskkonnaavariide ennetamise ja kiire likvideerimise süsteemi arendamist (sealhulgas juurdepääsudeeteede tagamine metsatulekahjude puhuks(!)). Kui see pole RAKis abikõlblik, tuleb näidata kuidas tagatakse muude vahendite arvelt.	A/O
24.	0/+	0/+	0	-/+?	0/+	+	Rakendatavad keskkonnameetmed (koos ISPA ja Ühtekuuluvusfondi meetmetega) aitavad säilitada praeguse tervikuna hea keskkonnaseisundi ja kohati seda parandada (Ida-Virumaa), kui selle eesmärgi nimel töötavad kõik institutsioonid. Samas on paratamatu keskkonnaseisundi piirkondlik (kontrollitud) halvenemine	A/O

Prioriteet Meede/ mõju	Õhk	Vesi	Maastikud ja elusloodus	Kiirgus Müra Jäätmed	Koond- hinnang	Kaudne mõju	Kommentaariid ja ettepanekud	Arves- tatud
							majanduse taastudes ja arenedes maapiirkondades. Jääkreostuse ohutustamise ja rikitud maastike korrastamise tempo on ebapiisav.	
25.	0	0/(+)	0	0	0	+	Tagada koolide, õppehoonete ja praktikabaaside keskkonnanõuetele vastavus (veevarustus ja kanalisatsioon, jäätmekäitlus). Ettepanek meetmekirjeldusse (või programmitäiendisse) lisada järgmised tegevused: õppehoonete, õppebaaside ja laborite vastavuse tagamine keskkonnanõuetele selliselt, et neis toimuv tegevus oleks õppijatele eeskujuks; praktikantide töökohtade loomise toetamine keskkonnakaitse osas eeskujulikes ettevõtetes, kes teevad koostööd ülikoolide ja kutseõppeasutustega.	E
26.	0	0/(+)	0/(+)	0/+	0/+	+	Tagada haiglate, sanatooriumide ja hooldekodude nõuetekohane veevarustus ja kanalisatsioon (näiteks Kose, Valkla) ja haiglaajäätmete käitlus.	A
27.	0	0	0	0/-	0	+/-	Positiivsete mõjude kõrval (transpordikoormuse vähendamine, töökohtade hajutamine) võib olla mõningane negatiivne elektromagneetilise välja mõju. IT kontrollimatu areng võib omada ka kaudseid negatiivseid sotsiaalseid mõjusid inimese heaolule (privaatsuse kadumine, sundteenused, infomüra)	O

Võimaliku keskkonnamõju hinnangu tähised:

++ oluliselt positiivne ; + positiivne; 0 mõju puudub
 - negatiivne; -- oluliselt negatiivne; -/+ nii positiivne kui ka negatiivne
 ? infopuudus ei võimalda mõju hinnata

SMH varasema hinnangu hindamise hinnang: A – arvestatud; E – pole arvestatud; O – arvestatud osaliselt

11.3 SMH tegevuste ajakava

1. 01.03.2002 RAK strateegilise keskkonnamõju hindamise tööseminar. SMH meetodika tutvustamine (Jiri Dusik, REC) RAK meetodilisele töörühmale ja SMH ekspertidele.
2. 25.03.2002 lepingu sõlmimine RAK SMH läbiviimiseks
3. 26.03.2002 RAK SMH programmi avalikustamine
4. 03.04.2002 RAK SMH täpsustatud programmi avalikustamine
5. 01-02. 04.2002 RAK SMH ekspertide koosolek RECI SMH eksperdiga (Jiri Dusik) SMH protseduuride ja meetodika arutamiseks
6. 19.04.2002 RAK meetodilise töörühma ja SMH ekspertrühma koosolek, et arutada SMH ekspertide ja meetodilise töörühma koostööd. Otsustati lähtuda RAK koostamisel ISO 14001 põhimõtetest.
7. 02.05.2002 ISO-14001 põhimõtete tutvustamine RAK meetodilise töörühma koosolekul
8. 21.05.2002 SMH ekspertide konsultatsioon Põllumajandusministeeriumiga (Kaido Koppel)
9. 22.05.2002 SMH ekspertide konsultatsioon Siseministeeriumiga (Priidu Ristkok)
10. 23.05.2002 SMH ekspertide konsultatsioon Teede- ja Sideministeeriumiga (Toomas Leetjõe)
11. 28.05.2002 SMH ekspertide konsultatsioon Majandusministeeriumiga (Maria Hinrikus)
12. 03.06.2002 SMH ekspertide konsultatsioon Sotsiaalministeeriumiga (Patrick Rang)
13. 04.06.2002 RAK vahearuande esitamine (*Hinnang RAK strateegilise aluse osa keskkonnakaalutlustele, keskkonnanäesmärkide valimine, keskkonnaseisundi indikaatorite määramine 03.06.2002*)
14. 07.06.2002 SMH kooskõlastamine muutunud RAK ajakavaga (koosolek RM)
15. 11.06.2002 SMH ekspertide konsultatsioon Keskkonnaministeeriumiga (Mari Lahtmets, Tiina Pedak)
16. 13.06.2002 RAK meetodilise töörühma ja SMH ekspertide tööseminar RAK SMH vahearuande arutamiseks
17. 07.06.2002 SMH kooskõlastamine muutunud RAK ajakavaga (SMH, RM, REC)
18. 30.07.2002 RAK meetmete keskkonnamõju hinnang ja ettepanek meetmekirjelduste täiendamiseks esitatud Rahandusministeeriumile
19. 03.07.2002 SMH ekspertide konsultatsioonid Sotsiaalministeeriumi esindajatega
20. 07.08.2002 RAK meetmete SMH eelhinnangu tutvustamine meetodilises töörühmas
21. 16.08.2002 SMH ettepanekud keskkonnaosa täiendamiseks KKM-le
22. 21.08.2002 RAK eelhindamise seminar koos Soome ekspertidega
23. 25.08.2002 SMH kommentaarid RAK strateegia osa 21.08.2002 variandile
24. 28.08.2002 SMH ettepanekud jääkreostuse osa täiendamiseks KKM-le
25. 06.09.2002 RAK strateegia 21.08.2002 variandi mitteheakskiitmine RM poolt
26. 12.09.2002 SMH juhteksperdi osalemine RAK meetodilise töörühma 14. nõupidamisel.
27. 16.10.2002 SMH kulgemise analüüs (SMH, KKM, RM, Jiri Dusik)
28. 17-18.10.2002 RM, KKM ja SMH ekspertide osalemine seminaril "Transposition and Implementation of Strategic Environmental Assessment Directive in the Baltic States".
29. 20.10.2002 ISPA strateegia kommentaar KKM-le

30. 23.10.2002 RAK SMH ekspertide ja KKM osakonnajuhatajate ja spetsialistide koosolek RAK läbivate keskkonnaeesmärkide arutamiseks
31. 24.10.2002 RAK SMH jätkumise ajakava arutamine (REC Estonia ja Rahandusministeerium)
32. 30.10.2002 1997 aasta keskkonnastrateegia eesmärkide täitmise analüüsi, RAK kvantitatiivsete eesmärkide täpsustamise ettepaneku ja RAK läbivate keskkonnaeesmärkide täpsustaud variandi esitamine KKM ja RM-le
33. 31.10.2002 RAK SMH tutvustamine avalikkuse esindajatele Tehis keskkonna Instituudi korraldatud seminaril Tartus
34. 31.10.2002 KKM osakondade täpsustused RAK keskkonnaeesmärkidele ja indikaatoritele
35. 04.11.2002 RM seminar: RAK kvantitatiivsete eesmärkide määratlemine
36. 07.11.2002 SMH programmiväline RAK keskkonnaeesmärkide ja indikaatorite arutelu avalikkuse esindajatega
37. 11.11.2002. SMH kommentaarid strateegia osa kohta Ex-ante tööruhmale
38. 12.11.2002. RAK lõppversiooni avaldamine RM koduleheküljel
39. 27.11.2002. RAK Ex-ante töökoosolek (Soome ja Eesti eksperdid)
40. 03.12.2002. "Riikliku arengukava 2003-2006" meetmekava ja järelvalvekava arutelu
41. 12.12.2002. SMH aruande esitamine RM
42. 09.01.2003. SMH aruande arutelu Keskkonnaministeeriumis
43. 13.01.2003. SMH aruande avalik arutelu
44. 24.01.2003 SMH täiendatud lõpparuande esitamine arendajale
45. 06.02.2003 RAK strateegilise keskkonnamõju hindamise lõpparuande arutamine RAK SMH komisjonis
46. 13.02.2003 RAK SMH lõpparuande esitamine arendajale koos RAK täisversiooni 10.02.2003 SMH hinnanguga
47. 03.2003. RAK SMH tutvustav seminar maakondade spetsialistidele

11.4 SMH programm

EESTI RIIKLIKU ARENGUKAVA - ÜHTSE PROGRAMMDOKUMENDI AASTATEKS 2003-2006 STRATEEGILISE KESKKONNAMÕJU HINDAMINE PROGRAMM

Strateegilise keskkonnamõju hindamine koostatakse Eesti riiklikule arengukavale – ühtsele programmdokumendile aastateks 2003-2006.

Riikliku arengukava – ühtse programmdokumendi aastateks 2003-2006 eesmärgiks on perioodiks 2003-2006 Euroopa Liidu Struktuurifondidest abi taotlemine Eesti jätkusuutliku sotsiaalmajandusliku arengu toetamiseks.

Eesti riiklik arengukava (RAK) - ühtse programmdokumendi aastateks 2003-2006 strateegilise keskkonnamõju hindamise (SMH) tegevuskava koostamise aluseks on lähteülesanne. Programm on üles ehitatud vastavalt RAK koostamise arengule.

1. Objekt

SMH objektiks on Riiklik arengukava - ühtne programmdokument aastateks 2003-2006.

2. Eesmärk

SMH eesmärgiks on:

- hinnangu andmine riikliku arengukava (RAK) analüütilisele osale ja keskkonnanäesmärkide valimine prioriteetsetes valdkondades;
- RAK rakenduskava meetmete ja järelevalve kava hindamine;
- SMH vahearuaude ja lõpparuande koostamine;
- SHM läbiviimise käigu ja kasutatud meetodika analüüsimine ning soovitude andmine edaspidisteks samalaadseteks protsessideks.

3. Ulatus

SMH-1 on lähtealuseks RAK (koos kõigi lisadega) ning muud RAK meetodilise töörühma poolt koostatud ja koostatavad materjalid. SMH ekspertgrupp ei hinda RAK sotsiaalseid ja majanduslike mõjusid. Selles osas teeb SMH ekspertgrupp koostööd Ex-ante töörühmaga.

4. SMH sisu

SMH läbiviimise määrab ära Keskkonnaministeeriumi poolt kinnitatud programm. Vastavalt ajakavale eelneb sellele programmi avalik arutelu ja programmi täiendamine.

SHM läbiviimise etapid ja nende sisu on järgmine:

SMH programmi avalik arutelu – 26. märtsil 2002

- SMH programmi täiendamine vastavalt avalikkuselt saabunud kommentaaridele 9. aprilliks.

I etapp - hinnang strateegilisele osale

- hinnang keskkonnakaalutlustele RAK strateegilise aluse osas (analüütiline osa):
 - o keskkonnaseisundi ülevaade põhisuunitlusega RAK prioriteetsetele valdkondadele,
 - o RAK strateegiliste aluste (analüütilise osa) hindamine,

- o keskkonnaeesmärkide valimine RAK prioriteetsete valdkondade hindamiseks, lähtudes keskkonnaseisundist, õigusaktide nõuetest ja säästva arengu kriteeriumidest,
- o keskkonnaseisundi indikaatorite määratlemine,
 - konsultatsioonid Keskkonna-, Teede- ja Side-, Majandus-, Põllumajandus-, Haridus- ning Sotsiaalministeeriumi ning teiste institutsioonidega.
 - muudatusettepanekud RAK täiendamiseks
 - vahearuande koostamine - 3. juuniks 2002

II etapp - RAK meetmete hindamine

- RAK töögrupi ja SMH ekspertgrupi tööseminar
- o kokkuvõtte I etapist ja RAK meetmete hindamine
 - koostöös RAK töögrupiga alternatiivsete meetmete püstitamine ja nende hindamine
 - võimalike keskkonnamõjude hindamine
 - oluliste kumulatiivsete keskkonnamõjude hindamine
 - RAK rakenduskava keskkonnakaalutlused, institutsioonide osa selle rakendamisel
 - keskkonna tulemuslikkuse indikaatorite määratlemine
 - RAK seirekava ja keskkonnakaalutlused
 - RAK meetmete SMH eelhindang - 1. juuli 2002
 - RAK töögrupi ja SMH ekspertgrupi tööseminar
- o Vahekokkuvõtte ja edasised tegevused

III etapp - SMH aruande versiooni koostamine - tähtaeg 16. september 2002

- RAK töögrupi ja SMH ekspertgrupi tööseminar

IV etapp - SMH aruande avalik arutelu - 01. november 2002

- aruande täiendamine vastavalt tehtud ettepanekutele

V etapp - SMH lõpparuanne - 21. november 2002

- koos SMH analüüsi ja hinnanguga edaspidiseks

SMH koostamise käigus toimuvad konsultatsioonid RAK metoodilise töörühma ja RAK sotsiaalseid ja majanduslike mõjusid hindava Ex-ante töörühmaga.

5. Õigusaktid

SMH läbiviimisel lähtutakse kõigest asjaomastest Eesti ja EL õigusaktidest ja nende eelnõudest ning heast tavast. Määravateks õigusaktideks on:

- "Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnaauditeerimise seadus" (RT I 2000, 54, 348);
- EL direktiiv 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment;
- Framework regulation on SF programming in 2000-2006 (1260/1999/EC).

6. Ekspertgrupp

Ekspertgrupp on koostatud arvestusega, et selle liikmed kataksid kõik olulised keskkonnavaldkonnad. Ekspertgrupp ja selle liikmete funktsioonid on järgmised:

- Madis Metsur (AS Maves) - ekspertgrupi juht - koordineerimine, SMH töögrupi esindamine, vee ja loodusvarade probleemid;

- Toomas Ideon (AS Maves) - hindamismeetodid, kriteeriumid ja indikaatorid, jäätmed;
- Margus Kõrt (OÜ Eesti Keskkonnauuringute Keskus) - kriteeriumid ja indikaatorid, välisõhk;
- Jaak Tambets (Eesti Loodushoiu Keskus) - kriteeriumid ja indikaatorid, looduslik mitmekesisus.

Spetsiifiliste küsimiste lahendamiseks haaratakse ekspertgruppi konsultante.

7. SMH meetodika

Strateegilise keskkonnamõjude hindamise protsessis kasutatakse integreeritud lähenemist, kus hindamisele allutatakse nii RAK prioriteetid, meetmed kui ka seirekava. Hindamisel on kriteeriumideks keskkonnanäesmärgid, kaasa arvatud säästva arengu kriteeriumid.

Hindamisel kasutatakse valdavalt kvalitatiivseid meetodeid, kuna arengukava prioriteetide ja konkreetsete meetmete osas on tegemist teatava määramatusega. Nendeks on SWOT, maatriks- ja riskianalüüsi. Tähelepanu pööratakse RAK prioriteetsete valdkondade ja vastavate rakenduskava meetmete hindamisel võimalikele kumulatiivse iseloomuga mõjudele, seda eriti oluliste loodusvarade ja tundlike ökosüsteemide osas.

SMH läbiviimisel lähtutakse juhistest, mis on antud käsiraamatus A Handbook on Environmental Assessment of Regional Development Plans and EU Structural Funds Programmes, European Commission, DGXI, 1998.

SMH läbiviimise meetodikat kohandatakse vastavalt REC Estonia, Rahandusministeeriumi ja Keskkonnaministeeriumi ettepanekutele.

8. Osapoolte kaasamine

SMH ekspertrühm konsulteerib Keskkonna-, Teede- ja Side-, Majandus-, Põllumajandus-, Haridus- ning Sotsiaalministeeriumi ning teiste institutsioonidega, näiteks Keskkonnainvesteeringute Keskusega.

Hinnangu käigus RAK strateegilise aluse ja meetmete hindamise käigus keskkonnakaalutlustele konsulteeritakse Keskkonnaministeeriumi strateegia ja planeeringute, keskkonnakorralduse ja -tehnoloogia, vee- ja jäätmeosakonnaga.

SMH töörühm konsulteerib REC Estonia, Rahandusministeeriumi ja Keskkonnaministeeriumiga nende ettepanekul. REC Estoniat informeeritakse kõigist SMH ekspertrühma koosolekutest ja REC Estonia esindaja osaleb võimaluse korral nendel koosolekutel.

9. SMH avalikustamine

SMH avalikustamine toimub vastavalt ajagraafikule. Ekspertgrupp osaleb ja aitab kaasa SMH käigu ja tulemuste avalikustamisele.

11.5 Avalikustamiskoosolekute protokollid

11.5.1 Protokoll nr 1 SMH programmi arutelu

RIIKLIKU ARENGUKAVA – ÜHTSE PROGRAMMDOKUMENDI 2003-2006 STRATEEGILISE KESKKONNAMÕJU HINDAMISE PROGRAMMI AVALIK ARUTELU (PROTOKOLL NR 1)

26. märts 2002. a Tallinn

Rahandusministeeriumi koolituskeskus Lõkke 4-217

Juhatas: Kadri Reinthal, Rahandusministeeriumi välisfinantseerimise osakonna planeerimise talituse juhataja kt

Protokollis: Kristel Kiiple, Rahandusministeeriumi välisfinantseerimise osakonna planeerimise talituse peaspetsialist

Algus: 11.10, lõpp: 13.25

Päevakord:

1. Riikliku arengukava – ühtse programmdokumendi tutvustus: Kadri Reinthal, Rahandusministeerium
2. Eelhindamine: Aado Keskspaik, Rahandusministeeriumi ekspert
3. Strateegilise keskkonnamõju hindamise programm: Toomas Ideon, AS Maves
4. Edasine tegevuskava, programmi kommenteerimine

1. RIIKLIKU ARENGUKAVA – ÜHTSE PROGRAMMDOKUMENDI TUTVUSTUS: Kadri Reinthal

K. Reinthal andis ülevaate Riikliku arengukava (RAK) taustast, koostamisprotsessist ning koostamise kaasatud institutsioonidest ja nende rollidest.

Ta tegi ettepaneku, et küsimused, mida esitajad soovivad näha protokollis täpselt samas sõnastuses, tuleks esitada avaliku arutelu lõpus korraldajatele kirjalikult.

1.1 Küsimused, ettepanekud ja kommentaarid

Küsimus

A. Randmer: miks suulisi küsimusi ei protokollita? Kuna tegemist on näidisprotsessiga, siis tuleb kõik küsimused protokollida. Samuti on avalikustamise aeg liiga lühike. Kommentaaride esitamiseks valitud nädala jooksul on sees ka pühad.

Vastus

K. Reinthal vastas, et kõik küsimused protokollitakse, aga nende kirjalik esitamine annab võimaluse sõnastada nad täpselt nii nagu küsija oli seda mõelnud.

Küsimus

O. Tammemäe: ettepanek koostada protokoll diktofoni lindistuse alusel ja saata seejärel kõigile osalejatele täpsustamiseks.

Vastus

K. Reinthal: protokoll pannakse valmimise järel üles Internetti.

Ettepanek

H. Vilu: toetan O. Tammemäe ettepanekut kuna tegemist on tavapärase protseduuriga.

2. EELHINDAMINE: Aado Keskspaik

A. Keskspaik andis ülevaade RAK eelhindamisest üldiselt ning strateegilise keskkonnamõju hindamise (SMH) rollist selles.

2.1 Küsimused, ettepanekud ja kommentaarid

Küsimus

H. Vilu: Kas RAKi puhul on tegemist Eesti riigi arengukavaga või struktuurifondidelt abi taotlemise programmiga? Tegemist ei ole samade asjadega.

Vastus

A. Keskspaik: Antud dokument, RAK, valmistatakse ette ühes kontekstis ja see on Euroopa Liidu regionaalpoliitika kontekst. Eesti on liitumise järel üheks EL mahajäänud piirkonnaks. EL kontekstis on RAKi puhul tegemist ühtse programmdokumendiga struktuurifondide raha kasutamiseks. Eksitav on dokumendi pealkiri, mis nagu viitaks Eesti kõikide prioriteetide katmisele.

Küsimus

H. Vilu: Eesti rahva käest pole küsitud kas me soovime riiklikku arengukava või struktuurifondidele esitatavat programmdokumenti. Eestile on vaja oma arengukava.

Vastus

A. Keskspaik: Eesti rahva arvamust küsitakse EL-ga liitumise soovimise referendumil. Kui siis Eesti rahvas ei soovi EL-ga liituda, muutub RAK mõttetuks ja seda ei saa ellu rakendada.

Küsimus

H. Vilu: On selge, et EL jaoks on vaja koostada programmdokument, aga me peaksime siiski lähtuma Eesti põhieesmärkidest, mis on eesti rahva säilimine ja jätkusuutlikkus.

Vastus

A. Keskspaik: Eelhindamine peaks sellisel juhul arvesse võtma täiendava aspekti. See, et kogu arengukava oleks orienteeritud ainult eesti rahva säilimisele ja jätkusuutlikkusele, vajab valitsusepoolset heakskiitu.

Küsimus

H. Vilu: Kogu dokument peaks vastama põhiseadusele.

Vastus

A. Keskspaik: sellise ettepaneku puhul peaks kõikvõimalikke arengukavasid analüüsima põhiseaduse seisukohast. Aktsepteerime ettepanekut ja võtame selle arutusele RAK avalikkusele tutvustamise üritusel.

Küsimus

J. Telgmaa: Praegu puudub riiklik säästva arengu strateegia. Kas RAK prioriteedid on valitsuse poolt ette kirjutatud? Kas prioriteetide hindamiseks on kriteeriumid? Kas need kriteeriumid pärinevad EL-lt?

Vastus

A. Keskspaik: Prioriteedid ei ole ette kirjutatud.

Küsimus

A. Kivinukk: Ettepanek muuta dokumendi pealkirja, et vältida segadust selle eesmärkide mõistmisel.

Vastus

A. Keskspaik: See oleks üsna keeruline, kuna ollakse harjunud selle pealkirjaga.

Küsimus

H. Vilu: Pealkirja muutmine oleks lausa hädavajalik.

P. Mardiste: Soovitan samuti dokumendi pealkirja muuta. Samuti teen ettepaneku lükata SMH programmi kommenteerimist nädala võrra edasi.

Küsimus

O. Tammemäe: Täna avalik arutelu pole arutelu. Millised on ajalimiidid SMH kommenteerimiseks/läbiviimiseks? Soovitame SMH kommenteerimise tähtaega ühe nädala võrra pikendada.

Vastus

K. Reinthal: See, et programmi ei olnud võimalik enne avalikku arutelu avalikustada, oli tingitud sellest, et kogu SMH ekspertgrupi valimise protsess osutus pikemaks kui esialgu planeeritud. Edaspidi tahame materjalid avalikustada vähemalt nädal enne avalikke arutelusid.

3. STRATEEGILISE KESKKONNAMÕJU HINDAMISE (SMH) PROGRAMM: Toomas Ideon

T. Ideon andis ülevaate AS Mavesi poolt koostatud SMH programmist.

3.1 Küsimused ja kommentaarid

Küsimus

Pöder: Milline on otsustaja, Keskkonnaministeeriumi roll?

Vastus

T. Ideon: RAK kontekstis on Keskkonnaministeerium aruande hindaja ja heakskiitja, Rahandusministeerium on arendaja.

Küsimus

M. Lahtmets: RAK mõttes on otsustaja siiski Vabariigi Valitsus?

Vastus

K. Reinthal: RAK-i kiidab heaks valitsus.

Küsimus

A. Randmer: Kes on otsustaja? RAKi otsustaja ei saa olla valitsus vaid parlament, kuna tegemist on suuremahulise programmiga.

Vastus

K. Reinthal: Me arutame seda küsimust RAK infopäeval.

Küsimus

A. Randmer: Kas kõik 6 RAKi prioriteeti on SMH objektiks?

Vastus

T. Ideon: Vastan sellel küsimusele oma alljärgnevate slaididega. SMH objektiks on kogu RAK. SMH ei hakka muutma RAKi prioriteete.

Küsimus

O. Tammemäe: Mis on keskkonna tulemuslikkuse indikaator?

Vastus

T. Ideon: Indikaatoreid saab jagada mitut moodi: tulemuslikkuse indikaatorid, mõju indikaatorid. Need pannakse paika SMH teises faasis. Keskkonna tulemuslikkuse indikaatori näide on nt see, et 2006. a. vähendame ohtike ainete kasutamist 10%. Indikaatorid peavad olema mõõdetavad. RAKi meetme rakendamisel peab indikaator olema kontrollitav. Peame ka mõisted töö käigus ühtlustama.

Küsimus

M. Lahtmets: Ajakava osas on ettepanek tuua avaliku arutelu kuupäev 1. novembrilt varasemaks kuna 16. septembri ja 1. novembri vahe on suhteliselt väike ning 1. novembri ja 21. novembri vahe on kriitiliselt lühike.

Vastus

K. Reinthal: SMH ajakava on seotud RAK ajakavaga ja võib tekkida veel nihkeid selles. Mis puudutab 1. novembrit, siis siin on mõeldud, et avalik arutelu toimub hiljemalt sellel kuupäeval (mitte tingimata just siis).

T. Ideon SMH protsessi läbiviimine ei sõltu ainult ekspertgrupist, vaid arvestama peab paljude erinevate osapooltega.

Küsimus

J. Telgmaa: Kas pärast 16. septembrit on SMH aruanne avalikkusele kättesaadav?

Vastus

K. Reinthal: SMH materjalid riputatakse internetti üles ning neid saab kindlaksmääratud perioodi vältel kommenteerida.

Küsimus

H. Vilu: Ettepanek arutada avalikkusega koos ka alternatiivide hindamise kriteeriume, kaale, prioriteete.

Vastus

T. Ideon: Kriteeriumid pannakse üles internetti ja mingi perioodi jooksul on võimalik neid kommenteerida. Eraldi avalikku arutelu nende osas ei ole ette nähtud.

Küsimus

A. Randmer: Ka määramatuse määr tuleb kokku leppida. Kuidas tulevad välja olulised keskkonnamõjud?

Vastus

T. Ideon: Alternatiivid tulevad välja siis, kui meetmete saavutamise plaan on kindlaks määratud.

K. Reinthal: võtame küsimuse arvesse, kuid ei saa lubada, et kõikides valdkondades toimub avalik arutelu ja avalikkuse kaasamine.

4. EDASINE TEGEVUSKAVA, KOMMENTAARID

Küsimus

J. Tepp: Kas ma saan õigesti aru, et täna soovitakse täiendusi nende 8 lüümiku kohta, mida täna meile siin tutvustatakse?

A. Oja: Kas need 8 lüümikut ongi SMH programm?

Vastus

T. Ideon: Jah.

Küsimus

J. Tepp: Millisel etapil soovite saada meie poolt koostatavate üksiktuuleturbiinide ja Läänemaale hulgaliselt paigutatavate tuuleturbiinidele tehtavat keskkonnamõju hindamist ja SMHd. Meie valdkond tuuleenergia tuleks lisada RAK SMHle.

Vastus

T. Ideon: Meie töö ei käsitle üksikturbiini keskkonnamõju.

A. Keskaik: Tuuleenergia küsimusi peaks käsitlema RAK energeetika prioriteete käsitlevas peatükis.

Küsimus

O. Tammemäe: Kuigi struktuurifondide kontekst seab raamid, tundub, et alternatiivide omavaheline võrdlemine on oluline ja alternatiivide hindamise kriteeriumide väljatöötamisel ning alternatiivide hindamisel tuleks kaasata rohkem osapooli.

Vastus

T. Ideon: On plaanis haarata kaasa erinevaid osapooli. Mis vormis kaasamine toimub, ei ole hetkel veel kindlalt määratud.

Küsimus

J. Telgmaa: RAK toetub regionaalpoliitika instrumentidele ja arendab ainult avalikku sektorit?

Vastus

K. Reinthal: RAK on mõeldud sotsiaalmajandusliku abi kiirendamiseks ja abi saajateks on nii avalik sektor, erasektor kui kolmas sektor.

A. Keskpai: RAKis on sõnal "investeering" laiem tähendus hõlmates ka ettevõtluse toetuskeeme ja tööjõu koolitust.

Küsimus

J. Telgmaa: Miks on otsustatud eelistada kvalitatiivseid meetodeid kvantitatiivsetele?

Vastus

T. Ideon: See sõltub küsimuse olemusest. Kvantitatiivseid meetodeid kasutatakse enamasti projektipõhise keskkonnamõju hindamisel.

Küsimus

P. Mardiste: Kas need 8 lehekülge ongi SMH programm?

Vastus

T. Ideon: Põhimõtteliselt jah. Programm ise on natuke pikem.

Küsimus

A. Oja: Avalikustada tuleks terviklik programm mitte kokkuvõtte. Alternatiivide hindamise kriteeriumid tuleks avalikustada.

M. Lahtmets: SMH programmi hindamisel oleks vaja tervikteksti ja see tuleks saata kõigile osalejatele ja riputada üles internetti.

Vastus

K. Reinthal: SMH programmi täisversioon ei erine praktiliselt täna siin näidatust ja räägitust. SMH programm riputatakse täna internetti. Kommenteerimiseks anname aega 1. aprilli asemel 5. aprillini.

Küsimus

A. Oja: Suhtlusformaad tuleks programmis lahti kirjutada. Kus, kuidas ja mis ajal toimub avalikustamine. Samuti tuleks ettepanekute mitteametustamisel põhjendada, miks neid ei arvestata. Ettepanek kutsuda kokku veel üks avalik koosolek kriteeriumite jaoks.

M. Lahtmets: Millal võib internetist lugeda ettepanekuid ja kommentaare SMH programmi kohta?

Vastus

K. Reinthal: Arvestame praegu aprilli teise poolega.

Küsimus

H. Vilu: Eesmärk tuleks programmis välja tuua ja lahti kirjutada. Eesmärk tuleb selgelt sõnastada.

Vastus

K. Reinthal: SMH programmi on võimalik lisada RAK eesmärk.

Küsimus

P. Mardiste: Palun tungivalt tänast üritust mitte nimetada avalikuks aruteluks vaid infopäevaks.

Vastus

K. Reinthal: Avalikustamisel oleme lähtunud Eesti seadusandlusest.

Küsimus

O. Tammemäe: Avalikustamisel tuleb arvestada seadusi, head tava ja seniseid kogemusi. Avalikustamise eelselt tuleb kõigile osalejatele võimaldada tutvuda dokumendiga.

Vastus

K. Reinthal: Selleks, et kõigil oleks võimalus programmiga tutvuda ja seda kommenteerida, korraldame järgmisel nädalal uue avaliku arutelu koosoleku.

Küsimus

O. Tammemäe: Palun kirjutage programmi ka need punktid, mida praegu veel mingil põhjusel pole võimalik teha. Palun näidake ära aeg, millal otsustatakse nende tegevuste rakendamine ja rakendamiseviis.

J. Telgmaa: Kus on võimalik tutvuda RAK ajakavaga?

Vastus

K. Reinthal: See on juba veebruarist alates rippunud üleval Internetis.

Küsimus

A. Randmer: RAK eesmärk peaks paari lausega SMH programmis toodud olema.

H. Vilu: RAK eesmärk tuleks SMH programmi algusesse kirja panna.

Vastus

K. Reinthal: Seda on võimalik teha. Paneme Internetti üles SMH programmi täisteksti ning informatsiooni avalikustamisega seotud järgmise ürituse kohta.

Kadri Reinthal

Juhataja

Kristel Kiiple

Protokollija

11.5.2 Protokoll nr 2 SMH programmi arutelu

RIIKLIKU ARENGUKAVA – ÜHTSE PROGRAMMDOKUMENDI 2003-2006 STRATEEGILISE KESKKONNAMÕJU HINDAMISE PROGRAMMI AVALIK ARUTELU (PROTOKOLL NR 2)

3. aprill 2002. a. Tallinn

Rahandusministeeriumi koolituskeskus Lõkke 4-216

Juhatas: Kadri Reinthal, Rahandusministeeriumi välisfinantseerimise osakond

Protokollis: Kristel Kiiple, Rahandusministeeriumi välisfinantseerimise osakond

Algus: 16.00, lõpp: 16.30

Päevakord:

1. Sissejuhatus – Kadri Reinthal
2. Muudatused strateegilise keskkonnamõju hindamise programmis – Madis Metsur
3. Küsimused ja vastused

4. Muud küsimused

1. Sissejuhatus – Kadri Reinthal

K. Reinthal selgitas lühidalt, et tänane avalik arutelu kutsuti kokku selleks, et jätkata küsimustele vastamisega, mis esimesel avalikul arutelul 26. märtsil vastamata jäid ning saada ülevaade sellest, kas ja kuidas on AS Maves kui SMH programmi koostaja seniseid tehtud märkusi ja kommentaare arvesse võtnud.

Osalejatele jagati laiali täiendatud SMH programm.

2. Muudatused strateegilise keskkonnamõju hindamise programmis

M. Metsur andis ülevaate, millistes punktides SMH programmis on täiendusi ja muudatusi tehtud. Programmi on võrreldes 26. märtsi versiooniga lisatud Eesti riikliku arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtse programmdokumendi 2003-2006 eesmärk, SMH osapooled. Täpsustatud on osapoolte ringi, kellega peetakse konsultatsioone, kuidas hinnatakse RAK meetmeid. Lisatud on uus tähtaeg meetmete hindamise avaliku arutelu korraldamiseks (august-september 2002).

Programmis on täpsustatud ekspertgrupi liikmete tööjaotust ning printsiipe, millest SMH läbiviimisel lähtutakse.

3. Küsimused ja vastused

K. Reinthal tuletas meelde, et küsimusi ja kommentaare SMH programmile on võimalik esitada 5. aprilli tööpäeva lõpuni.

Küsimus

M. Jüssi: Küsimus seoses meetmete hindamise ja alternatiivsete meetmete püstitamisega. Kui hakatakse esitama alternatiivseid meetmeid, kas siis võetakse arvesse ainult need, mis on rahastatavad struktuurifondidest? Nt kui küsimuse all on teedeehitus, siis kas sellega piirduakse, või võetakse vaatluse alla ka transpordipoliitika laiemalt?

Vastus

A. Keskpai: Kogu kava koosneb meetmetest, mida kaasrahastab Euroopa Liit. Iga meetme juurde märgitakse, mis fondist seda rahastatakse. Iga meetme juurde pannakse kirja tegevuste loetelu, mis on abikõlblikud sellest meetmest, kvantitatiivsed eesmärgid ja valiku kriteeriumid. Küsimus on selles, kuivõrd on neid võimalik käsitleda alternatiivsetena. Kuna meetmete valik on riigi otsustada, siis äärmuslikul juhul, kui SMH käigus seatakse kahtluse alla mõne meetme vajalikkus, on võimalik see välja jätta. Teisel juhul on võimalik SMH tulemusel ümber sõnastada meetme eesmärk, projektide valiku kriteeriume. Võib soovitada ka muid meetmeid välja käia, aga meede võimaldab väga erinevaid tegevusi, kuna on üsna lai. Teha muudatusi rõhuasetustes meetme sees ja rahade jaotust meetmete vahel.

Küsimus

M. Jüssi: Aga siis jääb SMH hindajate mänguruum üsna piiratuks?

Vastus

A. Keskpai: Võimalik on teha üsna suuri ja kaalukaid valikuid.

Küsimus

M. Jüssi: Kas ekspertide poolt välja pakutud meetmed lähevad kommenteerimiseks ka sotsiaalmajanduslikele partneritele?

Vastus

A. Keskpaiik: Jah, see võimalus on kahel korral. Esimene kord meetmete formuleerimise ajal. 2002. aasta sügisel leiab aset meetmete üldine avalikustamine.

Küsimus

Pr. H. Vilu tõi välja olulisemad oma ettepanekutest ja küsimustest, mille ta esitas ka kirjalikult ning mis on ära märgitud üldises SMH programmile esitatud ettepanekute tabelis koos vastustega.

Küsimus

M. Jüssi: Kust on võimalik leida nii SMH kui RAK ajakavasid, et ei tekiks olukorda, kus mõnel avalikustamise üritusel jääb informatsiooni puudumisel osalemata?

Vastus

K. Reinthal: Mõlemad ajakavad on olemas Rahandusministeeriumi koduleheküljel riikliku arengukava lingi all.

4. Muud küsimused

K. Reinthal andis teada, et praeguseks on selgunud riikliku arengukava avalikkusele tutvustamise üritus, mis leiab aset 8. mail 2002. a. Selleks ajaks on valminud ka RAK täiendatud versioon, milles on arvesse võetud sotsiaalmajanduslike partnerite kommentaarid.

K. Reinthal selgitas samuti, et vastavalt 26. Märtsil SMH programmi avalikul arutelul üles kerkinud küsimusele riikliku arengukava pealkirjast on tehtud RAK juhtrühmale ettepanek kinnitada arengukava pealkirja muutmine. Peale juhtrühmapoolset kinnitamist saab dokumendi pealkirjaks "Riiklik arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument 2003-2006".

Kadri Reinthal

Juhataja

Kristel Kiiple

Protokollija

11.5.3 "Riikliku arengukava 2003-2006" keskkonnanäesmärkide arutelu

Aeg: 7. november 2002

Koht: Rahandusministeeriumi koolituskeskus Lõkke 4, ruum 217

Korraldaja: Rahandusministeerium koostöös REC Estoniaga

Kokkuvõte arutatud teemadest

1. Sissejuhatus

Riikliku arengukava (RAK) keskkonnanäesmärkide arutelul kuulati Rahandusministeeriumi välisfinantseerimise osakonna juhataja asetäitja Kerli Lorvi ülevaadet RAK koostamise, sh strateegilise keskkonnamõju hindamise protsessist, ja edasisest tegevuskavast.

Otsustati

Arutelul osalejad võtsid informatsiooni teadmiseks.

2. Ülevaade RAK strateegiasast

Kuulati Rahandusministeeriumi eksperdi Aado Keskpaiiga ettekannet RAK strateegiasast.

Otsustati

Arutelul osalejad võtsid informatsiooni teadmiseks.

3. Ülevaade keskkonnaeesmärkidest. Keskkonnaeesmärkide avalik arutelu.

RAK strateegilise keskkonnamõju hindamise läbiviija Madis Metsur AS-st Maves andis ülevaate RAK keskkonnaeesmärkidest (Keskkonnaministeeriumi osakondadega läbiarutatud keskkonnaeesmärgid 04.11.2002). Eesti keskkonna seisund on üldiselt hea, olulisi keskkonnaprobleeme esineb Kirde-Eestis ja Tallinna piirkonnas, samuti intensiivse tootmisega põllumajandusaladel. Olemas on surve keskkonnale tööstus- ning põllumajanduspiirkondades ja transpordikoridorides. Osa Eesti territooriumist on rikutud jääkreostusega ning keskkonnaavariide tekkimise oht on reaalne. Probleemiks on ka halb keskkonnateadlikkus ning väärtuslike maastike ja elupaikade säilitamine.

Riin Saluveer Põllumajandusministeeriumist tundis huvi, miks on keskkonnaseisundi indikaatorid sõnastatud mitte niivõrd indikaatoritena, vaid pigem eesmärkidena.

Madis Metsur selgitas, et antud juhul on jälgitud, et programm vastaks keskkonnaeesmärkidele, st et keskkonnaseisund peab vastama kehtestatud piirnormidele. Programmi tasandil ei saa minna liialt detailseks, kontroll-lehti indikaatoritega meetmete kaupa ei ole mõtet lahti kirjutada, sest meetmed muutuvad veel.

Erik Kosenkranius Riigimetsa Majandamise Keskusest tundis huvi, miks keskkonnaeesmärgid on riikliku arengukava puhul sõnastatud teisiti kui keskkonnastrateegias.

Madis Metsur vastas, et keskkonnaeesmärgid ei ole strateegiaga vastuolus, aga nad on rohkem üldistatud ja süstematiseeritud, kuna keskkonnastrateegia eesmärkide järgi on raske Eesti uuendatud keskkonnaõigust ja Euroopa Liidu keskkonnapoliitikat järgida. Samuti on keskkonnastrateegia praeguseks hetkeks pisut vananenud.

Erik Kosenkranius küsis, miks on ainult keskkonnaseisundile indikaatorid märgitud.

Madis Metsur vastas, et programmi tasemel on väga keeruline teatud näitajatele indikaatoreid leida. Praegu on huviorbiidis eelkõige keskkonnaseisund. Meetmete tasemel indikaatorid töötatakse välja hiljem.

Otsustati

Kiita esitatud keskkonnaeesmärgid ja keskkonnaseisundi indikaatorid heaks.

11.5.4 "Riikliku arengukava 2003-2006" meetmekava ja järelvalvekava arutelu

Aeg: 3. detsember 2002

Koht: Rahandusministeeriumi koolituskeskus Lõkke 4, ruum 217

Korraldaja: Rahandusministeerium koostöös REC Estoniaga

3. detsember 2002

Ettekanded

"Riiklik arengukava: ettevõtluse konkurentsivõime"

Peeter Soidla

"Riikliku arengukava 2003-2006 - Transpordi infrastruktuuri arendamine"

Toomas Leetjõe

“Maaelu ja põllumajandus”

Grete Sommer

"Riikliku arengukava 2003-2006 meetmekava ja järelevalvekava - SMH ettekanne"

Madis Metsur

Küsimused ja vastused

Teema: Ettevõtluse konkurentsivõime

Küsimus: Kuidas luuakse kompetentsikeskused?

Vastus: Projektide alusel. Valitakse valdkonna parima projekti esitaja, valdkondade arv pole määratud. Taotlusi hindavad teadlased.

Teema: Maaelu ja põllumajandus

Küsimus: Kas taastuvenergiaobjektide renoveerimise projektid (tuulikud, biogaas, väikehüdro) on külade taastamise ja väljaarendamise meetme all unustatud või sihilikult välja jäetud?

Vastus: Pole kindel, et need projektid sobiks selle meetme alla, võib-olla on need pigem investeeringud põllumajandustootmisse.

Aado Keskaik: tõenäoliselt on nende tegevuste alus muu kui Põllumajandusfondi tegevus 1257. Ka maaelu alternatiivtegevused on väga kitsalt piiritletud jättes välja näiteks väiketööstuse. Üheks tunnuseks on, et projekt peab looma vähemalt ühe töökoha. Näiteks biogaasi tootmine ei vasta sellele tunnusele. Tõenäoliselt saab seda tegevust sobitada põllumajandustootmise investeeringute meetme alla.

Küsimus: Taanis näiteks on alternatiivenergeetika põllumajandusmeetmete all.

Grete Sommer: RAK koostatakse praegu vaid aastateks 2004-2006. Kas on põhjendatud tuua siia väga palju uusi meetmeid, mida on raske täita. Esialgu tuleks suunata toetus eelkõige kitsaskohtadesse.

Ado Keskaik: Kas on analüüsitud SAPARDi toetuste jagunemist maakonniti.

Grete Sommer: Praegu on olemas 2001 aasta analüüs kuna analüüsi tehakse kvartaalselt. Maakonniti on väga suured erinevused. 1 meetme projektid on arenenud põllumajandusega maakondades. 3. Meetme projektid on eelkõige Kagu- Eestis.

Teema: transpordi ja infrastruktuuri arendamine.

Küsimus: Kas väikesadamate alla kuuluvad ka kalasadamad?

Vastus: Väikesadamate all mõeldakse kõiki AS Saarte Liinidele kuuluvaid sadamaid.

Madis Metsur: Kas Tartu sõjaväelennuväli on kõrvale jäänud?

Ado Keskaik: Minu teada on loobutud Raadi lennuvälja kasutamisest ja orienteeritud Ülenurmele.

Ado Keskaik: Kuna TEN sadamate võrku on oluliselt laiendatud, siis kas Saaremaa ja mandri püsiühenduse projekti pole proovitud TEN võrku lisada?

Toomas Leetjõe: püsiühendus pole Euroopa Liidu prioriteet ning see on välja jäänud. Proovime järgmises voorus seda uuesti arutada. Võib-olla õnnestub see lisada Cohesion fondi. Pole ka veel otsustatud kas tuleb sild või tunnel.

Teema: kalandus

Ado Keskaik: Kas meetmete jagamisel on nüüd arvestatud EL kalanduse peadirektoraadi soovitusi?

Vastus: Jah, kui meil on alameetmed koos ühise meetmena, siis toetatakse keskmise % alusel lõppkokkuvõtteks on toetus väiksem.

Ado Keskaik: Kas oled ka arvutanud, kas see jagamine tasub end ära? Näiteks laevade lõikamiseks vaja 150 miljonit ja pole riigi toetust.

Kerli Lorvi: Poliitilised otsused toetuse kohta tehakse 21.01. 2003.

Toomas Leetjõe: Kui Lätis levis uudis, et laevade utiliseerimist tahetakse toetada, siis tekkis Lätis firma, mis hakkas vanu laevu kokku ostma. Kas ka Eestis on midagi juba toimumas?

Vastus: Praegu veel pole. Tegevuse lõpetamiseks on plaanis anda minimaalset toetust.

Teema: SMH seisukohad

Küsimus: Kas pole mitte nii, et väikehüdrojaama rajamisel tuleb kalatrepp niikuinii ehitada?

Madis Metsur: Minu skeptilise seisukoha juures on raske loota, et üksikprojekti tasemel on võimalik olukorda parandada. Kui Pärnu jõel ehitatakse 12 tammi, siis kaob sealt kala. Seda tuleks kaitsta teemaplaneeringu abil. Kui pole eelnevat otsust, siis on raske üksikut tammi projekti tagasi lükata.

Aado Keskaik: RAK põhimõtted peavad olema lõimitud meetmetesse. Kas eelistused ja järjestused on praegu just keskkonnapõhimõtete seisukohalt paigas pole selge, aga see on riigi poliitika. Erasektorit puudutavatesse meetmetesse on heakeskkonnakaalutlusi sisse kirjutatud, aga tegelikult jäetakse keskkonna investeeringud siiski viimaseks. Seega projektipõhiselt pole keskkonnakaalutlustega arvestamisel stiimuliks mitte tulu vaid sund. Kas on head meetodit parima võimaliku tehnoloogia juurutamiseks isegi finantsvõimaluste olemasolul?

Madis Metsur: Tööstuse puhul pole keskkonnakulutused, näiteks ISO14000 rakendamiseks, väga suured ning annavad tootele ka teatava kvaliteeditoe. Põllumajandussektori puhul on keskkonnakulud kogu investeeringust väga suured. Seal oleks vaja, et ka kohalikud huvid toetaks keskkonnakaitset. Küsimusel pole lihtsat vastust. Euroopa Liidus võib näiteks põllumajanduse keskkonnanõuete eiramine tuua kaasa turustamisraskusi. Selgitustöö põllumajandusdirektiivide täitmise taseme tõstmiseks seni vähene.

Grete Sommer: Tagatisrahastu poolt on kandidaatriikidele ette nähtud uus meede, mis toetab Euroopa Liidu nõuetele vastavusse viimist. Põllumajanduse seisukohalt võiks sellega toetada põllumajandustootjate keskkonnainvesteeringuid nagu keskkonnaobjektide rajamine või tehnoloogia muutmine. See on lineaarselt vähenev meede: 900 miljonit 5 aasta jooksul.

Madis Metsur: Põllumajandus ei täida ka tänaseid keskkonna nõudeid. Suurfarmid peavad 2-3 aasta jooksul saama IPPC load. Küsimus kas kõik jääb Euroopa Liidu toele või tuleb toetus ka riigi poolt. Vastasel korral me hoogustame põllumajanduse monopoliseerimist. Kui nitraadinõudeid ei arvestata, siis kontsentreerub suur osa tootmist Pandivere alale.

11.5.5 Eesti Riikliku Arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument (RAK/SPD) 2003-2006 strateegilise keskkonnamõju hindamise (SMH) aruande tutvustamise koosoleku protokoll

09. jaanuar 2003. a.

Keskkonnaministeeriumi suures saalis

kl. 14.00-15.15

Toompuiestee 24, Tallinn

Sihtrühm: KKM-i osakonnad, koosolekul osalejate nimekiri on lisatud protokollile (Lisa 1).

Koosoleku päevakord

Koosolekut juhatas Harry Liiv, KKM-i keskkonnakorralduse asekancler.

1. RAK-i lühituvustus – Tuuli Rasso (REC-Estonia) andis lühiülevaate Eesti Riikliku Arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programm-dokument (RAK/SPD) 2003-2006 koostamise protsessist ning RAK-i koostööpartneritest. Samuti tutvustati RAK-i ajakava, meetmeid ja prioriteete. T.Rasso mainis, et need prioriteedid ja meetmed ei pruugi lõplikud olla. Need võivad veel muutuda pärast poliitilise otsuse tegemist Vabariigi Valitsuse poolt.

2. Ülevaade RAK SMH protsessist ja aruandest – Madis Metsur (AS Maves) andis ülevaate

RAK SMH protsessist:

- SMH eesmärk ja määratlus;
- SMH ajakava;
- RAK-i analüütilise osa ja strateegia hindamine;
- RAK-i prioriteetide hindamine;
- RAK-i keskkonnanäesmärkide valik;
- RAK-i meetmete hinnang prioriteetide kaupa;
- SMH läbiviimise kogemusest;
- RAK-i järelevalve ja kontroll;
- Keskkonnapoliitika tõhustamine;
- Kokkuvõte SMH protsessist.

3. Küsimused, arutelu

A.Gromov: Tehniline märkus: aruandes on kasutatud lühendeid RAK ja SPD. Kumb on õige? Aruandes peaks kasutama ühte lühendit.

M.Metsur: Lühendit SPD on kasutatud kuna aruanne läheb tõlkimisele inglise keelde, hiljem jääb vaid üks lühend.

A.Gromov: Aruandes on mitmes kohas rõhutatud keskkonnateadlikkuse allakäiku, seda ei tohiks niimoodi sõnastada, see on väga subjektiivne hinnang.

Toimus lühike arutelu termini keskkonnateadlikkus üle. T.Rasso mainis, et eestlaste keskkonnateadlikkus on paremaks läinud, selle kohta on tehtud ka mitmeid uuringuid (nt Soome on korraldanud küsitlusi). H.Haljak kommenteeris, et küsitlusi on tehtud ka seoses jäätmekäitlusega. Inimesed on teadlikud jäätmekäitluse probleemidest ning teavad mida tuleb teha, kuid alati nii ei käituta, kuidas oleks vaja.

M. Metsur: Vaatame antud küsimuse formuleerimise üle. Samas ei saa osa elanikkonna hoolimatust maastike risustamisel kuidagi eitada.

A.Gromov: Kuidas valiti keskkonnanäesmärgid? Eesmärgid tuleks täpsemalt mõõdistada.

M.Metsur: Keskkonnanäesmärgid süstematiseeris AS Maves olemasolevate dokumentide (EL ja Eesti keskkonnanäesmärgid ja Eesti Keskkonnanäesstrateegia) alusel. Need arutati läbi ning kooskõlastati KKM-i osakondadega. RAK-is on üldised kvantitatiivsed eesmärgid (sh keskkonnanäesmärgid) toodud. Projektipõhised eesmärgid täpsustatakse RAK-i programmi-täiendis.

J.Truusa: Kuidas määrati ära need 3 eesmärki kümnest? 1, 3 ja 9?

M.Metsur: Need on need kolm punkti, mis on SMH ekspertide arvates Eesti Keskkonna-strateegias seni kõige halvemini täidetud.

A.Gromov: SMH peaks analüüsima ja hindama, kuidas EL struktuurifondide kasutamine mõjutab keskkonda. Näiteks on seda väga hästi tehtud põllumajanduse osas. Seda tuleks rõhutada.

Arutelu keskkonnanäesmärkide teemal ja Euroopa Liidu struktuurifondide kasutamise ots-tarbekuse üle.

J.Truusa: Mis tähendab Maailma panga slaidil sõna “tule”? Kas need ongi RAKi prioriteetid (inimressursi arendamine, ettevõtluse konkurentsivõime, infrastruktuur ja kohalik areng), need ju keskkonnaga seotud ei ole? Kui ISO 14001 (KKJS – keskkonnajuhtimissüsteem) on teistele ministriumitele võõras, siis miks ei räägitud neile ISO 9000-st (KVJS – kvaliteedijuhtimissüsteem), seda nad ju tunnevad?

M.Metsur: See on ilmselt trükiviga, selle joonisega illustreeris ettekandja keskkonna, sotsiaalvaldkonna ja majanduse tihedat omavahelist seost. Me ei saa muuta RAK põhi-dokumenti (prioriteetide osas). RAKi koostamine viidi läbi projektijuhtimise käsiraamatu järgi. Nende eesmärkide osas tuleks rääkida järgmisest programmdokumendi perioodist. Oluline probleem on, et osa õigusaktidega püstitatud keskkonnanäesmärkide tähtajad on ebareaalsed, neid ei suudeta täita.

Harry Liiv tänas osalejaid ja lõpetas koosoleku teatega, et RAK SMH aruande avalik arutelu toimub Rahandusministeeriumi koolituskeskuses (Lõkke tn 4, ruum 217) esmaspäeval, 13. jaanuaril 2003. a kl 14.00.

Protokollis: Veronika Verš

11.5.6 “Eesti riikliku arengukava struktuurifondide kasutuselevõtuks - ühtse programmdokumendi 2003-2006 (RAK)” strateegilise keskkonnamõju hindamise (SMH) aruande avaliku arutelu protokoll

Aeg: 13. jaanuar 2003 kell 14.00 – 16.15

Koht: Rahandusministeeriumi koolituskeskus Lõkke 4, ruum 217

Juhatas: Kerli Lorvi, Rahandusministeeriumi välisfinantseerimise osakond

Protokollis: Kristel Kiiple, Rahandusministeeriumi välisfinantseerimise osakond

Päevakord

1. Sissejuhatus – Rahandusministeerium
2. Ülevaade RAKist - Kerli Lorvi, Rahandusministeerium
3. RAK SMH aruande tutvustus - Madis Metsur, AS Maves
4. Küsimused, kommentaarid

1. Sissejuhatus – Rahandusministeerium

Kerli Lorvi tänas kõiki RAK SMH protsessis osalenuid. SMH protsess on kestnud peaaegu aasta ja selle jooksul on tehtud koostööd paljude sotsiaal-majanduslike partneritega ja kuulatud nende kommentaare ja ettepanekuid.

2. Ülevaade RAKist - Kerli Lorvi, Rahandusministeerium

Seejärel andis Kerli Lorvi ülevaate dokumendist “Eesti riiklik arengukava EL struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument 2003-2006”. Vt lisa 1. (RM kodulehel)

Küsimus 1

Kaja Peterson: Kas Eestis on plaanis luua võrgustik, mis aitaks kaasa projektide ettevalmistamisele ja infovahetusele. Põhjamaade kogemus on näidanud, et nende edu struktuurifondide ja teiste programmide rahade saamises seisneb paljuski just kogu riiki hõlmava infovõrgustiku olemasolus.

Vastus 1

Kerli Lorvi: Siseministeriumi poolt on ettevalmistamisel maakondlike tugiüksuste kontseptsioon, mis peaks tagama igasse maakonda vähemalt ühe eksperdi, kes nõustaks projektikirjutajaid. Praegusel hetkel ei ole lahendatud küsimus, millistest vahenditest ja mis mahus tugiüksuste rahastamine hakkab toimuma.

3. RAK SMH aruande tutvustus - Madis Metsur, AS Maves

Madis Metsur andis ülevaate RAK strateegilise keskkonnamõju hindamise (SMH) käigust ja tulemustest. Vt lisa 2. (RM kodulehel)

4. Küsimused, kommentaarid

Küsimus 2

Kaja Peterson: Kas keskkonnameetmärke ja SMH-l on seos e kumba kumma saavutamiseks kasutati.

Vastus 2

Madis Metsur: Ühest vastust ei ole. Keskkonnameetmärke oli vaja süstematiseerida ning RAK-i sisse kirjutada. Süstematiseeritud keskkonnameetmärke kasutati RAKi meetmete hindamisel..

Küsimus 3

Kaja Peterson: RAK eesmärk rõhutab jätkusuutlikkust - kuidas on see kooskõlas sellega, et RAK on vajalik Eesti majanduslikuks arendamiseks:

Vastus 3

Madis Metsur: Keskkond ei ole esimese järgu eesmärk RAKis.

Küsimus 4

Kaja Peterson: Kuigi RAK SMH aruandega on lisandväärtusena välja töötatud ka keskkonnameetmete kava, ei ole SMH meetodika ja läbiviimine olnud süstemaatiline. Kas on kavas taolist meetodikat kasutada ka edaspidistel hindamistel?

Vastus 4

Madis Metsur: Tüüpiliselt on olemas 2 lähenemist hindamisele – n.ö projektipõhine, mille puhul antakse hinnang pärast põhidokumendi lõplikku valmimist, ning n.ö jooksev hindamine, mis oli kasutusel ka RAK SMH puhul – hindamine toimus paralleelselt põhidokumendi koostamisega. Ideaalvariandis peaks põhidokument valmima etapiviisiliselt ning iga etapi lõpus teostataks ka hinnang sellel dokumendi osale. RAK puhul koostati kõik osi läbisegi ning see tegi SMH läbiviimise keeruliseks. SMH meetodikat ei saa vaadelda eraldi RAK meetodikast.

Küsimus 5

Kaja Peterson: Tavaliselt püstitatakse eesmärgid töö alguses. SMH puhul seati keskkonnameetmärke alles novembris 2002, mil RAK koostamine oli jõudnud lõppfaasi.

Vastus 5

Madis Metsur: Taoline keskkonnameetmärke ametliku määratlemise venimine sõltus RAK põhidokumendi strateegiaosa koostamise viibimisest.

Toomas Ideon: edaspidi tuleks kõikides riikides läbiviidud SMH kogemused üldistada ning teha kokkuvõtted. Ideaalvariandis oleks SMHga pidanud alustama kohe RAK koostamise alguses 2001. aastal.

Küsimus 6

Maret Merisaar: Kuivõrd on SMH läbiviimisel arvestatud Eesti geograafilist eripära, kuulumist Läänemere valgalasse? Kas RAKiga ei saa piirata teatud tegevusi, mida peale liitumist EL-ga hakatakse taas tegema ning mis tulenevalt Eesti geograafilisest asukohast võivad meie keskkonda halvendada?

Vastus 6

Madis Metsur: Ei ole võimalik RAKiga keelata midagi, mis ei ole seadusandluses kirjas. Eelkõige peaksid inimesed ise seisma selle eest, et keskkonnaprobleemide korral võetaks nende huvides midagi ette.

Küsimus 7

Peep Mardiste: Mida võetakse ette praegu SMH aruandele tehtavate kommentaaridega?

Vastus 7

Kerli Lorvi: Ootame kirjalikke kommentaare 20. jaanuariks, seejärel vaatab Maves need üle ning vajadusel veel täiendab aruannet.

Küsimus 8

Peep Mardiste: Õige oleks, et SMH kestaks paralleelselt RAK koostamise lõpuni, mitte ei lõpeks ära nüüd, kus RAK põhidokumenti veel muudatusi tehakse. See on vastuolus seaduse mõttega.

Vastus 8

Kerli Lorvi: AS Mavesi leping lõpeb lõpparuande esitamisega. Edaspidised muudatused vaadatakse läbi välisekspertide poolt ning dokumendile antakse lõplik hinnang nende poolt. Pole karta, et RAKis toimuks veel n.ö negatiivses suunas muudatusi (võetakse välja mõni keskkonnale soodne tegevus vms), pigem on viimased parandused positiivsed täiendused.

Küsimus 9

Helle Vilu: Probleem on selles, et RAK sotsiaalmajanduslikke mõjusid hinnatakse ühtede ekspertide poolt, keskkonnamõjusid teiste poolt. Lõppkokkuvõttes ei tea me siiski, kas tegemist on negatiivset või positiivset mõju omavate meetmetega. Samuti ei ole praegu teada, millist mõju omavad energeetikaga seotud meetmed, mis RAKist on väljas, kuna kuuluvad Ühtekuuluvusfondist rahastamise alla. Struktuurifondide ja Ühtekuuluvusfondi jaoks tuleks edaspidi koostada ühine programmdokument.

Vastus 9

Kerli Lorvi: See oli praeguse valitsuse seisukoht, et RAK koostatakse üksnes struktuurifondide jaoks. Edaspidi on ühildamine kõne all. RAKile on tehtud üldeelhinnang, mis peaks andma igakülgse ülevaate erinevatest mõjudest. Programmitäiendile ei ole praegu eraldi keskkonnamõju hindamist ette nähtud. Üldhinnangu annavad Jyväskylä eksperdid.

Küsimus 10

Peep Mardiste: SMH aruande punkt 8. on viidatud sellele, et prioriteetide ja meetmepetsiifiliste eesmärkide ja indikaatorite koostamine polnud antud etapis võimalik põhidokumendi koostamise venimise tõttu ning et see töö tuleb teha programmitäiendi koostamisel ja RAK elluviimise käigus. Kas on mõeldud seda, et see töö tehakse ära samuti Jyväskylä ekspertide poolt või peaks seda veel AS Maves tegema?

Vastus 10

Kerli Lorvi: 22. jaanuarini esitavad ministriumid lõplikud meetmekirjeldused ning võetavad arvesse tehtud kommentaare.

Madis Metsur: AS Maves ei tee enam seda tööd.

Küsimus 11

Helle Vilu: Teen ettepaneku, et RAKis arvestataks siiski ka SMH aruande p 11.2 toodud alljärgnevate meetmete kohta tehtud kommentaare: 6, 9, 17, 19, 22, 25.

Vastus 11

Kerli Lorvi: Paneme ettepaneku kirja ja arutame läbi.

Küsimus 12

Helle Vilu: Kogu SMH aruande teksti läbib läbisegi mõistete RAK ja SPD kasutamine. Mõisted tuleks ühtlustada.

Vastus 12

Kerli Lorvi: Ametlikult jääb termin SPD kasutusele pärast RAK heakskiitmist Euroopa Komisjoni poolt.

Küsimus 13

Helle Vilu: SMH aruandest ei loe välja, mis on RAK eesmärk. Kas see on teadlikult välja jäetud?

Vastus 13

Madis Metsur: RAK põhidokumendis on eesmärk kirjas, kuid peab arvestama, et RAK ei ole terve Eesti riigi arengukava.

Kerli Lorvi: RAK üldeesmärgi defineerimine on olnud pikk protsess, kultuur on välja jäänud teadlikult tulenevalt RAK kitsamast suunitlusest. RAK on eeskätt programmdokument EL struktuurifondidest toetuse taotlemiseks.

11.6 Ülduse arvamused ja vastused

11.6.1 Anne Randmer RAK meetmekava ja järelevalvekava arutelu küsimused

November 29, 2002 11:45 AM

Tere,

tänane kutsumast! Võimalusel osaleme.

Ei leidnud kodulehel kommentaaride tegemiseks kohta, seepärast siin mõned sõnad lühikokkuvõtte kohta:

Kõigepealt: asi on ilus ja kergelt loetav.

Kuna tekstis mainitud lisasid ei ole näha (ka kodulehel ei torka kohe silma), siis pole võimatu, et vastused küsimustele-kommentaariidele on ka kuskil olemas.

Lk. 1: Majanduse konkurentsivõime.

Ettevõtete konkurentsivõimet ei tõsta keskkonnanõustamine või keskkonnajuhtimissüsteemi rakendamine, vaid ressursimahukuse (kõiki ressursse arvestades) ja sellega kaasnev kulude vähendamine, mida saavutatakse nõustamise ja juhtimissüsteemide rakendamisega.

Lk. 2:

meetmed 6,7: KJS ja PVT rakendamine tootmise ressursimahukuse vähendamiseks.

8:

Turismiettevõtetes analoogselt keskkonnajuhtimissüsteemide rakendamine (on olemas spetsiifilised standardid).

9:

Kust võib leida sellise definitsiooni keskkonnasäästlikust tootmisest kui keskkonnaeesmärkide täitmist taotlevast korraldusest KJS ja PVT rakendamisest?? Keskkonnasäästlikkus on ikkagi ressursimahukuse vähendamist taotlev tootmise korraldus, milleks seatakse eesmärgid ja rakendatakse KJS ja PVT kui vaja.

Lk. 4

15: Soovitus ühildada põllumajanduslik väljaõpe keskkonnakoolitusega, tähendaks vist siiski keskkonnakaitse teema integreerimist (moodsa sõnaga lõimimist) põllumajanduslikesse õppekavadesse?

lk. 7

Infotehnoloogia iseenesest ei ole keskkonnasäästlik (üks ressursimahukamatest tootmisvaldkondadest üldse)!

Kas poleks ka mõeldav teha maatrikstabel, mis võimaldaks visuaalselt määratleda võimalikud konfliktmeetemed? Vabandan, kui selline juba kuskil olemas on.

Jõudu,

Anne Randmer

11.6.2 Madis Metsuri kommentaar (24.01.2003):

Vastused Anne Randmer RAK meetmekava ja järelevalvekava arutelu küsimustele anti töö käigus ja üldisi märkusi arvestati SMH lõpparuande koostamisel.

11.6.3 Tõnis Põder RAK/SPD 2003- 2006 STRATEEGILINE KESKKONNAMÕJU HINDAMINE (aruande projekt 12.12.02.)

Kommentaariid ja küsimused lõpparuande aruteluks 13.01.03.

Järgnev ei ole mõeldus esitatud aruande analüüsiks, esitan aruteluks vaid mõned mõtted ja küsimused, mis mul tekkisid tutvumiseks jagatud aruande projekti lugedes. Piirdun siinjuures peamiselt ühe aspektiga - aga see on minu arvates ka eriti oluline – meetodikaga.

See teema (siinkohal oleks õigem juba “metodoloogia”) on eriti oluline kahel põhjusel:

1. SMH on juba oma olemuselt keerulisem kui n-ö tavaline KMH (SMH tekkiski selle tõttu, et tavaline KMH meetodika ei olnud planeeringute ja programmide puhul sobiv), sestap on SMH meetodikas veel suhteliselt palju läbitöötamata asju ja ei saa rääkida lihtsalt ammendavast “üldtunnustatud meetodikast”;
2. antud SMH on seadnud üheks eesmärgiks SMH läbiviimise käigu ja kasutatud meetodika analüüsimise ja soovitude andmise edaspidiseks samalaadseks protsessiks (P. 3). See punkt tuleneb just eelmisest – antud töö peaks omama ka metodoloogilist väärtust.

Ülaltoodust tulenevalt eeldaks esitatud aruandes detailset meetodika peatükki. Tegelikult piirdub see (4. SMH meetodika) 1/2 leheküljega, kus teatatakse, et “SMH läbiviimisel lähtuti EL vastavast direktiivist (1) ja juhendmaterjalidest (4, 5, 6), keskkonnajuhtimissüsteemide juhenditest (8, 9) ja juhistest, mis on antud EL vastavas käsiraamatus (7)”. Hiljem lisatakse, et “SMH läbiviimise meetodikat kohandati vastavalt RAKi koostamise tegelikule väljakujunemisele”.

Kahjuks ei ole aruandes näidatud, mida konkreetselt ühest või teisest viidatud allikast järgimiseks võeti ja millises osas nendes esitatud meetodikast kõrvale kalduti või mida täiendati – mis muu see kohandamine olla sai.

Vaadates viidatud allikate sisu ja võrreldes seda esitatud aruandega tekib hoopis segane pilt:

- Viidatud EL direktiiv (1) ei käsitle kuigivõrd SMH meetodikat. Ainult tinglikult seostub sellega Artikkel 5 (Environmental Report), kus sätestatakse, mida SMH aruanne peab sisaldama (etterutates olgu mainitud, et esitatud aruanne neid nõudeid ei täida).
- Viidatud allikad 4, 5, ja 6 käsitlevad struktuurifondide kasutamisega seotud planeerimist, minul ei õnnestunud neist küll leida midagi SMH meetodika kohta. Tahaks teada, mida SMH autorid leidsid ja konkreetselt kasutasid.
- Viidatud 8 ja 9 (ISO 14001 ja EMAS) on keskkonnajuhtimissüsteemide standardid, mida audiitorid ja nn verifitseerijad kasutavad organisatsioonide keskkonnajuhtimissüsteemide hindamiseks (peamiselt juhul, kui organisatsioon taotleb vastavat sertifikaati või registreerimist). SMH meetodikaga ei ole nimetatud standarditel midagi tegemist ja nende esitamine SMH juhendmaterjalina on täiesti arusaamatu. Kas autorid annaksid sellele seletuse?

SMH juhendmaterjaliks saab ülalnimetatutest olla ainult käsiraamat (7): A Handbook on Environmental Assessment of Regional Development Plans and EU Structural Funds Programmes. Selles on muuhulgas tabeli kujul (Tabel 3.3, lk. 20) esitatud struktuurifondide programmide SMH etappide kirjeldus. Esimene etapp on “Assessment of the environmental situation – developing a baseline”. Selle sisu kohta on antud ka detailsem kirjeldus. SMH aruandes vastab sellele nähtavasti p. 6.2.2. “Keskkonnaseisund ja keskkonnaprobleemid”, mis on kõigest 1/2 lk pikk ja piirdub väitega “keskkonnaseisund tervikuna on hea, kuid peame tegelema järgmiste probleemidega”. Järgneb lühike probleemide loetelu, ei argumente ega viiteid. Lähteolukorra adekvaatne

kirjeldamine on nii KMH kui ka SMH tavapärase komponent. Kui sellest otsustati mingil põhjusel loobuda, eeldaks asjakohast selgitust.

Loomulikult kuulub SMH juurde ka alternatiivide käsitlemine, mida antud aruandes üldse ei mainita.

SMH-l on erilise tähtsusega keskkonnaindikaatorid. Ülalnimetatud käsiraamat sätestab, et need on “intended to quantify and simplify information in a manner that promotes understanding of the interaction between the environment and key sectoral issues to both decision-makers and the public. They are intended to use quantified information to help identify and explain changes over time”. Aruande projektis on keskkonnaseisundi indikaatorid küll nimetatud (P. 6.2.4) kuid puudub nende seostatus praeguse keskkonnaseisundiga ja eeldatavate keskkonnamõjudega. Puudub vihjei Eestis olemasolevale keskkonnaindikaatorite süsteemile ja riiklikule keskkonnaseirele. Kas peetakse võimalikuks, et strateegiliste keskkonnamõjude indikaatoritel puudubki viimastega seos? - see oleks kaunis üllatav.

Metoodika osas (p.4) on muuhulgas väidetud, et tähelepanu pöörati RAK meetmete võimalikele kumulatiivse iseloomuga mõjudele. Iseenesest õige lähenemine (suutmatus adekvaatselt arvestada kumulatiivseid mõjusid oli just üks põhjus, miks KMH asemel tuli planeeringute ja programmide jaoks kasutusele võtta uus metoodika, so SMH). Paraku ei leidnud aruandest kumulatiivsete mõjude arvestamiset. Kas on mõni näide, mis mul ehk märkamata jäi?

Kokkuvõtteks: soovitav oleks metoodika osas selgelt esitada metoodika, millest juhitud. Kui viidatud käsiraamatus esitatud skeemist kavatselt kõrvale kalduti, tuleks seda selgitada ja põhjendada. Kui tulid sunnitud kõrvalekaldumised töö käigus (mida vist tähendab märkus metoodika kohandamise kohta?), tuleks ka neid selgitada ja põhjendada. See annaks metoodika sisulise analüüsi, mis oli üheks SMH eesmärgiks ja praeguses versioonis sisuliselt puudub. Olemasolev p. 9 (SMH läbiviimise kogemused) põhimõttelisi metodoloogilisi küsimusi peaaegu ei käsitle, domineerivad rohkem projektijuhtimise probleemid.

Lõpuks üks rohkem tulevikku suunatud ettepanek. Tuleks saavutada üksmeel selles, mis on minimaalsed tingimused, millele SMH peaks vastama. Näen ohtu, et tekkimas on sama olukord, mis oli 6-8 aastat tagasi keskkonnamõju hindamisel. Mäletatavasti esitati toona KMH aruandena (tollases terminoloogias “keskkonnaekspertiis”) massiliselt 1-2 leheküljelisi üllitisi, millel polnud KMH-ga sisuliselt õieti midagi ühist. Alles mitmeaastase ekspertide ja ametnike koolitusega (EMI-Eco, Hendrikson & Ko, hiljem mõned ülikoolid) saadi sellest üle.

12.01.03.

Tõnis Pöder

TPÜ Keskkonnakorralduse

lektoraadi juhataja

11.6.4 Vastused Tõnis Põdra kommentaaridele ja küsimustele lõpparuande aruteluks 13.01.03.

Paljud küsimused tulenevad sellest, et SMH-d käsitletakse iseseisva dokumendina, mis peaks andma tervikliku ülevaate kõigest. SMH autorid loevad SMH aruannet tihedalt seotuks põhidokumendiga ning ei pidanud vajalikuks põhidokumendis käsitletud informatsiooni SMH dubleerida. SMH aruande infolünkade leevendamiseks lisame lõpparuandele viited põhidokumendi vastavatele osadele.

SMH metodoloogia tähtsuse vastu vaielda ei saa. Riiklike programmide koostamine on komplitseeritud töö, mille puhul SMH saab ainult kaasa aidata.

SMH ei saa oluliselt kompenseerida demokraatliku ühiskonna tavalisi kitsaskohti:

- Valimistest valimistesse süvenev populism

- Pikaajalise visiooni puudumine
- Ei hinnata seaduste ja poliitika mõju keskkonnale kuid arengukavad peavad neid järgima

SMH aruandele on lisatud viited EL dokumentidele, mis kirjeldavad programmdokumendi koostamise nõudeid ja EL üldist keskkonnapoliitikat. SMH metodoloogia mõistmisel on nende dokumentide tundmine vajalik. SMH ekspertidel puudus aeg kirjutada EL ja Eesti keskkonnapoliitika ülevaade. See on lühidalt toodud RAK peatükis 4.2.

Lühiselgitused ühe või teise dokumendi tähendusest SMH koostamisel püüame siinkohal ja täpsemate viidetena SMH lõpparuandele lisada.

Järgnevalt vastused küsimustele, mis on võimalik üldisest tekstist eraldada:

1. Direktiiv 2001/42/EC annab üldised põhimõtted SMH tegemiseks teatud plaanidele ja arengukavadele. Direktiiv ei nõua SMH tegemist struktuurifondide kasutamise programmidele. Algasos on selgitatud, et SMH peab aitama kaasa keskkonnainformatsiooni kasutamisele otsuste tegemisel. Samas on juhitud ka tähelepanu, et SMH ja KMH hierarhia peab olema mõistlik vältimaks tühja dubleerimist planeerimise ja projektide elluviimise eri tasanditel. Oma töö metoodilise mahu määratlemisel lähtusime neist põhimõtetest.
2. Direktiiv 2001/42/EC ei nõua kogu keskkonnainformatsiooni ja hinnangute esitamist eraldi dokumendina ja jätab antud SMH jaoks vabad käed dokumendi mahu jaoks. RAK ja SMH aruanded sisaldavad meie arvates olulisema keskkonnainformatsiooni ja vajalikud hinnangud – seega rahuldavad direktiivi nõuded sisuliselt. Vastavad viited põhidokumendi osadele lisame.
3. Viidatud dokumendid 4; 5 ja 6 kirjeldavad programmdokumendi koostamise ja koosseisu nõudeid. Dokumentides on ära näidatud ka SMH koht ja vajalik maht programmdokumendis Ex-Ante hinnangu osana (vaata 5 - Annex III) ning indikaatorite valimise üldpõhimõtted.
4. Keskkonnajuhtimissüsteemide kohta SMH-s pole koondaruandes tõepoolest selgitatud. Seni kuni üldised juhtimisstandardid pole avalikus sektoris levinud saab neid kasutada juhtimis-põhimõtete selgitamiseks organisatsioonides. Igasugune plaan on juhtimissüsteemi osa. Suuremahulise planeerimise SMH protsessis aitab organisatsiooni pideva täiustamise põhimõtte protsessi arusaadava hoida. Paljud EL keskkonnaalased õigusaktid (näiteks *Veepoliitika Raamdirektiiv*) on kirjutatud sama loogikat järgides. Neil põhimõtetel toimub juba planeerimine veemajanduses ja hakkab toimuma muudes keskkonnavaaldkondades.
5. Keskkonnaseisundi pikem kirjeldus on toodud põhidokumendi peatükis 1.4.
6. Alternatiive KMH mõistes sellises SMH protsessis käsitleda ei saa. Sisuliselt tegime SMH käigus rea põhidokumendi täiendamisetpanekuid, mis loovad eeldused keskkonnapoliitika paremaks järgimiseks RAK elluviimisel. Selline lähenemine on töös osalenud väliseksperdi info põhjal tavaline ka EL muudes maades.
7. Lühiviited keskkonnaseirele ja indikaatoritele on SMH tekstis olemas. Töö käigus on neid ka KKM arutatud. Vaata peatükid 7; 9 näiteks: järelevalve indikaatorid peavad olema igapäevase statistika ja katastrite osa; tuleb ühtlustada eri keskkonnavaaldkondade seisundi kvantitatiivset määratlemist, sealhulgas on vaja sisse viia rikutud maastike ja jääkreostuse mõju all olevate alade arvestus.
8. Üldistatud keskkonnaindikaatorid on RAK põhidokumendis toodud (vaata peatükk 2.4). Senised seire indikaatorid on kõige lihtsamini kasutatavad õhu osas – muus osas tuleb veel üldistamisega tööd teha. Keskkonnajärelevalve süsteemi täpne kirjeldamine ja analüüs on eraldi töö.
9. Võimalikku kumulatiivset mõju polnud antud töö raames informatsiooni üldisuse tõttu võimalik täpselt välja tuua. Võimaliku negatiivse koosmõju näitena on toodud hüdroenergia kasutuselevõttuga seotud riskid (vaata peatükk 7).

10. Metodoloogilised põhimõtted ja lähtedokumendid on SMH aruandes esitatud. Saime neid järgida niipalju kui raskused ja ajagraafiku venimine RAK dokumendi koostamisel seda võimaldas. Üldised programmeerimise probleemid ja ettepanekud (sealhulgas keskkonnaekspertide üldised seisukohad) järgmiseks programmiperioodiks on toodud Ex-Ante aruandes (vaata RM kodulehekülge).
11. Planeerimise ja selle SMH probleemid on keerukad ning iga SMH juures erinevad. Ka KMH tegemisel on jätkuvalt probleeme ekspertide pädevuse, aususe määra ja ametnikele ebameeldivate otsuste delegeerimisega keskkonnaekspertidele. SMH nõuete täpsema määratlemise ja olulisemaidki SMH tüüpe käsitleva eestikeelse metoodika kirjutamise võimaluses (otstarbekuses) ja järelevalve tõhustamise võimalustes olen skeptiline. SMH eksperdi valik jääb arendajale, töö tulem sõltub koostööst ja pädevusest, kehvad SMH peab KKM järelevalve korras tagasi lükkama.

Madis Metsur 18.01.2003

11.6.5 Kaja Peterson Riikliku Arengukava strateegilise keskkonnamõju hindamise aruanne 16. jaanuaril 2003

Lugupeetavad,

Käesolevaga soovin juhtida teie tähelepanu ühele, aga väga olulisele aspektile Riikliku Arengukava strateegilise keskkonnamõju (SMH) hindamise protsessis - SMH eesmärgile.

Arvestades RAKi prioriteete ja meetmete mitmekesisust ning eeldatavat eelarvemahtu on põhjust arvata, et RAKiga määratletud Euroopa Liidu Struktuurfondide kasutuselevõtuks Eestis võib kaasneda oluline keskkonnamõju. Seetõttu tuleks SMH aruandes anda selgeid juhtnööre (kriteeriume) RAKis kavandatud meetmete (ja hiljem nende alusel üksikprojektide) elluviimiseks keskkonda kahjustamata.

Kahjuks ei võimalda RAKi SMH metoodika ja aruande (versioon 12.12.2002) ülesehitus lugejal saada vastust küsimusele, kas RAKis kavandatavate meetmete võtmisega võib kaasneda oluline keskkonnamõju (nii positiivne kui negatiivne) ja kuidas ennetada või leevendada negatiivset mõju ja soodustada positiivset mõju keskkonnale (vastavalt Keskkonnamõju hindamise ja auditeerimise seadusele, RT I 2000,54,348, §22). Kuigi SMH aruande autorid on siin-seal kirjeldanud võimalikku keskkonnamõju ja pakkunud ka leevendavaid meetmeid, ei ole see töö olnud süsteemne ega järjepidev. Aruandes leiame erinevate põhimõtete alusel rühmitatud keskkonnaeesmärke ja indikaatoreid, mida aga keskkonnamõju hindamisel ei kasutata.

Järjepideva ja ülevaatliku käsitluse keskkonnamõju kohta oleksime saanud siis, kui SMH aruande koostajad oleksid hinnanud RAKi meetmete vastavust keskkonna-eesmärkidele, ehk – kas ja kui võrd aitavad RAKi meetmed kaasa keskkonnaeesmärkide saavutamisele. Keskkonna-eesmärgid on RAKis tõstetud keskele kohale RAKi prioriteetide ja meetmete rakendamisel, sest keskkonna-eesmärgid (koos regionaalsete eesmärkidega) on nii-öelda läbivad kriteeriumid RAKi kõigi nelja prioriteedi elluviimisel.

Tabel SMH aruande peatükis 11.2. on paljuski eksitav, sest keskkonnamõju ei ole skaalastatud ja eraldi on toodud keskkonnamõju “koondhinnang” ja “kaudne mõju”. Kuigi RAKi põhidokumendi ptk-s 4.2.2. on tabelis 43 sedastatud vaid keskkonna-eesmärkide ja RAKi meetmete seos, kuid seose suund (pos-neg), ulatus (kaudne-vahetu) või tugevus on jäänud hindamata.

Samuti jääb lugejale SMH aruande praeguses versioonis arusaamatuks keskkonnaeesmärkide ja – indikaatorite omavaheline seos ning nende seos RAKiga kavandatavate meetmete võimaliku keskkonnamõju hindamisega. Aruandes esitatakse keskkonna-eesmärke kord ühes, kord teises järjestuses (algul on 9 keskkonnaeesmärki, siis on need jaotatud kahte gruppi), kuid hiljem neid keskkonnamõju hindamisel ei kasutata. Kommentaarideta käsitletakse ptk-s 6.2.4. keskkonnaseisundi indikaatoreid, kuid ptk-s 11.2 neid ei kasutata, sest seal hinnatakse meetme mõju erinevatele keskkonnaosadele (vesi, õhk, jne).

Tõsi küll, ptk-s 6.3. võib leida RAKi meetmete keskkonnamõjule antavaid hinnanguid, kuid need pole süstemaatilised ega põhine ühtsel hindamismetoodikal (või -skaalal). Pigem on tegemist üksikute illustreerivate näidetega ja kommentaaridega, läbiseigi on esitatud keskkonnamõju hinnang ja ekspertide ettepanekud RAKi koostajatele keskkonnamõju leevendamiseks või ärahoidmiseks. On alust arvata, et SMH ekspertide ettepanekud võivad jääda RAKi koostajate jaoks piisava tähelepanuta. Teen ettepaneku peatükk 6.3 struktureerida nii, et nii RAKi koostajate kui SMH aruande teiste lugejate jaoks oleks tekstis selgelt eristatud 1) keskkonnamõju ja selle suund, 2) ekspertide-poolsed kommentaarid hinnangu kohta ning 3) ettepanekud RAKi koostajatele negatiivse keskkonnamõju leevendamiseks ja positiivse suurendamiseks. Keskkonnamõju hindamise aluseks tuleks aga võtta keskkonna-eesmärgid ehk kas ja kuivõrd aitavad RAKi meetmed nende saavutamisele kaasa. Soovitan kasutada järgmist tabelit:

Näidis

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Tulem	Kommentaariid hinnangule	Ettepanekud
Prioriteet 1 --												
Meede 1												
.....												
Tulem:												

Skaala:

- 1- mõju keskkonnale puudub
- 2 – vahetu potentsiaalselt negatiivne keskkonnamõju (ehk --)
- 3 – kaudne potentsiaalselt negatiivne keskkonnamõju (-)
- 4 – kaudne potentsiaalselt positiivne keskkonnamõju (+)
- 5 – vahetu potentsiaalselt positiivne keskkonnamõju (++)
- 6 - mõju keskkonnale teadmata/ebaselge
- 7 - piiriülese keskkonnamõju tõenäosus

“Kommentaaries” võiks juhinduda EL Direktiivi 2001/42/EÜ lisa II punktis 2 toodud olulisuse määramise kriteeriumidest. “Tulem” omakorda annab aluse kvantitatiivseks analüüsiks ja võimaluse detailsemalt välja tuua keskkonna seisukohast potentsiaalselt probleemsed meetmed, mida olulise keskkonnamõju leevendamiseks tuleks modifitseerida või asendada.

Hämmeldust tekitab asjaolu, et arutelu keskkonnaeesmärkide üle toimus alles SMH protsessi lõpul (07.11.2002). Taoline arutelu ja keskkonnaeesmärkide fikseerimine oleks pidanud aset leidma hiljemalt SMH protsessi alguses (ja moodustama SMH programmi osa) või juba RAKi prioriteetide seadmise etapis.

RAKi meetmete keskkonnaeesmärkidele vastavuse analüüsi kaudu saab hinnata Eesti Keskkonnastrateegia ühe üldpõhimõtte “integreerida keskkonnapoliitika riigi teistesse poliitikatesse” (Eesti Keskkonnastrateegia,1997, ptk. 1.2.) rakenduvuse tõhusust. Ehk antud juhul tuleks teha jõupingutusi veendumaks, et RAK aitab kaasa riigi keskkonnapoliitika elluviimisele.

Lugupidamisega,

Kaja Peterson programmijuht

11.6.6 Vastus Kaja Petersoni kirjale 16.01.03.

Paljud küsimused tulenevad sellest, et RAKi koostamine toimus pika perioodi jooksul töörühma siseselt ning sellest puudus jooksev informatsioon. Näiteks 04.06.2002 esitati RAK SMH vahearuanne (*Hinnang RAK strateegilise aluse osa keskkonnakaalutlustele, keskkonnaeesmärkide valimine, keskkonnaseisundi indikaatorite määramine 03.06.2002*). RAK strateegia osa valimine aga venis ja seetõttu takerdus ka avalikkuse kaasamine.

Lisaks SMH aruandele on soovitatav tutvuda RAK põhidokumendiga. SMH aruande autorid loevad SMH aruannet tihedalt seotuks põhidokumendiga ning ei pidanud vajalikuks põhidokumendis käsitletud informatsiooni SMH dubleerida, aruanne kuulub arengukava juurde. Materjali mõistmiseks tuleb kasuks tuleb ka Ex-Ante aruandega tutvumine. Kõik eelnimetatud dokumendid on Rahandusministeeriumi kodulehel olemas.

Vastused küsimustele:

Keskkonnamõtjude hinnang on SMH aruandes toodud. Direktiiv 2001/42/EC ei nõua kogu keskkonnainformatsiooni ja hinnangute esitamist eraldi dokumendina ja jätab antud SMH jaoks vabad käed dokumendi mahu jaoks. RAK ja SMH aruanded sisaldavad meie arvates olulisema keskkonnainformatsiooni ja vajalikud hinnangud – seega rahuldavad direktiivi nõuded sisuliselt.

Kui SMH aruanne pole kogenud keskkonnaekspertide iseseisvalt arusaadav on oluline puudus. Keskkonnaeesmärke ja mõjude hinnangut käsitleti eraldi avalikustamise koosolekul: 04.11.2002 RM seminar - SPD kvantitatiivsete eesmärkide määramine; 07.11.2002 SMH programmiväline RAK/SPD keskkonnaeesmärkide ja indikaatorite arutelu RAK/SPD. Siis oleks ka olnud aeg need küsimused põhjalikult läbi arutada. Kuna küsija ei osalenud neil aruteludel on siin tekkinud SMH aruande konspektiivsusest ja järskudest üleminekutest tulenev arusaamatus.

RAK ja SMH aruandes on küsitud informatsioon olemas – ehki seda pole kerge kiiresti leida. Vastuse keskkonnaeesmärkide ja meetmete seosest leiab RAK peatükist 4.2 (vaata tabel 43). Samas peatükis on toodud ka lühiülevaade keskkonnapoliitika integreerimisest teistesse poliitikatesse. Samas on toodud ka keskkonnamõju lühike koondhinnang, mis lähtub SMH aruande peatükist 6.3 ja lisast 11.2. RAK põhidokumendis on kasutatud indikaatorid leiab peatükis 4.2 tabelist 42).

Autorid on teadlikud, et RAK koostamine ja SMH pole läbi viidud ideaalselt ning edaspidise sarnase töö parema tegemise võimalustele ka viidanud peatükis 9. Siin toodud ettepanekud edaspidise töö korraldamiseks ühtivad mõneski osas KP märkustega. Kuivõrd on SMH ettepanekuid seni kasutatud on kirjeldatud peatükis 8 ja lisas 11.2.

Lisame lõpparuandele viited põhidokumendile ja kirjutame protsessi ja keskkonnamõtjude hindamise põhimõtted natuke rohkem lahti. See on protsessis mitteosalenu jaoks tõepoolest SMH aruandes liiga lühidalt toodud. Samas puudub meil võimalus SMH mahtu paisutada. EL keskkonnapoliitika ja struktuurifondide kasutamise programmdokumentide koostamise lähtedokumendid on SMH kasutatud materjalide loetelus toodud. Põhjalikum teoreetiline arutelu eeldab ka RAK aruandega ning eelnimetatud dokumentidega tutvumist.

Madis Metsur 18.01.2003

11.6.7 Eesti Rohelise Liikumise kommentaarid Riikliku Arengukava 2003-2006 strateegilise keskkonnamõtjude hinnangu lõpparuande kohta

1. Protsessist

Strateegiline keskkonnamõtjude hinnang (SMH) on koostatud RAK-i versiooni kohta seisuga 12. november 2002.a. Kuna aga RAK-i strateegia-osa, meetmekirjeldusi ning SWOT analüüsi osa on viimase 2 kuu jooksul muudetud ning edasi arendatud, siis ei tohiks SMH lõpparuannet veel valminuks lugeda ega kinnitada. Eelpool loetletud parandused RAK-i tekstis (eriti aga meetmete finantseerimise mahu kohatine oluline muutmine pärast 12. novembrit 2002) on piisavalt olulised, et lasta SMH ekspertidel oma aruannet vastavalt vajadusele korrigeerida enne RAK-i lõpptekesti

esitamist riigikantseleile 20. veebruaril 2003.a. Hetkel on näiteks SMH eksperdid hinnanud mitme meetme mõju neutraalseks või positiivseks, kuna neis on toodud teatud keskkonnakaitseleelised leevendustegevused või ettenähtud keskkonnakaitse tegevusi. Nüüdseks on paljud sellistest tegevustest kuuldavasti meetmekirjeldustest eemaldatud (või on ululiselt kärbitud nende finantseerimise mahtu), mille läbi muutub negatiivsemaks ka vastavate meetmete rakendamise oodatav mõju keskkonnale.

Keskkonnamõtjude hindamise ja auditeerimise seaduse kohaselt hinnatakse riikliku arengukava või programmiga kavandatavast tegevusest tulenevat võimalikku keskkonnamõtju arengukava või programmi koostamise käigus (§22’3). Seega rikutaks SMH aruande kinnitamisega selle praegusel kujul (3 kuud enne arengukava RAK-i enda valmimist) seadust. Ka loodaks Eesti selle valdkonna praktikale väga ohtlik pretsedent - SMH viiakse läbi ühe dokumendi kohta, kinnitamiseks esitatakse aga teine dokument (st esimene, aga muudetud kujul).

2. Meetmete hinnangud

Meetmete rakendamise võimalikku keskkonnamõtju hinnates oleks tulnud kommenteerida mitte ainult igat konkreetset meetet, vaid ka iga prioriteedi üldisi suunitlusi. Iseäranis prioriteetide 3 (maaelu ja põllumajandus) ja 4 (infrastruktuur ja kohalik areng) puhul oleks pidanud soovitada keskkonnaohtlike tegevuste vältimise või leevendaise nõude sissekirjutamist üldiste suunitluste paragrahvi. Maaelu ja põllumajanduse prioriteedi puhul oleks võinud see hõlmata näiteks nõuet siduda kõik põllumajandustoetused teatud keskkonnanõuetega, sh tuleks kaaluda ühtset keskkonnamaksude kehtestamist mineraalväetiste ja keemiliste pestitsiidide kasutajatele; põllumajanduslikud arengukavad ja rahastamiskeemid peaks läbima strateegilise keskkonnamõtju hindamise.

Meetme 9 (investeeringud põllumajandustootmisse) juures oleks võinud leevendada meetmena soovitada toetatavate tegevuste liikide alla:

“mahepõllunduse toodete kasvatamine ning selleks vajalike masinate ja seadmete ostmine.”

Sarnaselt oleks meetme 10 (põllumajandustoodete töötlemise ja turustamise parandamise investeeringutoetus) all soovitada leevendusabinõuna toetatava tegevusena lisada: “Mahepõllunduse toodete tootmine ja töötlemine ning nende turustamise parandamine.”

Meetme 12 (integreeritud maaparandus ja maakorraldus) puhul on SMH lõpparuandes kajastamata metsamaadel plaanitava maaparanduse võimalik äärmiselt negatiivne mõju metsakooslustele. Ei tohiks lubada uute teede ja kuivendussüsteemide rajamist metsades, kuna sel oleksid negatiivsed tagajärjed mullastikule ning taimekooslustele. Samuti suurendaks raskete metsaveokite aastaringse juurdepääsu tagamine Eesti niigi ebasäästlikult suurt raiemahtu.

Keskkonnakaitsele olulise meetme 24 (keskkonna-infrastruktuuri arendamine) analüüsis oleks võinud soovitada ka bioloogilise ja maastikukaitse mitmekesisuse säilitamise kui olulise aspekti. Selleks tulnuks näiteks eesmärgina lisada: “

Bioloogilise ja maastikulise mitmekesisuse säilitamine ning efektiivse looduskaitse süsteemi arendamine.” Samuti oleks pidanud negatiivse aspektina ära nimetama looduskaitse-osa täieliku puudumise nimetatud meetmes. Meetmele oleks võinud soovitada lisada ka keskkonnakaitse järelvalvesüsteemi arendamise rahastamise võimaluse.

Peep Mardiste

Eesti Rohelise Liikumise juhatuse esimees

16. jaanuar 2003.a.

11.6.8 Vastused Eesti Rohelise Liikumise kommentaaridele (16.01.2003) Riikliku Arengukava 2003-2006 strateegilise keskkonnamõtjude hinnangu lõpparuande kohta

1. SMH protsessist. Siin on ainult teoreetiline probleem. Tegemist on üldise programmdokumendi, mitte konkreetsete projektide loeteluga. Programmi terviklik elluviimine sõltub eelkõige KOV, Eesti Valitsuse, ettevõtete ning valitsusväliste organisatsioonide igapäevasest koostööst. Eeldada siin kohe algul mingit pettust on ehk liiast – pealegi võib ju eri kuupäevaga dokumente alati lihtsalt võrrelda.
2. Meetmete hinnangud. Prioriteetide üldised suunitluse koondhinnangu võib lühidalt välja tuua – see on enamasti ka olulisema meetme all kirjas. Konsultatsioonidel oli keskkonnaprobleemidest prioriteetide vedajatega ka tõsiselt juttu. Järelevalve põhimõtted on käsitletud SMH 7 peatükis. Abi saamine ka täna (teoreetiliselt) seotud keskkonnanõuete täitmise – nende järgimist tuleb mõistliku ajagraafiku alusel ellu viia.

Makse saab kehtestada seadusega. 9 ja 10 meede ei välista ega eelista mahepõllumajandust.

Meetme 12 rakendamise maht metsamaal pole eeldatavalt suur. Negatiivset mõju on võimalik vältida projektitasandil, vajadusel tuleb teha teemaplaneeringud.

Looduskaitse osa puudumine ja soovitusel on SMH peatükis 6.3. märgitud 22 ja 24 meetme hinnangu juures. Looduskaitse vajadusteks on kavas looduskaitse projektide esitamine Ühtekuuluvusfondi. Nende projektide ettevalmistamisel peaks aktiivselt osalema ka Roheline Liikumine.

Keskkonnajärelevalve süsteemi arendamist võib toetada tehnilise abi meetmete (28 ja 29) kaudu.

Madis Metsur 18.01.2003

11.6.9 Helle Vilu RAK-i SKMH kommentaar, 20.01.03

1. Peamine kommentaar peale seda, mis oli minu poolt esitatud SKMH viimasel arutelul, oleks järgmine:

Palun kindlasti anda partneritele ja huvitatud isikutele arutluseks RAK-i variant peale Yväskylä Ülikooli ekspertiisist tagasi tulemist ja enne RAK-I heaks kiitmist.

2. RAK-is peaks sisalduma põhieesmärk majanduse arendamiseks - eesti rahva püsijäämine ja jätkusuutlik arenemine.

3. RAK-is peaks olema välja toodud välja valitud meetmete eelistus ja selle põhjendus.

4. RAK-i meetmete kohta peaks olema kokkuvõte nende keskkonna-, sotsiaalse ja majandusliku efektiivsuse ning mõjude kohta (positiivsed, negatiivsed, võttes aluseks SKMH ja Ex-Ante töögrupi tööd). Märkida variantide puhul ära parim variant. See kokkuvõte tuleks teha ja partneritele välja saata teadmiseks ja kommenteerimiseks enne Yväskyläse saatmist.

5. SKMH-s selgitada "RAK" ja "SPD" kasutamise reeglid tekstis.

Need on lühidalt mõned ettepanekud. Üldiselt jättis RAK-i SKMH segase mulje.

Lugupidamisega ja tänades koostöö eest

Helle Vilu

Nõmme Tee Selts

050 57 616

11.6.10 Vastus Helle Vilu RAK-i SKMH kommentaarile, 20.01.03

Esitatud küsimused on suures osas RAK põhidokumendi kohta. Suures osas vastati need Rahandusministeeriumi poolt SMH lõpparuande avalikustamise käigus (vaata 13.01.2003 avalikustamiskoosoleku protokoll lisas 11.5).

SMH aruande projekt oli tõesti kohati raskesti loetav ja seda viga püüdsime ka lõpparuandes võimaluste piires parandada. Ettepanekud protsessi parandamiseks edaspidi on toodud SMH täiendatud 4 ja 9 peatükis.

Madis Metsur 22.01.2003